

“Molla Câmi Işığında ve Eklerle”

K Â F İ Y E V E A V Â M İ L T E R C Ü M E S İ

“Risale-i Nur'da Gramer ve Metodu”

Tercüme eden ve Hazırlayan Mehmet ÖZÇELİK

Not:Bu eser Molla Câmi'den istifade edilip temsillerinden yararlanarak,ek notlarla zenginleştirmek suretiyle Tercüme edilmiştir.

Kitabın yazarı İbnül Hâcib;Zemahşerinin Sibeveyhin yazdığı -el Kitab-adlı eserinden özetlemiş olduğu -Mufassal-ını özetlemiş son üç önemli Nahivcilerin sonuncularındandır. (Ö.1249)Kâfiye nahvi,Safiye ise Sarfı ele alır.Basra ve Kufe mektebinin görüşlerini benimser. Kitabında 24 ayetin,13 şiirin,8 atasözün yer aldığı ifade edilir. Osmanlı medreselerinde, Birgivi-nin yazdığı Avamil (Bak.İslam Ansiklopedisi.4/106-107)ve İzhar (Avamil'in şerhi.Bak.islam Ansiklopedisi.23/506) adlı eseriyle beraber,Kâfiye kitabı en çok okunan nahiv kitabıdır.Bu kitabın Arapça-farsça ve Türkçe olarak yapılmış 150 kadar şerhi ve bunlara da yapılan Haşiye ve Ta'likleri vardır.(Bak.İslam Ansiklopedisi.24/153-154,21/55)Tavsiye edilip faydalanılacak olan eserlerdendir.

K Â F İ Y E

KELİME : Mânasının yaptığı tesirden dolayı yaralamak anlamındadır.

İstilahen;Müfred bir mâna için konulan bir lafızdır.

Kelime üçe ayrılır:İsim-Fiil-Harf.

Kelime;Başkasına ihtiyaç duymadan kendinde olan bir mânaya delalet ederken,Harf ise kendinde olan bir mânaya delalet etmez.

Mazi,Hal ve İstikbal gibi üç zamandan birisiyle gelip,delalet etmesi cihetiyle fiil,olup,delalet etmemesi cihetiyle de isim olur.

KELÂM :İsnad sebebiyle yani iki kelimedenden birini diğerine isnad etmekle hasıl olan,iki kelimenin kapsadığı söz ve mânadır.

Bu Kelâm;Müsnedün İleyh ve Müsned gibi iki isimde veya Müsnedü İleyh gibi bir isim ve Müsned gibi bir fiilde hasıl olur.

İSİM :Üç zamandan birine bitişmeksizin,kendinde olan bir mânaya delalet eden isim;lafzi ve mânevi diye ikiye ayrılır:

Lafzi;Lâm- ta'rif,Harfi cer ve Tenvin olurken,mânevi de diğerlerini ifade eder.

Özellikleri ise; Mübteda, Fâil ve Muzaaf olup, bazısı İsmi Fâil gibi âmil, bazısı da değildir. Müsnedü İleyh ve izafe alması. Müsnedü İleyh ise; Mu'rab ve Mebnidir.

MU'RAB : İsmi kısmından olan mu'rab; Binada asıl olan Mebniyyi Asla benzemiyen terkidir.

Hükmü ise; Lafız veya Takdir yönünden âmillerin değişmesiyle, sonunun değişmesidir.

Lafzene Misal: (مَرَّتْ بِرَؤْيِدٍ) {رَأَيْتُ زَيْدًا} (جَاءَنِي زَيْدٌ)

Takdirene misal: (مَرَّتْ بِرَفْتِي) (رَأَيْتُ فَتَاً) (جَاءَنِي فَتَاً)

Aslına misal (فَتْنِي) (فُتِنَا) (فُتِنِي)

İ'RAB : Fâiliyet, Mef'uliyet ve İzafet gibi sebeplerle Mu'rab üzerine peşpeşe gelen mânalara hareke veya harf sebebiyle sonu değişendir.

-İsmi i'rabının neveleri; Ref', Nasb ve Cer'dir.

-Ref'; Fâiliyet alameti.

-Nasb; Mef'uliyet alameti.

-Cer ; İzafet alametidir.

-İ'rab; Lafzî, Takdirî, Mahallî diye üçe ayrılır.

-LAFZÎ İ'RAB : İ'rabın açık ve okunur olanına denilir. Yani harekeler, kelimenin son harfi üzerinde görülür ve okunurlar.

-TAKDİRÎ İ'RAB : Kelimelerin özürülü ve dile ağır gelmesi sebebiyle, harekelerin görülmemesi ancak var kabul edilmesi demektir. Yani i'raba göre harekesi takdir edilir. Buda;

1) Mütakellim Yâ (ي) sına muzaf olan kelimeler. Misal:

جَانَّتِي غَلَامِي (رَأَيْتُ غَلَامِي) (مَرَّتْ بِغَلَامِي)

2) Son harfi (ا) olan kelimeler. Misal:

جَانَّتِي عَصَا (رَأَيْتُ عَصَا) (مَرَّتْ بِعَصَا)

3) Son harfi Vav-Yâ (و-ي) olan kelimeler. Ancak burada nasb halinde i'rabları takdirî değil, lafzîdir. Misal:

جَائِنِي الْقَاضِي (رَأَيْتُ الْقَاضِي) (مَرَرْتُ بِالْقَاضِي)

MAHALLÍ İ'RAB :Gerek mebni kelimelerin ve i'rab alan cümlelerin i'rabı mahallidir.Misal:

جَائِنِي هَذَا (رَأَيْتُ هَذَا) (مَرَرْتُ بِهَذَا)

ÂMİL : İ'rabı gerektiren mânanın kendisiyle hasıl olmasıdır.

جَائِنِي زَيْدٌ -âmilinin - زَيْدٌ- fâilini gerektirdiği gibi.

-Müfredi Munsarîf,Cem'i Mükesseri Munsarîf bunların ref'i zamme iledir.Nasbı fetha,Cerri kesre iledir.Misal:

(جَائِنِي رَجُلٌ وَرَجُلٌ) (رَأَيْتُ رَجُلًا وَرَجُلًا) (مَرَرْتُ بِرَجُلٍ وَبِرَجُلٍ)

-Cem'i Müennesi Salimin i'rabı;Zamme ve Kesre iledir.Misal:

جَائِنِي مُسَلِّمَاتٍ (رَأَيْتُ مُسَلِّمَاتٍ) (مَرَرْتُ مُسَلِّمَاتٍ)

-Gayrı Munsarîf;Zamme ve Fetha iledir.Misal:

جَائِنِي أَحْمَدٌ (رَأَيْتُ أَحْمَدًا) (مَرَرْتُ بِأَحْمَدٍ)

-ESMÂ-İ SİTTE-İ MU'TELLE :Bu altı illetli ismin i'rabının Ref'i vav ile,Nasbı elif ile,Cerri yâ ile olup,Mütekellim yâsı-nın ğayrına muzaf olması iledir.

(أَخُوكَ- أَبُوكَ- حَمَتُوكَ- هَذُوكَ- فُوكَ- نُومَالِ)

-TESNİYELER :Tesniyeler ile münasebeti olduğundan dolayı,bir de - كَلَا - ve - لَيْتَنَانِ bir zamire gizli olarak muzaftırlar.

Bunların i'rabı;Ref' halinde elif ile,Nasb ve cer halinde Yâ iledir.

-Cem'i Müzekkeri Salim - أو لُو،- نُو- nun cem'i،- عَشْرُونَ- ve kardeşlerinin i'rabı ref' halinde vav ile,nasb ve cer halinde Yâ iledir.Misal:

جَانِبِي مُسْلِمُونَ (وَأُوْدُوا الْعِمْ وَعِشْرُونَ) (آيَةُ مُسْلِمِينَ)

İ'rab koymak özürlü ve imkansız olduğunda takdirî i'rab ise; -عَصَا - ve -عَلَامِي - gibi. Mutlak olarak nasb, ref', cer gibi her üç halde de böyle olur. Veya ref' ve cer halinde dile sakil, ağır gelirse; Misal: -كَقَاضٍ - ref' halinde; -مُسْلِمِي - (مُسْلِمُونَ - مُسْلِمُوِي -)

-Lafzî i'rab ise; Özürlü ve dile sakil gelmenin dışında olur.

-ĠAYRI MUNSARIF : Toplandıklarında ve şartları hâiz olduğunda tesir eden, kendisinde dokuz illetten iki illet veya iki illet makamına geçen bir illetin bulunmasıdır. Dokuz illet ise;

1) Adl.2 (عُمُرُ) vasf.3 (أَحْمَرُ) Te'nis.4 (طَاحَةٌ) Ma'rife.5 (زَيْنَبُ) Ücme.6 (إِبْرَاهِيمَ) Cem'.7 (عِمْرَانُ) - Veznul Fi'l. 8 (مَعْدَى كَرَبٌ) Terkiib.9 (مَعْدَى كَرَبٌ) Kendisinden önce elif bulunan zâid nun.

Bunlar doğruya en yaklaştıracı sözdür. Hükmi; Kesre ve Tenvin almamasıdır. Tenasüb ve benzerlikten veya zaruretten dolayı Munsarîf olması caizdir. Aynı zamanda elif alması ve Muzaf olması da böyledir. Misal: -سَلَا سِلَاً وَ أَعْلَا لاً -

Bir illet olup, iki illet makamına kâim olan ise; Cem' ve Te'nis elifleridir.

-Cem'in Müntehel Cümü'a ulaşması; -كَلْبٌ - أَكَلْبٌ - أَكَا لِبٌ - gibi.

-Elif-i te'nis ise حُبْلَى - حُبْلَى - ve -حُمْرٌ - حُمْرَاءٌ - gibi.

-ADL : İsmi hakikat itibarıyla aslî sığasından ve suretinden çıkmasıdır. Misal: -جُمُعٌ - أَحْرٌ - مَلَأَتْ ثَدَّتٌ - gibi.

Veya takdiren çıkmasıdır. Misal: -عُمَرٌ - زُفَرٌ - ve Beni Temim lügatındaki Katâme babının misli gibi.

-VASF : Şartı; Asılda yani vazedilip konulduğu şeyde vasf olmasıdır. İsmi vasfa galebe etmesi, vasfa bir zarar vermez. Bundan dolayı asliyyet ve galebiyyet -أَرْبَعٌ - asli vasfiyyet olmadığından, Arabların şu sözlerinde olduğu gibi -Munsarîf olarak kullanılmıştır. Misal:

-أَذْهَمٌ - Bokağı için; -أَسْوَدٌ - اِرْقَمٌ - Yılan için; -مَرَرْتُ بِرِيسْوَةِ أَرْبَعٍ - olduğundan dolayı Ġayri Munsarîf olmuştur.

-Şunların Ġayri Munsarîf olmaları ise; Mümteni' olup, zayıftır.

-أَجْبَلٌ = لَطَّاءٌ عِرٌّ - أَجْدَلٌ = اللَّصْقَرُ - أَقْمَى = إِحْيَاءٌ -

-TE'NİS :Lafzî olan Tâ iledir.Bunu şart koşması;-حَبْلَى- ve -حَمْرَاء- gibi elifli olanlardan sakınmak içindir.Şartı ise,âlem olmasıdır.Müennes isminin âlemiyeti,lazım olmamış iken sonra te'nisi gerekli kılmak içindir. Tâ-nın asıl konuluş sebebi;Müennes ile müzekkeri ayırmak içindir.Bu o zaman kelimenin lazımı olmuş olmaz.İsim olarak;-حُجْرَةَ-,Vasıf olarak;-حِجَارَةَ- ve -حَسَنَةً- gibi..

Bazan aslına zıd ve hilaf olarak da gelir.Kelimenin lazımı olur.Lakin bu lüzumiyete itibar edilmez.

-Te'nis-i Mânevide –alemiyyette şart olmak hususunda- aynen te'nisi lafzî gibidir.Fark ise;Lafzide Ğayrı Munsarîf olması vecib iken,mânevide caizdir.

-Te'nis-i mânevinin kat'i olarak,vücuben tesirinin şartı;

1)Üç harf üzerine ziyade etmek.Misal:-زَيْدْبُض-

2)Orta harfinin harekeli olması.Misal:-سَقْرُ-

3)Ûcme olması yani Arabî olmayıp,yabancı bir kelime olması.Misal:-مَاهُ وَجُورُ-

-Eğer bir Müzekker Müennesi Mâneviyye ile isimlendirilirse Ğayrı Munsarîf olması mümteni' olup,munsarîf olur.O zaman şartı;Üç harf üzerine ziyade etmektir.

Misal:-عَقْرَبُ - Ğayrı Munsarîf. -قَدَمٌ-Munsarîf.

-MA'RİFE :Şartı alemiyyet olmaktır.

-ÛCME : Birinci şartı;Acem lugatında âlem olmasıdır.O isim Arablarda daha âlem değil iken,Acemlerde âlem idi.

-İkinci şartı ise;Orta harfinin harekeli olması veya üç harf üzerine ziyadeli olmasıdır.

Misal:-شَتْرُ - Ğayrı Munsarîf. -إِبْرَاهِيمَ- İkinci şart olmadığından Munsarîf-dır.-نُوحٌ- İkinci şart olmadığından Munsarîf-dır.

-CEM' :Hâ-sız yani üzerinde durulan yuvarlak Te (ة) siz Müntehel Cümü' sığasında olmasıdır.Misal:-مَسَاجِدَ - مَصَابِيحَ - Amma;-رَازِنَةٌ- Müntehel Cümü' olup,fakat Hâ- lı olduğundan Munsarîftır.-حَضَاجِرَ - ضَبْعَ - sırtlana âlem olduğundan Ğayrı Munsarîftır. Çünkü bu cemi' olarak nakledilmiştir.

-سَرَاوِيلَ- Ekser görüşe göre bu (Sibevehyi),A'ce'dir.Cem'i ölçüsüne hamledilerek..Bir

görüŖe göre (Müberrede);Taktiren – سِرْوَالِيَّةٌ - in cemi' A'rabi yani Arabca cins isimdir. Eğer Munsarîf olursa bir müşkil ve mesele yoktur.Misal:-جَوَارٍ - Ref' ve Cer halinde.- قِاضٍ gibi.- جَوَارٍ - ise Ğayrı Munsarîftır.Zücac-a göre;- جَوَارٍ - in tenvini munsarîf içindir.

-TERKİB : Şartı alemiyyettir.Muzaf Munsarîf veya onun hükmünden olup,te'sir etmeyeceğinden;Muzaf olmaması.İsnada şamil olan alemler Mebniyyet kabilinden olduğundan ve de isnadda olmamasıdır.Misal:-بِعَذَابِكَ - تَأْتِي بِشَرِّهِ - gibi

-ELİF VE NUN :Bu ikisi isimde,ismın sonunda olur.Şartı alemiyyettir.-عِمْرَانٌ - gibi.Veya sıfatta olur. Ve müennesinin – فَعْلَانَةٌ - vezninde gelmemesidir. - سَكْرَانٌ - gibi.Müennesi;- سَكْرَانَةٌ - olarak gelmeyip,- سَكْرَى - olarak gelir.

Bir görüşe göre şartı;-فَعْلَى - olmasıdır.Bundan dolayı Ğayrı Munsarîf olan - سَكْرَانٌ - ın dışında olarak - رَحْمَنٌ - de ihtilaf edilmiştir.

- نَدْمَانَةٌ - ise munsarîftır.Çünkü müennesi - نَدْمَانٌ - dir.

-VEZNİ FİİL : Şartı;Fılden nakledilen hariç,Arebi isimde bulunmaması.Fi'le has olmasıdır.Misal:-ضَرْبٌ - شَمْرٌ - gibi.

Veya vezni fiilin evvelinde –filin ziyadesi gibi- Tâ-yı kabul etmeksizin bir ziyadeliğın olmasıdır.Bu şarttan;-أَحْمَرٌ - Ğayrı Munsarîf,-يَعْمَلَةٌ - (يعمل - Geldiğinden) Munsarîftır.

Kendisinde müessir bir alemiyyet olan her Ğayrı Munsarîf isim,nekrelendiğı zaman Munsarîf olur.Ancak alemiyyet te'sirde bir şart olunca birleşeceğı yoksa birleşemeyeceğı tebeyün etmekte,açığa çıkmaktadır.-عَدْلٌ - ve - وَزْنٌ فِعْلٌ - böyle olmayıp,birbirlerine zıttırlar.İkisi beraber bulunmayıp,birisi bulunur.Bir sebebi alemiyyet olan Ğayrı Munsarîf nekrelendiğı zaman;sebebsiz kalır veya bir sebep üzere kalır. Bu ise kendisinde alemiyyet şart olmayan;Vezn fiil ve Adl-de olur.Nekrelendikten sonra sıfat-ı asliyyeye itibaren,nekrelendiğı zaman alem olan - أَحْمَرٌ - nin mislinin munsarîflığı hususunda talebesi olan Sibeveyhi,Ahfeş-e muhalefet etti. Tek bir hükümde vasfıyyet ve alemiyyet gibi iki zıdda itibar gerektiğinden,- Sibeveyhiye-بَابُ خَاتِمٍ - gerekmez.Ğayrı Munsarîfın bütün babları -الْأَمُّ - (Lam-ı ta'rif) veya izafet ile kesre (mecrur) olur.

M E R F Ū A T

Fâiliyyet alemine şamildir. Merfuatlar:

1)FÂİL:Fiil veya şibhinin yani benzerinin tam ve malum fiillerin isnad edildiği isimdir.Faili ile bir oluş bildiren fiil Tam fiil,faili ile bir oluş bildirmeyip,başka bir kelimeye ihtiyaç gösteren fiile de Nakıs fiil denir.Fiil varlığı yönüyle özneye takdim edilir.Misal:Fiil:-قَامَ زَيْدٌ - Şibh fiil:-ضَرَبَ زَيْدٌ

Failde asıl olan fiili takib edip,ondan sonra gelmesidir.Bundan dolayı da şu caizdir.-
ضَرَبَ زَيْدٌ عِلْمَهُ - Bu ise;-ضَرَبَ عِلْمَهُ زَيْدًا - caiz değildir.

-İ'raf failde ve mef'ulde lafzen yok olduğu zaman,karinede olmadığı veya fiile Barizi Muttasıl,Misal:-ضَرَبْتُ زَيْدًا - veya Müstekin,Misal:-ضَرَبَ عِلْمَهُ — gizli zamir olduğunda,veya failin mef'ulü -الْأ- veya onun mânasından sonra vaki' olduğunda;Misal:-
-مَاضِرَبَ زَيْدًا عَمْرًا -إِنَّمَا ضَرَبَ زَيْدٌ عَمْرًا - gibi.Bu durumda failin mef'ule takdimi vacib olur.Misal:-ضَرَبَ مُوسَى عِيسَى -

-Faile mef'ulün zamiri bitiştiği zaman,Misal:-ضَرَبَ زَيْدًا عِلْمَهُ - veya fail-الْأ- veya -
إِنَّمَا ضَرَبَ عَمْرًا زَيْدٌ - مَا ضَرَبَ - Misal:-ضَرَبَ -إِنَّمَا -مَا manasından sonra vaki' olduğunda-
عَمْرًا زَيْدٌ - Veya failin mef'ulü fiile bitiştiğinde,failde zamire bitişmediği halde.Bu durumda failin mef'ule te'hiri vacib olur.

-Bazen faili ref' eden fiil karine olduğundan cevazen hazfedilir.-Kim ayakta? diyen kimseye cevaben;-ضَرَبَ زَيْدٌ - gibi.--- لِيُبْكَ يَزِيدُ ضَارِعٌ لِخُصُومَةٍ وَمُحْتَبِطٌ مِمَّا تُطِيحُ (الطَّوَائِحُ - gibi.--- (Helaketliklerin helaketliği,götürdüğü mal sebebiyle soran,husumete aciz olan Zeyde ağlanılsın.)Bunda cevazen mahzup iken,şu âyette vücubendir.Misal:-”وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ -“Eğer müşriklerden biri eman dilerlerse,eman ver.”(Tevbe.6)

-Bazen şu misalde olduğu gibi,fiil ve fail beraber hazfedilir.

-أَقَامَ زَيْدٌ - diyene cevaben;-نَعَمْ - denildiği gibi.

-Zahiri iki fiil,âmil çatıştıklarında;bu da failiyet de olursa.Misal:-ضَرَبَنِي وَ أَكْرَمَنِي -
ضَرَبْتُ أَكْرَمْتُ زَيْدًا - Mef'uliyette olursa;Misal:-ضَرَبْتُ زَيْدًا -

-Değişik oldukları halde failiyet ve mef'uliyet de olur.Misal:-ضَرَبَنِي وَ ضَرَبْتُ زَيْدًا -

-8-16) ضَرَبَنِي وَ أَكْرَمْتُ زَيْدًا - veche kadar).Bu durumda Basrili nahivciler ikincisini amel ettirmişlerdir.Kûfiyyunlar ise;Birincisini amel ettirmişlerdir.Eğer ikincisi amel ettirilirse;-bir şeye isnad edilmeksizin,failin hazfi caiz olmadığından dolayı- Hazfsız ismi zahire muvafık olmak üzere,birinci fiilde fail gizlenir. Kesâ- i ise faili hazfetmekte –ona muhalif olarak yapılır.Ferrâ,ilk faili taleble beraber,ikincisini amel ettirmeyi caiz görmemekte –ona hilafen caizdir.Mef'ule ihtiyaç duyulmazsa hazfeder,duyulursa mef'ulün bihi izhar edersin.Misal:-
حَسِبْتُ زَيْدًا - (Kûfiyyunlar gibi) Eğer birinci fiili amel ettirirsen,ikinci fiilde faili gizlersin.Misal:-ضَرَبَنِي وَ أَكْرَمَنِي زَيْدًا - Rütbeten- -ضَرَبَنِي - önde olduğundan faili Zeyd oldu.- أَكْرَمَنِي - de de Zeyde raci' bir zamiri (هُوَ) gizlendi.

Mef'ule misal olarak:- **ضَرَبَنِي وَ أَكْرَمْتُهُ زَيْدٌ** - Zamir rütbeten önce olan lafza raci' olur.

Eğer zamiri gizlemeye bir mani engel olursa,mef'ul izhar edilir.Misal- **حَسِبْتَنِي وَ حَسِبْتُهُمَا مُنْطَلِقِينَ الزَّيْدَانَ مُنْطَلِقًا**

İmrul Kays-ın sözü;- **فَلَوْ أَنَّ مَا سَعَى لِأَعْدَنِي**; **مَعِيشَةً** **وَلَمْ أَطَلِّبْ قَدِيلٍ مِنْ** **الْمَالِ** - mâna fasid olduğundan tenazu' babından değildir.

2)NÂİB-İ FAİL :Fail yerine geçen,faili zikredilmeyen mef'ul.

Her mef'ul ki;faili hazfedilir ve mef'ul fail yerine konur.Şartı;Mazi ve muzari sıgalarının **يُفْعَلُ-فُعِلَ** olarak değiştirilmesidir. Alimtü-(**عَلِمْتُ**) babının iki mef'ulünden ikinci mef'ulün fail mevkiinde ve A'lemtü -(**أَعَلِمْتُ**) babının mef'ullerinden üçüncü mef'ulün vaki olması sahih olmaz.

Mef'ulün Leh ve Mef'ulün Maah da böyledir.Eğer kelâmda mef'ulün bih,fail mevkiinde vaki' olması caiz olan diğer mef'ullerle beraber caiz olmuş olarak bulunursa,mef'ulün bihin fail yerinde vaki' olması ta'yin edilir.Misal:- **ضَرَبَ زَيْدٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَمَامَ الْإِمِيرِ ضَرْبًا شَدِيدًا فِي دَارِهِ**

Kelâmda mef'ulün bih bulunmayıp,diğer mef'uller bulunursa,vaki ' olabilir,eşittir.Fail makamında kaim olmak hususunda **أَعْطَيْتُ** - babının birinci mef'ülü,ikinci mef'ulünden evladır,daha iyidir.

Meçhul fiilin faili olan Naibi fail Muzmer ve Muzher diye ikiye ayrılır.

Muzmer-de;a)İstitarı vacib yani açıklığı caiz olmayıp,amili ancak kendisine isnad olunandır ki buda;Mütekellimin de (Vahdeh-Maah) ,Mazinin ğayrısında;Muhatab-müfred-müzekker,Emir manasında;İsim-fiilde,şunların amelinin şartı olmadığında;zahir olan failde,Ef'ali tafdil (Kühul meselesinin ğayrısında),ismi failde. İsmi mef'ulde ve bunların manasında (ismi müstear ve mensub),ve sıfat-ı müşebbehe olursa;zarfı müstekar da,İsmi failin ve ismi mef'ulün tesniyesinde ve cemi' Saliminde vede;- **عَدَا - خَلَا - مَا عَدَا - مَا خَلَا - لَيْسَ -** **يَكُونُ** - gibi yerde fail ne naibinin istitarı vacibdir.

b)İstitarı caiz yani amili kendisine ve ismi zahire müstetir olarak isnad olunur.Buda;Gaib-i Müfred,Gaibe-i Müfrede,ismi failin müfredinde,ismi mef'ulün müfredinde,sıfat-ı müşebbehenin müfredinde,zarfı müstekarda olur.

Fiil birden fazla mef'ul alıyorsa,birinci mef'ul naibi fail olarak merfu' kılınır.Diğer mef'uller mansub kalır.Misal:- **كَسَوْتُ الْفَقِيرَ تَوْبًا**

İsmi mef'ul ile ismi mansublar,naibi fail alırlar.

Bazan naib-i fail,başında cer harfi bulunan bir isim olur.Bu takdirde naib-i fail müennes olsa da,fiil müzekker olur.Misal:-**مُرِّبُ زَيْدٍ**

-MÜBTEDA : Lafzî amillerden soyulmuş,kendisine isnad edilen (Müsnedün ileyh) bir isim veya zahiri ref' ederek Harfi nefy (مَالًا) ve istifham elifinden sonra vaki' olan bir isimdir.Misal:-**زَيْدٌ قَائِمٌ - وَمَا قَائِمُ الزَّيْدَانِ - اَقَائِمُ الزَّيْدَانِ**

Eğer harfi nefy ve istifham elifinden sonra vaki' olan sıfat,müfred bir isme mutabakat ederse,iki iş caiz olur:

1)Sıfatın mübteda,Zeyd-in de onun faili olması.Çünkü kelâm mübteda ve haberle tamam olduğu gibi;sıfat ve faille tamamlanmış olur.

2)Zeyd-in mübteda,sıfatında mukaddem haber olması.

Mübteda ma'rife olur ve haberden önce bulunur.

Mübteda da;Birincisi ve ikincisi müfred olursa,iki durumda caizdir.İkisi de tesniye olursa,ikincisi mübteda,birinciside haber olur.Birincisi müfred,ikincisi tesniye ise;Birincisi müfred,ikincisi haber olur.Misal:-**اَقَائِمُ الزَّيْدَانِ**

Mübtedanın hazfının caiz olduğu yerler:

-Darbı mesellerde,sayımda,ceza cümlesinde,kavlin makûlünde,haber masdar olup mübtedanın aynı bir kelime olarak onun yerine geçtiğinde,övme ve yerme fillerinde...

Mübtedanın takdiminin vacib olduğu yerler ise;Kendisi için sadır kelâm olup,müştemil olursa,mübteda ve haber ma'rife olduklarında,mütesavi yani hususilikte,haber mübtedaya fiil olduğu zaman...

Mübteda şart manasını tazammun ettiği zaman haberine Fâ'nın duhulü caiz olur. Bu da fiil veya zarf ile sıralanmış veya her ikisiyle vasıflanmış nekre ise...Misal:-**نَاتِنِي أَوْ فِي الدَّارِ فَذِهِ بِرَهُمْ - كَتَلُ رَجُلٍ نَاتِنِي أَوْ فِي الدَّارِ فَذِهِ بِرَهُمْ**

Amma Naib-i failde geçen Barizi Muttasıl ise;Fiillerin tesniyelerinde eliftir.Misal.-**ضَرَبَ - يَضْرِبَانِ**

Cem'i müzekkerlerde Vav-dır.Misal:-**ضَرَبْتُمَا - أَصْلُ-- ضَرَبْتُمْ - ضَرَبُوا**

Cem'i müenneslerde Nun-dur.Misal:-**ضَرَبْنَ - يَضْرِبْنَ**

Muhatab-müfred-müzekker;Muhataba,müfred -müennes,mütekellim vahdeh,mâzide Tâ-dır.Misal:-**ضَرَبْتَ**

Mütekellim maal ğayr-da ise,Nâ-dır.Misal:-**ضَرَبْنَا**

Mazinin ğayrısı olan; muhataba ve müfrede de Yâ-dır.

-Âmilin müzekker ve müennes olmaları caizdir. Yani biri müzekker diğeri müennes; biri müfred, biri de cemi' olabilir. Misal: - طَلَعَت - طَلَعَ الشَّمْسُ

Müennes; lafzen veya takdiren kendisinde te'nis alameti bulunan Tâ-dır. Elifi maksûre (دَعْوَى), Elifi Memdûde (حَمْرَاء), üç-den on-a kadarki sayıların ğayrısında, müzekkeriyeti Tâ ile olup, müennesliği ise; Tâ'nın hazfıyladır.

Cemi' Müzekkeri Salim, öyle bir cemi'dir ki, müfredinin âhîrinin yani sonunun mâkabline yani öncesine mazmum bir Vav veya meksur bir Yâ ve izafetsiz meftuh lahik olan Nun; burada ise o Nun hazfedilir. Misal: - مسلمو ين -

Cem'i müennesi salim; Müfredinin âhîrine Elif ve Tâ katılır. - مُسَلِّمَاتٌ - Ancak Cemi' müzekkeri salimin âmilinin müzekker olması vacib olur.

4) HABER : Mübteda da zikredilen sığata zıt olarak, lafzî âmillerden sıyrılıp, müsnedün bih olarak vaki' olan bir isimdir.

Mübteda da asıl olan takdimdir. Bundan dolayı; - فِي دَارِهِ زَيْدٌ - sözü caiz, - صَحِبَهَا فِي - sözü ise caiz değildir. الدَّار - sözü ise caiz değildir.

Nekre, hususiyet vecihlerinden herhangi bir vecihle hususileştiğinde, (Ma'rifeye yakınlaştığından) bazen mübteda nekre olur. Misal: - أَرَجُلٌ - وَلَعَبْدٌ مُنْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ - وَفِي الدَّارِ رَجُلٌ - وَسَلَامٌ فِي الدَّارِ أَمْ إِمْرَأَةٌ - وَمَا أَحَدٌ خَيْرٌ مِنْكَ - وَشَرُّ أَهْرَ ذَ نَابٍ - وَفِي الدَّارِ رَجُلٌ - وَسَلَامٌ - عَدَيْكَ -

Haber bazen cümle-i ismiyye olur. Misal: - زَيْدٌ أَبُوهُ قَائِمٌ - وَ زَيْدٌ قَامَ أَبُوهُ -

Cümlede mübteda için bir râbıt (zahir) olması gerekir. Bazen karineden dolayı buda hazfedilir. Misal: - الْكُرُّ مِنْهُ - الْبِرُّ الذَّكْرُ بِسِتِّينَ يَرْهَمًا -

Haber zarf olarak vaki olduğunda (ki Basriyyunların ekserisi de böyledir) fiil cümlesi takdir edilir. Mübteda kendisi için sadrı kelâm olan bir mânaya şamil olur, başta gelmesi vacib olur. Misal: - مَنْ أَبُوكَ -

Veya Mübteda ve Haber ma'rifelikte müsavi olurlar. Misal: - زَيْدٌ الذَّمُّ طَلِقٌ -

Veya hususilikte müsavi olurlar. Misal: - أَفْضَلُ مِنْكَ أَفْضَلُ مِنِّي -

-Haber mübtedaya bir hades, bir iş olur, bir iş bildirir. Misal: - زَيْدٌ قَامَ -

Bu durumlarda mübtedanın habere takdimi vacib olur.

-Haber;kendisi için sadr-ı kelâm olan bir mânâyı içine alan müfred yani cümle olmayan haber olduğunda.Misal:- **أَيْنَ زَيْدٍ** -

-Haber mübtedayı sahih yani caiz kılıcı ise.Misal:- **فِي الدَّارِ رَجُلٌ** -

-Haberin müteallakı için mübteda da bir zamir olursa.Misal:- **عَلَى التَّمْرَةِ مِنْهَا زُبْدًا** -

-Haber - **أَنَّ** - den haber olursa.Misal:- **عِنْدِي أَنْتَ قَائِمٌ** -

Bu durumlarda da haberin mübtedaya takdimi vacib olur.

Bazen haber teaaddüd eder,birkaç tane olur.Misal:- **زَيْدٌ عَالِمٌ عَاقِلٌ** -

- **لَيْتَ** - haberine Fâ-nın duhulü manidir,ittifakla.Sibeveyhi - **إِنَّ** - yi de bu ikisine katar.

Karine olduğunda mübteda bazen caiz olarak hazfedilir.Hilale bakıp,hilali görenin;- **هَذَا** - yı hazfetmesi gibi...
الْهَلَالُ وَاللَّهُ

Karine olduğunda haber bazen caiz olarak hazfedilir.Misal:- **حَرَجْتُ فَإِنَّا السَّبْعُ** -
(واقِفٌ) -

Haberdan başkası haber yerinde ikame edildiğinde de vücuben hazfedilir.Misal:-
قَائِمًا - Sebebi;- **ضَرِبَ زَيْدًا حَاصِلًا** - Takdiri;- **ضَرَبَ زَيْدًا قَائِمًا** - **لَوْلَا زَيْدٌ لَكَانَ كَذَا**
mevcud olunca- **حَاصِلًا** - hazfedilmiştir.Zarfın müteallıklarının hazfı gibi. Yani- **زَيْدٌ عِنْدَكَ**
dir.Aslı: - **وَكُلُّ رَجُلٍ وَضِيعَةٌ** - Misal: yani;- **زَيْدٌ حَاصِلٌ عِنْدَكَ** -

Misal:- **كُلُّ رَجُلٍ مَقْرُونٌ مَعَ ضِيعَتِهِ** - Vav habere delalet etmekte,ref'de habere raci?.—
وَلَعَمْرُكَ وَبِقَاوُكَ قَسَمِي لَأَعْطَنَّ كَذَا - **وَلَعَمْرُكَ لَأَعْطَنَّ كَذَا** olur.

(**أَنَّ** - **كَانَ** - **لَكِنَّ** - **لَيْتَ** - **لَعَلَّ**) HABERİ : -5-

Bu harflerden birisi kendisine dahil olduktan sonra,diğer bir isme isnad edilir.Misal:-
(Müsned) **إِنَّ زَيْدًا قَائِمٌ** -

Bunun hükmü,işi;Mübtedanın haberinin hükmü gibidir. Haber zarf olduğu zaman hariç,takdim hususunda mübtedanın habere takdimi gibi değildir.Misal:- **إِنَّ فِي الدَّارِ رَجُلًا** -

- **إِنَّ** - nin kullanıldığı yerler:

a)İbtida da.

b)Kasemin cevabında.

c)Sılada.

Ç)Özel olan bir isme haber olduğunda.

d)İbtida Lâm-ının,haberinin üzerine dahil olan cümlede.

e)Zan manasını asla ifade etmeyen kavilden sonra.

f)-حَتَّى- i ibtidaiyeden sonra.

g)İftitah harflerinden sonra.-ال-

k)Tasdik harflerinden sonra.-نَعَمْ- أَجَل- بِأ-

i)Hal bildiren Vav-dan sonra.

Huruf-u Müşebbehe bil fiil yani fiile benzeyen harfler diye de isimlendirilen bu altı harf;başına gelmiş oldukları isim cümlesinin mübtedasını merfu' iken mansub kılarlar.

-أَنَّ- okunan yerler ise:

a)Fail veya naib-i fail olan cümlenin başında bulunduğu.Bu gibi yerlerde -أَنَّ- nin haberinin masdarına;ismi,muzafun ileyh -tamlayan- kılınarak bir terkiib elde edilebilir ve bu cümlenin yerine konulabilir.Cümleyi bu hale koymaya Te'vilül Müfred,Te'vilül masdar denir.

b)Mef'ulün Bih olan cümlenin başında bulunduğu.

c)Mübteda cümlesi ile,mâna ismine haber olan cümlenin başında bulunduğu

ç)Harfi cerlerden sonra bulunduğu.

d)Cer ve atif edatı olan -حَتَّى- dan sonra.

Bunların dışında kalan yerlerde -أَنَّ- her iki türünde okunur.

-أَنَّ- ile -أَنَّ- nin okunuşlarında,-ان- cümlesinin yerine, o manada bir masdar koymak mümkün olduğu yerlerde -أَنَّ-,mümkün olmadığı yerlerde -أَنَّ- okunur.

-Mübtedanın başına gelen meftuh te'kid lâm-ı,başında -أَنَّ- bulunan isim cümlesinin haberine de gelebilir.

-أَنَّ- ile başlayan isim cümlesinin kısımlarında da (Mübteda ile haberde olduğu gibi) takdim ve te'hir bulunabilir.

-Fiile benzeyen harflerin şeddeli olanları tahfif olununca yani şeddesi kaldırılınca veya sonlarına -ما- bitişince te'sirsiz kalırlar. Sonlarına -ما- bitişince,kendilerinden sonra gelen

kısım,mübteda ve haber olmak üzere merfu' olur.-عَلَّ- ise,tahfif edilmez.Misal:-نَكَ
- نَبِيٌّ = نَبِيٌّ أَنْتَ نَبِيٌّ - كَانَّ خَالِدًا عَالِمًا = كَانَّمَا خَالِدٌ عَالِمًا -

Bu edatlar isim cümlesine has iken,sonlarına -ما- gelince fiil cümlesinin başında da bulunabilirler.-أَنَّمَا-إِنَّمَا- “Ancak” manasına gelir.

-أَنَّ - إِنَّ - tahfif edilince isimleri gizli bir zamir,haberleri de kendilerinden sonra gelen kısım olur.

NOT:Nevasih” adıyla bazı harf ve fiiller vardır.Bunlar başına geldikleri isim cümlesinin,kimi mübtedasına ve kimi haberine te’sir ederek onların adını ve i’rabını değiştirirler.Bu harf ve fiiller,basına geldikleri mübteda ile haberin adını ve i’rabını değiştirdiklerinden,bunlara Nevâsih yani değiştirenler denilmiştir.

6)CİNSİNİ NEFY İÇİN -لا- - NİN HABERİ :-لا- dahil olduktan sonra diğer bir isme isnad edilir.Misal:-فِي الدَّارِ - لَا رَجُلٌ فِي الدَّارِ - لَا عَلاَمَ رَجُلٍ ظَرِيفٍ-

Sıfat yapılmakla beraber haber hazfedileceğinden bu misal meşhur değildir. -لا- -nın haberi çoğu kez hazfedilir. Benî Temim haberi isbat ve izhar etmiyorlar.Çünkü onlara göre hazf vacibtir.

7) -لَيْسَ- YE BENZEYEN - ما VE - لا- NİN İSMİ : -ما- ve -لا- dahil olduktan sonra Müsnedün ileyh olur.Misal:-وَلَا رَجُلٌ أَفْضَلُ مِنْكَ- مَا زَيْدٌ قَائِمًا-

-لَيْسَ- nin -لا- da amel etmesi ise;Şaz yani kaide dışıdır.Çünkü -لَيْسَ- nefyi hal içindir. -لا- ise -لَيْسَ- gibi değildir.O,mübtedanın haberi gibidir. -ما- ve -لا- isim cümlesine-لَيْسَ- gibi tesir ederler.Misal:- مَا هَذَا بَشَرًا-

-ما- -nın -لَيْسَ- gibi kullanılması için iki şart vardır.Bunlar:a)Başında bulunduğu isim cümlesinin kısımlarında takdim ve tehir bulunmamak.

b)Kendisindeki olumsuzluk manası (-لَا-) ile bozulmamış olmak.Bu şartlar bulunmazsa -ما- amel etmez.Mâba’di mübteda ve haber olarak merfu’ kalır.

MANSÛBAT

Mef’uliyet alameti üzere şamil bir isimdir.Cümle içerisindeki yeri ve vazifesi,mansub olmasını gerektiren kelime ve cümlelere mansublar denir.Böylece;Mef’uller,Haller,Temyizler,Müstesnalar, ve İ’rabı bunlara uyanlar mansub olmaktadır.

-MEF'ULÜ MUTLAK :Manasıyla mezkur olan işin failinin yapmış olduğu işten ibaret bir isimdir.Lafzının gayrı olur.Takdim olur.Karine olduğu zaman fiil hazfedilir.Fiil ve Şibhi fiillerin,Nasıllık ve Niceliğini bildirmek yada sadece onları tekid etmek için kullanılan ve masdardan yapılan mef'ullere denir.Böylece;- **جَدَسَ جُدُوسَ الْقَاضِ**

-Te'kid yani mefhumunda fiilden anlaşılan manaya bir ziyadelik olmadığında.Misal:-
ضَرَبْتُ ضَرْبًا.

-Nev'i için ve eğer nev'i bazı nevilerine delalet ederse.Manasının âmilin manasına ziyade olmasıdır.Misal:-**ضَرَبْتُ ضَرْبًا شَدِيدًا**.

-Aded için olur.Ve eğer adede delalet ederse.Misaller:-**جَدَسْتُ جُدُوسًا – جُلسَةً – جُلسَةً**.

Birincisi olan tekid;Nev' ve adedin hilafına tesniye ve cemi' yapılmaz.

Bazen mef'ulü mutlak lafza zıd olarak lafzın dışında kullanılır.Misal:-**قَدَعْتُ جُدُوسًا**

Karine olduğunda cevazen Mef'ulü mutlakı nasb eden fiil hazfedilir.Gelen bir kişiye karşı şöyle denilmesi gibi:-**قَدِمْتَ قَدُومًا خَيْرَ مَقْدَمٍ** - yani; - **خَيْرَ مَقْدَمٍ**.

Kaidesiz,sema' üzere yani işitildiği gibi,vücuben de hazfedilir.Misal:-**سَقِيًّا=سَقَاكَ اللهُ**
سَقِيًّا – رَعِيًّا = رَعَاكَ اللهُ رَعِيًّا – حَيْبَةً = حَابَ حَيْبَةً – جَدَعًا = جُدِعَ جَدَعًا – حَمْدًا =
(حَمِدْتُ حَمْدًا – شُكْرًا = شُكْرْتُ شُكْرًا – عَجَبًا = عَجَبْتُ عَجَبًا

Müteaddid yerlerde kıyasen de hazfedilir.Bunlar;a)Mef'ulü mutlak nefyden sonra müsbet olarak vaki' olduğunda.Misal:**مَا زَيْدٌ سَيْرًا**

b)Mef'ulü mutlak isimden haber olmayıp,isme dahil olan nefy manasından sonra.Misal:-**مَا سِيرْتُ إِلَّا سَيْرًا** - gibi fiile dahil olmayacak.

-Mef'ulü mutlak mükerrer olarak vaki' olur.Misaller:-**مَا أَنْتَ إِلَّا سَيْرًا = وَمَا أَنْتَ إِلَّا سَيْرًا**
سَيْرَ الْبَرِيدِ – وَإِنَّمَا أَنْتَ سَيْرًا – وَزَيْدٌ سَيْرًا سَيْرًا

Kıyasen Mef'ulü Mutlakı nasb eden fiilin hazfının vacib olduğu yerlerden;1)Mef'ulü Mutlak geçmiş cümlelerin tazammun ettiği manayı tafsil için vaki' olur.Misal:-**فَشَدُّوا الْوَتَاقَ**
فَأَمَّا مَدًّا بَعْدَ وَإِمَّا فِدَاءً لِمَا تَمُنُّونَ مَدًّا بَعْدَ الشَّدِّ وَإِمَّا يَفِدُونَ فِدَاءً.

2)Mânası kendisiyle kaim olan ve isim manasına şamil olan cümleden sonra bir uzva,insan azasına teşbih için vaki' olur.Misal:-**مَرَرْتُ بِرَيْدٍ فَإِنَّ لَهُ صَوْتًا يَصُوتُ – صَوْتُ حِمَارٍ**
–صُرَاخٌ – يَصْرُخُ –صُرَاخًا لَتُكَلِّى

3)Cümlelerin manası olarak vaki' olup,bu cümlelerin mef'ulü mutlakdan başkasının

olmasına ihtimal yoktur.Misal: **عَلَىٰ أَلْفٍ يَرْهَمِ اعْتِرَافًا = عَتَرَقْتُ اعْتِرَافًا**

Bu nevi Mef'ulü Mutlakın kendisini te'kid diye isimlendirilir.

4)Cümlenin manasının mef'ulü mutlakdan gayrisına ihtimalinin olmasıdır.Misal-**زَيْدٌ**
قَهَائِمٌ حَقًّا = حَقٌّ حَقًّا Bu nevi gayrı tekid diye isimlendirilir.

5)Tekrar ve Teksir için olup,tesniye için olmayarak,tesniye sığasında vaki'
 olmasıdır.Misal:-**لَبَيْكَ = أَلْبُ لَكَ الْبَابَيْنِ - سَعْدِيكَ = أَسْعَدُكَ إِسْعَادًا بَعْدَ إِسْعَادٍ**

-MEF'ULÜ BİH :Failin işinin vasıtasız taalluk ederek,mef'ul üzerinde vaki' olduğu isimdir.Misal:-**ضَرَبْتُ زَيْدًا** -

Bazen Mef'ulü Bih,fiile takaddüm eder.Karine olduğunda caiz olarak mef'ulü bihdeki fiil hazfedilir.-**مَنْ أَضْرَبُ** - diyen kimseye;-**زَيْدًا** - denilir.

-Mef'ulün Bih vacib olarak dört yerde hazfedilir:

1)Sema-îde.Misal:-**إِنْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ مِنْتَهُوا عَنِ التَّذْلِيثِ وَأَقْصِدَا خَيْرًا لَكُمْ وَهُوَ**
التَّوْحِيدُ - أَهْلًا وَ سَهْلًا = أَتَيْتَ أَهْلًا وَطَنْتَ سَهْلًا

2)Münada da.Lafzen veya takdiren -**أَدْعُو** - yerine kaim olan nida harflerinden bir harf ile yönelmesini istemektir.Münada;eğer müfred yani muzaf ve şibh muzaf olmayan ve ma'rife ise ref' edildiği şey üzere bina edilir.Misal:-**يَا زَيْدُونَ - يَا زَيْدَان - يَا رَجُلٌ - يَا زَيْدٌ**

Münada;Lâm-ı istiğase (yardım dileme Lâm-ı) ile mecrur olur.Misal:-**يَا زَيْدٌ** -

Lam olmayıp,münadanın sonuna istiğase elifi dahil olmakta da fetha olur.Misal:-**يَا**
زَيْدَاهُ--vakıf hali-

Müfred,ma'rife ve Lâm-ı istiğasenin dışındaki yerde mansub olur.Misal:-**يَا عَبْدَا لِلَّهِ**
يَا طَالِعًا جَبَلًا - يَا رَجُلًا

1)Muzaf olduğundan,müfred olmaz.

2)Münada şibh muzaf olduğundan,müfred olmaz.

3)Münada müfreddir,fakat marife değildir.

Mef'ulü bihin yeri failden sonradır.Fakat manayı bozmadıkça daha öncede gelebilir.

-MÜFRED MEBNİ MÜNADANIN TABİ'LERİ : Bunlar;Te'kid,Sıfat,Atf-ı beyan ve

Münada ya üç harf üzere ziyadeli âlem olur,yada Tâ-i tenisle olur. (-شَاءَ-) gibi.Eğer münadanın âhirinde bir ziyadelik hükmünde iki ziyadelik olursa;- مَرَوَانَ - اَسْمَاءَ - gibi.Veya dört harften fazla olduğu halde,kendisinden önce med olan harfi sahih ise;son iki harf hazfedilir.Eğer münada mürekkeb ise;son isim hazfedilir.Eğer bu üç kısmın dışında olursa;bir haf hazfedilir.Ekser olan kullanılışa göre,terhim edilmiş münadanın hükmü;bütün cüzleriyle sabit olan münadanın hükmündedir.Misal:-= يَاكْرُو = يَاكْرُو = يَاكْرُو - يَاكْرُو - يَاكْرُو

Bazan başlı başına,müstakil olarak isim yapılır.Misal.- يَاكْرُو - يَاكْرُو - يَاكْرُو -

Arablar bazen nida sığasını mendub yani bağırmada kullanmışlardır.

Mendub;kendisine -يا- veya -وا- ile acınılandır. -وا- ya has kılınmıştır.Mendubun hükmü;Mu'rab ve mebnide;münadanın hükmü gibidir.Mendubun sonuna elif ziyade etmek caizdir.Elifi ziyade etmekle karışmasından korkulursa;- وَ اَعْلَامُوهُ - وَ اَعْلَامُوهُ - denilir.Vakf halinde -الهاء- (Hâ) yı katmakta caizdir.Ancak bilinen ismiyle mendub yapılır.- وَ اَعْلَامُوهُ - denilmez. Yunus-a muhalif olarak:- وَ اَعْلَامُوهُ - mümteni',imkansızdır.

Cins isme,ismi işarete,müsteğas ve menduba bitiştiği zaman Nida harfinin -يا- hazfi caizdir.Misal- يَا أَيُّهَا - أَيُّهَا الرَّجُلُ - يَا أَيُّوهُ = يُوسُفُ اَعْرَضُ عَن هَاثَا

Şurada hazfedilmesi ise şaz yani kural dışıdır.Misal:- اَصْبَحَ لَيْلٍ = صِرْ صُبْحًا يَا - لَيْلٍ - يَا مَحْنُوقٌ = اَقْدِ مَحْنُوقٌ - يَا كَرَوَانَ = اَطْرُقْ كَرَا

Karine olduğunda münada caiz olarak hazfedilir.Misal:- يَا قَوْمٍ = اَلَا يَا اَسْجُدُوا-

3)İzmar alâ Şaritat-it Tefsir:Yani âmilin bir tefsiri olan bir şarta binaen,âmilin takdir edilmesidir.Fiil,mef'ulden sonra açıklanmak üzere gizlenmiş olduğundan bu ad verilmiştir.Buna İştiğal de denir.Yani;Mef'ulün fiilden evvel gelmesi halinde,fiilin sonunda o mef'ule aid bir zamirin bulunmasıdır.

Kendisinden sonra fiil,şibh fiil olan her isim,isimdeki amelden ismin zamiri veya metaallakıyla meşguldür.Eğer fiil veya şibhi veya buna uygun eş anlamlı iken,ismin başına getirilirse onu nasb eder.Misal:-= زَيْدًا ضَرَبْتُهُ = ضَرَبْتُ - زَيْدًا مَرَرْتُ بِهِ = جَاوَزْتُ - زَيْدًا ضَرَبْتُ عَلامُوهُ = لَابَسْتُ

Bu misallerde;kendisinden sonrakinin kendisini açıklayacağı mahzuf bir fiille - زَيْدٍ - nasb kılınır.Ref'in zıddına bir karine olmadığı zaman,başlangıçta ref' seçilir.Veya ismin zamiriyle meşgul olan fiil,emir,nehiy,dua gibi talebi fiil olmamak şartıyla ,nasbın karinesinden daha kuvvetli bir karine bulunduğu da ref' ihtiyar edilir.Birde isme dahil olan İzâ-i Füccaiyeden sonra...

Ma'tuf ve Ma'tufun aleyh fiil cümleleri arasındaki tenasübü gözetmede,nefy harfinden

sonra,istifham harfinden sonra,İzâ-i Şartıyye,-حَيْسٌ-,emir ve nehiyden sonra nasb ihtiyar edilir.Çünkü bu yerler fiilin vaki' olduğu yerlerdir.Sıfatı fiille açıklayanın karıştırmamasından yani nasbın halini açıklayanın iltibasından korkulduğunda da nasb ihtiyar edilir.Misal:- (شَيْءٍ مَخْلُوقٍ) -إِنَّا خَلَقْنَا -كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَاهُ بِقَدَرٍ-

Şart harfinden -لَوْ- ve teşvik harfinden -هَلَّا- sonra nasb vacibdir.Misal:-إِنْ زَيْدًا ضَرَبْتَهُ ضَرْبَكَ -أَلَّا زَيْدًا ضَرَبْتَهُ-

كُلَّ شَيْءٍ- Bu izmar alâ şaritat-it tefsirden değildir.Bu misal ve -أَزَيْدٌ تَهَبَ بِهِ- Ref olmaklıkla ayınırlar.

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْزُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا- Müberrede göre;Fâ şart manasınadır. Mübteda - mevsul olan- Elif-lam-da şart manası vardır.İsmi fail ise -şart gibi- onun sılasıdır.Müberrede göre âyet bir cümledir.Sibeveyhiye göre iki cümledir.Başa -حُكْم- takdiriyle,-فَاجْزُوا- ikinci cümlesi,birinci cümledeki hükmü beyan ediyor.Fâ şart manasına olmayınca,âyetde iki cümle olmamış olur.Tercih edilen görüş,nasbdır.

4)TAHZİR (Sakındırmak) :Mâba'dinden yani mef'ulden sonrakinden sakındırarak - اتَّقِ takdirinde bir ma'muldür.Veya muhazzeru minh yani kendisinden sakındırılan,mükerrer olarak zikredilir.Misal:-إِيَّاكَ وَالْأَسَدَ بَعْدَ نَفْسِكَ مِنَ الْأَسَدِ -وَإِيَّاكَ (مِنْ) أَنْ تَحْذِفَ (اتَّقِ نَفْسَكَ) -وَالطَّرِيقَ الطَّرِيقَ

-إِيَّاكَ الْأَسَدَ- denilmez. in takdiri imkansız olduğundan atıfsız olarak -مِنْ-

-MEF'ÛLÜ BİH : Zaman ve mekandan,âmili kendisinde gizli olandır.Kendisinde mezkur hadesin ve işin yapıldığı isimdir.Buda gerek zaman,gerekse de mekanda olur.Karineli veya karinesiz olarak hazfı caizdir.Âmilininki ise;karineli olarak caizdir.

Nasb olmanın şartı ise;-فِي- lafzının takdiridir.Zarfı zamanların hepsi -فِي- nin takdirini kabul eder.Zarfı mekanlar ise -cihatı sitte gibi- eğer mekanı mübhem ise -فِي- nin takdirini kabul eder,yoksa kabul etmez.Mübhem cihat-ı sitte ile açıklanır.Ve -عِنْدَ- ve benzerleri (دُونَ - سِوَى) kapalılıklarından cihat-ı sitte ile açıklanana hamledilir.Çok kullanılmasından dolayı mekan lafzı -نَزَلْتُ - سَكَتُ - دَخَلْتُ- keza buda öyledir.

Mef'ulü fih gizli bir âmille yani;Ne zaman yürüdün? Diyen kimseye:-يَوْمَ الْجُمُعَةِ- gibi.Ve tafsili üzere nasb kılınır.-يَوْمَ الْجُمُعَةِ صُمْتُ فِيهِ-

-MEF'ÛLÜ LEH : Mezkur işin kendisi sebebiyle yapıldığı bir isimdir.Bir fiilin sebebini

bildiren mef'uldür.Misal:- **سَرَبْتُهُ تَأْ بِيَّاءَ لَهُ** - Buradaki te'dib ancak darb ile hasıl olur.

قَعَدْتُ عَنِ الْحَرْبِ جُبْنًا - Zücaca hilafen.Çünkü ona göre mef'ulü leh masdardır.Nasb olmasının şartı ise;Lâm- ın takdiridir.Mef'ulü leh illetli fiilin failine bir iş yani darbla edeblendirme işini aynı adam yapmış olacak ve darbla tedibin zamanı bir olacak.Bu durumda Lâm-ın hazfi caizdir.

-MEF'ÛLÛ MAAH :Lafzen veya mâna yönüyle fiilin mamulünün mef'ulü maahla beraberliği için Vav-dan sonra zikredilir.Fiil lafzen olursa atf caiz olur.Bunda iki vecih vardır;Mef'uliyet üzere nasbın ve ref' üzerede atfın caiz olmasıdır.Misal:- **جِئْتُ أَنَا وَزَيْدًا وَ** - Birinci nasbla,ikincisi atfla.

Eğer atf mümkün olmazsa,nasb belirtilir.Misal:- **جِئْتُ وَ زَيْدًا** -Mümkün olmayışı,arada fasılanın olmayışıdır.Eğer fiil manen yani lafızdan çıkarılmış emri manevi olursa;atf caiz olmakla beraber taayyün etmiş,belirtilmiş olur.Misal:- **مَا لَزَيْدٍ وَ عَمْرٍو** -

Atıfda caiz olmazsa,nasb ta'yin edilir.Misal:- **مَا شَأْنُكَ وَ عَمْرٍو - مَا لَكَ وَ زَيْدًا** -çünkü mâna- **مَا تَصْنَعُ** şeklindedir.

Mef'ulü maah;Vav-ı musahabeden sonra âmil ile ma'mulün olmasıdır.Takdimi ve taaddüdü caiz değildir.

-HÂL : Lafız veya mâna yönüyle,fail veya mef'ulü bihin hey'etini,suretini açıklaması,açığa çıkmasıdır.Maneviye misal:- **زَيْدٌ قَائِمًا - زَيْدٌ فِي الدَّارِ قَائِمًا - ضَرَبْتُ** - **زَيْدًا قَائِمًا**

Hâlin âmili;ya fiil veya şibh fiil veya fiil manasınadır.

Hâlin şartı;Nekre olmaktır.Ve Zilhâlde ekseriya ma'rife olmasıdır.Misal:- **أَرْسَلَهَا الْعِرَاقَ = مُعْرَكَةً - مَتْرَاحَةً - مَرَرْتُ بِهِ وَحْدَهُ = مُنْفَرِدًا**

Ve benzerleri de böylece nekre ile te'vil edilir.eğer Zilhâl nekre olursa,hâlin takdimi vacib olur.Sahih görüşe göre;Mecrur ve zarfın hilafına hâl âmili maneviye takaddüm edemez.

Bir heyete,sıfata delalet eden her nekrenin hâl olarak vaki' olması sahih olur.Misal:- **هَذَا بُسْرًا أَطِيبٌ مِنْهُ رُطْبًا**

Hâl,cümle-i haberiyye olur;sıdk ve kizbe ihtimali olarak...Çünkü hâl,Zilhâlde haber menziline ve yerindedir.Vav ve zamir ile beraber cümle-i ismiyye olur.Misal:- **جَانَنِي زَيْدٌ** **وَأَبُوهُ قَائِمٌ**

Veya yalnız Vav ile veya zayıf görüşe göre;zamir ile olur.Muzari-i Müsbet (Cümle-i fi'liyye) yalnız vav iledir.

Cümle-i ismiyye ve fi'liyyenin dışında;Vav ve zamir beraber veya ikisinden birisiyledir. Müsbet mazide zahir veya mukadder olarak **قَدْ** lafzının dahil olması gerekir.Karîne bulunduğunda hâl-de âmilin hazfi caizdir.Sefere çıkana şöyle denilmesi gibi;=**سِرٌّ رَاشِدًا** -**رَاشِدًا مَهْدِيًّا**

Hâl-i Mükkedde ise;vacibdir.Misal:-**أَحْفَهُ -يَزِيدُ أَبُوكَ عَطْوًا**

Mükkedetin âmilinin vücuben hazfının şartı;hâlin cümle-i ismiyyenin içine aldığı şeyi tekid edici olmasıdır. (Geçen misalde,babanın çocuğuna şefkati gibi.)

Hâlin taaddüdü de caizdir.

Hâller türemiş kelimelerden olur.Olmayanlara camid,olanlarada türemiş mânası verilir.Misal:-**ضَرْبُهُ بَعَّةٌ = أَيُّ مُبَاغِتًا**

-**TEMYİZ** : Mezkur veya mukadder sıfatta olmayıp zât-da,zâtın cinsinde yerleşmiş olan ibhamlığı yani kapalılığı kaldıran bir isimdir.

Birincisi;Galiben kendisiyle miktarı bilinen cümlenin karşıtı olan müfreden olur.Buda ya aded de;Misal:-**عِشْرُونَ دِرْهَمًا** - yada vezin gibi adedin dışında;**وَمَنَوَانٌ - رَطْلٌ زَيْتًا** olur.Temyiz eğer cins olursa müfred olur.Cinsin dışında zaten cemi' olduğu gibi;-**تَمْرٌ** - Te-siz hem cemi' hem müfred olur.Ancak nevi kastedilirse cemi' yapılıdır.Eğer müfredi miktar;tenvinle veya tesniye Nun-uyla olursa izafet caiz olur.Yoksa olmaz.Aynı şekilde mikdar olmayan müfreden de ibhamı kaldırır.Mesela;-**حَاتِمٌ حَيْدِيًّا** - İzafetle kesre olması ise,ekser isti'maldir.

İkincisi;Cümlede veya cümleye benzeyen şeyde olan nisbeti kaldırır.Misal:-**زَيْدٌ طَيْبٌ - أَبَا - أَبَوَةٌ - دَارًا - عِلْمًا - طَابَ زَيْدٌ نَهْسًا**

Veya izafeti de kaldırır.Misal:-**أَعْجَبَنِي طَيْبُهُ أَبَا - أَبَوَةٌ - دَارًا - عِلْمًا - وَلِلَّهِ دَرُهُ - فَارِسًا**

Eğer temyiz isim olursa,Muntasabu anı yapmak sahih olur.temyizin bazen muntasabun anı için,bazende müteallakı için olması caiz olur.-**طَابَ زَيْدٌ أَبَا** gibi.

Muntasabun anı gibi yapmak sahih olmazsa;temyiz hasseten müteallakı içindir.Temyiz;Muntasabu anı ve müteallakı için olan yerde kastedilene uygun gelmektedir.Neviler kastedilirse hariç,cins olduğunda mutabık gelmez.Eğer temyiz sıfat olursa,mutabakatıyla beraber (Mutabakatun anı) ona sıfat olur.Mezkur sıfatın hâlede ihtimali vardır.Temyiz âmiline tekaddüm edemez.

Mâzeni ve Müberrede muhalif olarak ki;bunlar temyiz in fiile takdimini caiz görmekte dirler.Sahih görüşe göre;Temyizin fiile tekaddüm etmemesi,öne geçmemesidir.

Sayı isimlerinin temyizinde;a)Bir ile iki sayısının yerini bizzat temyiz in kendisi

tutar.Misal:- **لَمَّ - لَمَانَ** -

b)Üç-den on-a kadar olan sayı isimlerinin temyizi,bunlarla izafet halinde mecrur bulunur.Ve cemi' olur.Misal:- **خُمْسُ نِسَاءٍ** -

c)Onbir-den doksandokuza kadar olan sayı isimlerinin temyizi müfred ve mansub olur.Misal:- **أَحَدَ عَشَرَ كَوَئِبًا** -

d)Yüz ve bin-in temyizleri müfred ve mecrur olur.Misal:- **أَلْفُ عَزَمٍ - مِئَةُ كِتَابٍ** -

Temyiz;en çok mansub şekliyle görülür.

Mâna yönüyle fail olmayan ve de sayı isminden sonra gelmeyen temyiz,- **مِنْ** - ile kullanılabilir.Taaccüb temyizleri de bazen böyle kullanılır.

-MÜSTESNA : **إِلَّا** - ve benzerlerinden yani ehavatından sonra gelen ismi,üst tarafının hükmünden hariç kılmaktır.Yani istisna;bir hükmü mâkablinde ayırmaktır.Ayrılan müstesna,mâkabli olan kendisinden öncekine de müstesna minh tabir olunur.

Müstesna;Muttasıl,Munkatı' ve Müferrağ diye üçe ayrılır:

1)MUTTASIL : Lafzen veya takdiren **إِلَّا** - ve benzerleri olan **— سِوَى — عَدَا — خَلَا** ile,müstesnanın cüzlerinin,fertlerinin müteaddidden,bir çok sayıdan çıkarılmasıdır.Misal:- **مَا جَانَنِي (أُضِدَّ) إِلَّا زَيْدًا - جَانَنِي الْقَوْمُ إِلَّا زَيْدًا** - حَاشَا - سِوَاءُ - حَاشَا

Müstesnanın,müstesna minh'in cinsinden olması gerekir.

2)MUNKATI':Müstesnanın müstesna minh'in cinsinden olmayışıdır.Misal:- **جَانَنِي** - Farkı;Muttasilda Zeyd kavimden,Munkatı'da ise Hımar kavimden değildir.

Müstesna;Sıfatın dışında,müsbet olan kelamda **إِلَّا** - dan sonra vaki' olduğunda şöyle olur.Misal:- **جَانَنِي الْقَوْمُ إِلَّا زَيْدًا** -

Müstesna,müstesna minh'den önce geldiğinde,kelâmın müsbet olup olmaması farketmeksizin,bu durumda;misal:- **مَا جَانَنِي إِلَّا زَيْدًا أَحَدٌ - جَانَنِي الْقَوْمُ إِلَّا زَيْدًا الْقَوْمُ** -

Müstesna Munkatı' olduğunda;Misal:- **مَا فِي الدَّارِ أَحَدٌ إِلَّا حِمَارًا** -

Bu üç yerde müstesna vücuben mansubdur.

Bu **— خَلَا — عَدَا — مَا خَلَا — مَا عَدَا — لَيْسَ — لَا يَكُونُ** - istisna harflerinden sonra da nasb vacibdir.

Müstesnada istisna üzere nasb caizdir.Müstesna minh zikredilerek,gayrı mu'ceb

(Menfi;nefiy,nehiy,istifham gibi) kelâmda -الْأ- dan sonra olan yerde,müstesna minh-de bedel ihtiyar edilir.Misal:-مَا فَعَطَوْهُ إِلَّا قَلِيلٌ وَ الْإِلَّا قَلِيلًا

Müstesna,âmillerin gerektirdiği durum üzere i'rablanır.Bir faideden dolayı,müstesna ğayrı mu'ceb bir kelâmda vaki' olduğu halde,eğer müstesna minh zikredilmemişse,şöyle olur;Misal:-مَا ضَرَبَنِي إِلَّا زَيْدٌ

Mânanın doğru olma durumu ise,böyle olmayıp hariçtir.Çünkü doğru mâna kastedileni tayin eder.Misal:-قَرَأْتُ إِلَّا يَوْمَ كَذَا

Bundan dolayı şu caiz değildir.Misal:-مَا زَالَ زَيْدٌ إِلَّا عَالِمًا

“Zeyd her şey oldu,âlimlik hariç,olmuş oluyor.

Müstesna Minhun lafzı üzerine hamlederek bedel yapma imkanı olmazsa,müstesna,müstesna minhun lafzına değilde,mahalline hamledilir.Misal:-مَا جَانَنِي مِنْ أَحَدٍ إِلَّا زَيْدٌ لَا أَحَدٌ فِيهَا إِلَّا عَمْرُو وَمَا زَيْدٌ شَيْئًا إِلَّا شَيْئٌ لَا يُعْبَأُ بِهِ

Müsbet kelâmdan sonra ittifakla - مِنْ - i istiğrakiyye ziyade edilmez.

- مَا - لا - müsbet kelâmdan sonra müstesnada âmil olarak takdir edilmez.Çünkü bunlar nefiyde amel ederler.Nefiy şunun hilafına olarak -الْأ- ile bozular.Misal:-لَيْسَ زَيْدٌ شَيْئًا إِلَّا شَيْئًا

Çünkü burada -لَيْسَ- nefiy için olmayıp,fiil için yani fiil olarak amel etmiştir.Âmilin emrinin bâki kalması ki; oda emir sebebiyle olan -لَيْسَ- gibi,nefiy mânasını nakzedip bozacak bir eser mevcut değildir. Bundan dolayı yani -لَيْسَ- fiilde amel edip,- مَا - لا - bunun aksine olmasından;şu misal;- مَا زَيْدٌ إِلَّا قَائِمًا - caiz değildir;- لَيْسَ زَيْدٌ إِلَّا قَائِمًا - caiz,şu ise;

Müstesna;- عَيْرُ - سَوَاءٍ - حَاشَا - (ki bu ekser harfi cer olarak kullanılır.) Bunlardan sonra mecrur olur.

İstisnada;- عَيْرُ - in i'rabı,-الْأ- ile yapılan müstesnanın i'rabı gibidir.- عَيْرُ - kelimesi aslında sıfat olup,istisnada -الْأ- gibi kullanılmak üzere -الْأ- ya hamledilmiştir.

İstisna özürlü olduğu zaman,-الْأ- sınırsız nekrenlenmiş cemi',cemiyyete delalet etmek için vaki' olup meydana geldiğinde;- عَيْرُ - kelimesinin sıfatta,- عَيْرُ - kelimesine atfedilmesi gibi ki;bu -الْأ- ekseriyetle- عَيْرُ - üzerine hamledilmez.Misalلَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا

Buradaki- عَيْرُ -,-الْأ- mânasına olmasaydı,-Allah'ın olmasıyla yer ve gök fesada gitmiş olurdu,anlamına olmuş olurdu.

- سَوَاءٍ , سَوَى -nın i'rabı sahih görüşe göre (Sibeveyhiye);zarfiyyete bina ederek nasb

kılmaktır.

3)MÜFERRAĞ :Eğer kelâm tam olmaz yani iberede müstesna minh bulunmaz ise o müstesnaya Müferrağ denir.O halde müstesna,müstesna minhin alacağı i'rab ile i'rablanır.Misal:-**مَا جَاءَ إِلَّا زَيْدٌ**۔

Bundan dolayı şu caiz değildir.Misal:-**مَا زَالَ زَيْدٌ إِلَّا عَالِمًا**۔

İstisnayı Müferrağ,kelâm-ı ğayrı mücebde yani olumsuzda olması asıldır.Gerek nefyi sarîh ile menfî olsun,gerek nefiy ile müevvel bir mânada bulunsun ve gerek kelâmda mânayı nehiy veya istifham bulunmuş olsun,ğayrı müceb kelâmda olması gerekir.

İstisnayı müferrağ;Failden,naib-i failden ve mef'ulü maah müstesna olmak üzere her nevi mef'ulden olabilir.Misal:-**مَا ضَرَبَ إِلَّا زَيْدٌ**۔

Hâlden ve temyizden dahi vaki' olur.Misal:-**مَا جَاءَ زَيْدٌ إِلَّا رَاكِبًا**۔

-KÂNE VE KARDEŞLERİNİN HABERİ : Kâne (-**كَانَ** -) ve ehavatından biri dahil olduktan sonra müsned olmasıdır.Yani kâne ve kardeşleri;ismine ve haberine dahil olduktan sonra,Kânenin haberinin kendi ismine isnad etmesidir.Misal:-**كَانَ زَيْدٌ قَائِمًا**۔

Kâne ve kardeşlerinin haberinin işi;Mübtedanın haberinin işi gibidir.Lâkin Kânenin haberi ma'rife olduğunda takaddüm edip,öne geçebilir.Misal:-**كَانَ الْمُطَلِقُ زَيْدٌ**۔

Ve bazende âmili olan Kâne lafzı hazfedilir.Misal:-**الِنَّاسُ مَجْزِيُونَ بِأَعْمَالِهِمْ**۔

Âmilin hazfi şu dört vecihle de olur:Misal:-**إِنْ خَيْرًا فَخَيْرٌ وَإِنْ شَرًّا فَشَرٌّ**۔

1)Misalde olup,en kuvvetli olandır.Hazf az olup,Kâne de kuvvetli olmaktadır.Misal:-**إِنْ كَانَ عَمَلُهُ خَيْرًا فَجَزَاؤُهُ خَيْرٌ**

2)İkisinde de nasbı ile;-**إِنْ كَانَ عَمَلُهُ خَيْرًا فَكَانَ جَزَاؤُهُ خَيْرًا**;**إِنْ كَانَ عَمَلُهُ شَرًّا فَكَانَ جَزَاؤُهُ شَرًّا**

3)İkisinde de ref'i ile;Misal:-**إِنْ كَانَ عَمَلُهُ خَيْرًا فَجَزَاؤُهُ خَيْرٌ**

4)İkisinde de cerri ile.Buda kıyasi olmayıp,semâ-i olarak harfi cerrin takdiriyedir.Misal:-**إِنْ سَيِّفٍ فَسَيِّفٍ**۔

Yani;-**إِنْ كَانَ قَتْلُهُ بِسَيْفٍ فَقَتْلُهُ بِسَيْفٍ**

Bazen Kâne âmilinin hazfi vacib olur.Misal:-**أَنْتَ مُطَلِقًا أَنْطَلَقْتُ**۔

Şu takdirdedir.: **كُنْتَ مُنْطَلِقًا إِنْطَلَقْتُ** ،

-İNNE VE KARDEŞELRİNİN İSMİ : İnne (إِنَّ)- ve kardeşlerinin dahil olmasından sonra,müsnedü ileyh olmasındır.Yani İnne ve kardeşlerinin kendisine isnadıdır.Misal:- **إِنَّ زَيْدًا قَائِمٌ**

Lâ-لا- nın ismi,cinsini nefiy için olan Lâ (لا) ile mansubdur.Lâ-nın ismi;Lâ-nın kendisine dahil olmasından sonra muzafun ileyh olup,Lâ lafzından sonra vaki' olarak onu takib eder,muzaf bir nekre olur.Misal:- **لَا غَلَامَ رَجُلٍ** -

Veya muzafa müşabih olup,benzediğinde;Misal:- **وَلَا عَشْرِينَ بَرَهْمًا لَكَ** -

Lâ-nın dahil olmasından sonra müsnedü ileyh eğer müfred olursa yani sonuncu şart muzafa müşabeheti olmazsa,o zaman muzafu ileyh nasb edildiği şey üzere mebni olarak kalır, Yani Lâ müfrede dahil olmadan önce...

Eğer nekre şartının yok olmasıyla ma'rife olursa veya birinci şartın olmamasıyla muzafun ileyh ve Lâ-nın arası ayrılırsa;Misal:- **وَلَا فِي الدَّارِ غَلَامَ زَيْدٍ وَعَمْرٍو** -

Ref' ve tekrar vacib olur.Misal:- **مِثْلُ قَضِيَّةٍ وَلَا أَبَا حَسَنٍ لَهَا مَتَأَوَّلٌ**

Burada beş vecih vardır:

1)İkisinin fethasıyla.Misal:- **لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِرَأْسِ اللَّهِ**

Lâ-nın ikisi de cinsini nefy içindir.

2)Birinci Lâ nefyi cins için olduğunda fetha,ikinci Lâ mezid olduğundan nasb iledir.

3)Birinci nefyi cins için olduğundan fetha,ikinci zaid ve fazla olduğundan ref'dir.

4)İkisini de mübteda,- **بِأَنَّ** yi de haber yapmak suretiyle ikisinde erf'i ile.

5)Birinci Lâ Leyse mânasına olduğundan zayıf görüşe göre ref',ikinciside cinsini nefiy olarak fetha iledir.Cinsini nefy için olan Lâ-ya hemze dahil olduğunda ve mânası Lâ-nın amelini değiştirmez.Misal:- **أَلَا رَجُلٌ فِي الدَّارِ** -

Garaz ve kasd için olduğunda;Misal:- **أَلَا نُزُولٌ عِنْدِي** -

Ve Temenni de bu kabildendir.Misal:- **أَلَا رَجُلًا جَزَاهُ اللَّهُ خَيْرًا** -

Kendisini müfred takib ettiği halde,mebni olan Lâ-nın isminin birinci sıfatı fetha üzere mebnidir.Uzak metbuuna hamledip ref',yakınına da atfederek nasb olup,mu'rab olur.Misal:- **أَلَا رَجُلٌ ظَرِيفٌ وَظَرِيفٌ - لَظَرِيفًا**

hükmü i'rabdan başka değildir.Mahalline hamletmek suretiyle Lâ lafzının ismine atıf caizdir.Misal— لا عَظْمِي لَهُ - لا أَبَا لَهُ - لا أَبَا وَابْنًا وَابْنٌ -

Muzafun asli manasında Lâ-nın isminin muzafa benzemesi için,muzaf olmadığı haldeLâ-nın ismini muzafa benzetmek caizdir.Bir ve ikinin aslı ise:- لا أَبَا لَهُ ve - لا - وَابْنًا - dur.Bundan dolayı; لا أَبَا فِيهَا - caiz değildir.

Sibeveyhin hilafına olarak;mânanın bozulmasından dolayı bu iki terkiib muzaf değildirler.Şurada ise Lâ-nın isminin hazfı çok olur.Misal:- لا بَأْسَ عَلَيْكَ = لا عَلَيْكَ

-LEYSE (لَيْسَ) YE BENZEYEN - ما - VE - لا - NIN HABERİ : Mâ ve Lâ-nın dahil olmasından sonra müsned olan yani isimlerine isnad edilendir.Bu haberilik ehli Hicazın lughatına göredir.Mâ ile beraber İn (ان) ziyade edildiğinde;Misal:- مَا اِنْ زَيْدٌ قَائِمٌ -

Veya nefiy İllâ ile bozulduğunda; مَا زَيْدٌ اِلَّا قَائِمٌ -

Veya haber ismi üzerine geçer,takaddüm ederse;- مَا قَائِمٌ زَيْدٌ - Mâ-nın ameli batıl olur.

Mâ ve Lâ-nın haberine;nefyden sonra müsbetliliği ifade eden bir atıfla etfedilirse;Misal:- مَا زَيْدٌ مُقِيمًا -

Nefyi bozmada İllâ gibi olduğundan,matufun hükmü ref'dir.Ve onun haberi,mübtedanın haberi gibidir.

M E C R Ū R A T

Başında bulunan kelime veya harf,mecrur olmasını gerektiren isimlere ve tabi'lerine Mecrurlar denir.Muzafun ileyh ile harfi cerli isimler asıl mecrurlardır.Muzafu ileyh alemine şamil bir isimdir.

Muzafu ileyh;Lafzen veya Takdirin harfi cer vasıtasıyla kendisine bir şeyin nisbet edildiği her isme denir.Misal:- مَرَرْتُ بِزَيْدٍ - عَظْمٌ زَيْدٍ -

Muzaf ve Muzafu ileyh olmak isimlerin hâl ve şânıdır.

Bağlanmış olan iki kelimededen birincisine muzaf, yani tamlanan,ikicisine muzafun ileyh yani tamlayan denir.Muzaf önce gelip,sonundan Tenvin ile Tesniye ve Cemi' nunları düşer.Muzafın i'rabı âmillre bağlı olmakla beraber ötre,Muzafun ileyh ise;devamlı mecrur ve esre olur.Misal:- كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَدُّ عَلَى فِطْرَةِ الْاِسْلَامِ -

Harfi cerrin takdirinin şartı;Muzafın mücerred bir isim olması ve tenvinin onun makamında kâim olmasıdır.

Umum ve Hususta;Muzaf ile Muzafın ileyhin müsavi olmamasıdır.

Mutlak olan fiilde muzafın,muzafun ileyhden daha has olmamasıdır.

İzafet lafzî ve mânevî diye ikiye ayrılır:

1)MA'NEVÎ :Muzaf,ma'mulüne muzaf bir sıfat olmamasıdır.Oda ya Lâm veya Min veya Fi mânasında olmasıdır.

Âmili Mânevînin şartı;Muzaf,Ma'rife olduğu zaman,harfî ta'riften tecrid edilmesidir.Yani;Ta'rifle beraber ma'rifeti,tahsisle beraber nekreyi ifade eder.

İzafeti Ma'neviyye,muzafın cinsi ve zarf dışında;Muzafun ileyh de ya Lâm mânasınadır.Misal:- **عَلَامٌ لِرَيْدٍ = عَلَامٌ زَيْدٍ** -

Veya muzafın cinsinde Min-i Beyaniyye mânasınadır.Misal:- **حَاتِمٌ مِنْ فِضَّةٍ = حَاتِمٌ**

Veya muzafın zarfında Fi (فی) mânasınadır.İzafetin Fi mânasına olması ise;azdır.Misal:- **ضَرْبٌ وَقَعَ فِي الْيَوْمِ = ضَرْبٌ الْيَوْمِ** -

Kûfiyyunlar;- **الثَّلَاثَةُ الْأَثْوَابِ** ma'rife olan sayılardan bunun gibi olanları,terkibleri caiz görmüşlerdir.Bunlar;Muzafda izafet ile Lâm-ın arasını cem' edip,toplamaktadırlar.Bu ise kıyas ve isti'mal yönünde zayıftır.

2)LAFZÎ : Muzaf,ma'mulüne muzaf bir sıfat olmasıdır.Misal:- **ضَارِبٌ زَيْدًا** -

(Fâilin mef'ule izafeti:-)Misal:- **حَسَنُ الْوَجْهِ - هُ** - (aşlı ref' ile)

(Sıfatı müşebbehenin fâiline izafeti;)

-İzafeti lafziyyenin faydası;Lafızda hafifliğin olmasıdır.Bundan dolayı şu caizdir;Misal:- **مَرَرْتُ بِرَجُلٍ حَسَنِ الْوَجْهِ** -

Çünkü ma'rife nekreye sıfat olmuştur.

Şu ise caiz değildir.Çünkü,ma'rife ma'rifeye sıfat olmuştur.Misal:- **مَرَرْتُ بِرَيْدٍ حَسَنِ الْوَجْهِ** -

- **الضَّارِبُوا زَيْدًا - الضَّارِبَا زَيْدًا** - Burada ise Nun-un hazfı,tahfiften dolayı caizdir.- **الضَّارِبُ زَيْدٍ** - ise,caiz değildir.

Şu ise zayıf bir terkiptir.Misal:- **الْوَاهِبُ الْمَاءَةَ الْهَجَانَ وَعَبْدَهَا** -

- **الضَّارِبُ الرَّجُلِ - الْحَسَنُ الْوَجْهِ -** deki **الْوَجْهِ** - ye hamletmek suretiyle

caiz olmuştur. **الضَّارِبُكَ** - ve benzeri **الضَّارِبِي** - de böyledir.

Sibeveyhi;- الضَّارِبُ - deki - ضَارِبُكَ - ya muzaf demiştir.

Mevsuf sıfatına,sıfatta mevsufuna izafe edilmez.Bazıları te'vil edilir.Misal:- مَسْجِدٌ (الوقت) الْجَامِعُ بِقَدَّةُ (حَبَّة) الْحَمَقَاءِ - صَدْوَةٌ (السَّاعَة) الْأُولَى - جَانِبٌ (مكان) الْعَرَبِي

İkinciye misal:- ثِيَابٌ أَخْلَاقٌ = أَخْلَاقٌ ثِيَابٌ قُ ثِيَابٌ قَطِيفَةٌ جُرْدٌ = جُرْدٌ قَطِيفَةٌ

Umum ve hususlukta muzafun ileyhe benzeyen bir sim,muzafun ileyhe izafe edilmez.Misal:- مَنَعٌ - حَبَسٌ - أَسَدٌ - لَيْسَ -

Sebebi ise;bir fayda olmamasındandır.

- عَيْنُ الشَّيْءِ - ve - كُلُّ الدَّرَاهِمِ - Âmmın hâssa izafetinden dolayı bunun hilafınadır.Çünkü buradaki muzaf,muzafun ileyhe hâs olur.

- سَعِيدٌ لَرْدٌ - ve benzerleri te'vil edilir.Çünkü ikisi de tek bir şeye isimdir.Sahih yani illersiz veya mülhak yani sonunda Mâkabli sakın Vav veya Yâ olan,bir sim mütekellim Yâ-sına izafe edildiğinde;sahih veya mülhak ismin sonu,aralarında uygunluğun olması için sonu kesre kılınır.Misal:- ظَبْيٌ ثَبْيٌ - İzafet Yâ-sı meftuh veya sakindir. Eğer mütekellim Yâ-sına muzaf ismin sonu elif ise;aynen sabit kalır.Misal:- رَخَائٍ - عَصَائٍ -

Huzeyl kabilesi tesniye için olmayan elifi Yâ-ya dönüştürmektedirler.Misal:- رَخَائٍ - عَصَائٍ -

Eğer Elif değil,Yâ ise;iki benzer birleştiğinden dağmedilip,bitiştirilir.Misal:- مُسَلِّمَاتٍ -

Eğer sonu Vav ise;Vav Yâ-ya kalbedilir.Vav-dan dönüştürülen Yâ,mütekellim Yâ-sına girdirilir.İki sakının karşılaşmasından dolayı da mütekellim Yâ-sı fetha kılınır.

Esmâ-i Sittenin ki ise;- أَخِي - أَبِي -dır.Müberred ise;- أَخِي - أَخِي - şeklini caiz kılmıştır.Kadın der:- حَمِي - هَنِي -

Ekser kullanışa göre;- فَمِي de, - فَمِي - bazısında da;- فَمِي - denir.

Eğer bu beş isim izafetten kesilirse,denilir;- أَح - أَب - حَم - هُن - فَم (ف م) -

üç harekeyle de olur.Lâkin en güzel ve açık olanı,fetha ileidir.

- عَصَا - دَلْو - حَبْءٍ - حَم - يَدٍ - حَبْءٍ - دَلْو - عَصَا -

- هُن - de mutlak olarak - يَدٍ - gibidir.

-ذُو- bir zamire muzaf olmaz ve izafetten kesilmez.

T Â B İ L E R

İsmin kısımları olan;Merfûat,Mansûbat ve Mecerûratın kısımları...

Böylece;Görünen bir cihetten,ref' ise ref' olarak geçmişinin i'rabını alan,her ikinci olandır.

-S I F A T : Metbuundaki mananın husulüne delalet eden bir tabidir.Yani;bütün tabilere;bedel,atfi beyan,te'kid,atfi bil huruf gibilere şamil bir cinsdir.Tabi ise metbuuna,sıfat ise mevsufuna tabi olandır.Delalette herhangi bir şarta bağlı olmaksızın olur.

Metbuunda olan mutlak bir manaya delalet eden sıfatın faidesi ise;

1)Nekrede tahsisi yani hususiliği ifade etmesi.Misal:-رَجُلٌ عَالِمٌ -

2)Ma'rifede Tavzihi yani açıklığı ifade etmesidir.Misal:-زَيْدُ الظَّرِيفِ -

Bazen de Tahsis ve Tavzih kastedilmeksizin;

-Sırf Sena için.Misal:-بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ -

-Veya Zem için.Misal:-أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ -

-Veya Te'kid için olur.Misal:-نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ -

Nefhatün-deki nekre olan Te-den,Vahidetün anlaşılmaktadır.

Ğayrı Müştakın konuluşu,umumi kullanışlarda metbudaki manayı ifade içinse;sıfatın –عالم- gibi,müştak veya ğayrı müştak olması arasında bir fark yoktur.Misal:-تَمِيمِي - Devamlı Temim kabilesine nisbeti ifade eder.

-مَرَّتْ بِرَجُلٍ - بِرَهْدَا الرَّجُلِ - بِرَزِيدٍ هَذَا - ذِي مَالٍ -

Nekre haber cümlesiyle vasıflanıp,bağlamak için nekreye raci' bir zamir cümleye gerekir.Misal:-جَاءَنِي رَجُلٌ أَبُوهُ قَائِمٌ -

Ve mevsufun:-مَرَّتْ بِرَجُلٍ حَسَنٍ - ve de mevsufun müteallakının haliyle vasıflanır.Misal:-مَرَّتْ بِرَجُلٍ حَسَنٍ عَلامَةٌ -

Birincisi:Sıfatın mevsufa tabi' olması vacib olan yerler ise;

1)İ'rab. 2)Ma'rife. 3)Nekre. 4)Müfred. 5)Tesniye. 6)Cemi'. 7)Müzekker. 8)Müennes-

de...

İkincisi: Mevsufun müteallakına tabi' olan yerler ise; İlk beş yerde; - Ref', Nasb, Cer, Ma' rife, Nekredir.

Diğerlerinde ise; fiil gibidir. Bundan dolayı; Misal- **حَسَنَ قَامَ رَجُلٌ قَاعِدٌ عِلْمَانُهُ** - fiile benzemektedir.

Şu ise zayıftır.; Misal- (**يَقْعُدُونَ عِلْمَانُهُ**) yerinde, fiil manasıdır.- **قَاعِدُونَ عِلْمَانُهُ** ise caizdir.

Zamir; bir şey ile mevsuf ve de vasfıyyet mânasının olmamasından dolayı sıfat olmaz. Mevsuf; ma'rifelikde sıfattan daha fazla veya ona eşittir. Aynı zamanda ma'rifeliğinin daha mükemmel olması vacibdir. Bundan dolayı ma'rifelik Lâm-ı, ancak kendi misliyle vasıflanır. Misal:- **جَانِنِي الرَّجُلُ الْفَاضِلُ** -

Veya ma'rifelik Lâm-ının misline muzaf olmakla olur. Misal:- **جَانِنِي الرَّجُلُ صَاحِبُ الْفَرَسِ**

Kapalılığı kaldırmak için Lâm-ile ismi işaret olan **هَذَا** - nın vasıf olması kabul edilmiştir. Misal:- **مَرَرْتُ بِهَذَا الرَّجُلِ** -

Şu ise zayıftır; Misal:- **مَرَرْتُ بِهَذَا الْأَبْيَضِ** Çünkü burada mübhemini cinsini açıklamamaktadır.

مَرَرْتُ بِهَذَا الْعَالِمِ - Burada ise açıkladığından yani o **عَالِمٍ** - in bir insan olduğunu ifade etmesiyle bu güzel olup, kabul edilmektedir.

-A T F : Harf ile ma'tuf olan atıf; Metbuunun tabi' gibi olmasıyla beraber, kelâmda meydana gelen yani fiilin gerçek fail, mef'ul veya gayrına nisbeti ile kastedilen bir tabidir. On harften birisi tabi ile metbuun arasına girer. Misal:- **قَامَ زَيْدٌ وَعَمْرُو** -

زَيْدٌ - ise metbudur. - Nisbet ile kastedilen tabi', **عَمْرُو** -

Zamiri merfu muttasıla atfedilmek istenildiğinde, munfasıl ile te'kid edilir. Misal:- **ضَرَبْتُ أَنَا وَزَيْدٌ**

Lakin zamiri merfu muttasıl ve matuf arasında fasıl vaki' olduğunda Te'kidin terki caizdir. Misal:- **ضَرَبْتُ الْيَوْمَ وَزَيْدٌ** -

Mecrur zamire atfedilmek istendiğinde; harfi cer tekrar döndürülür.. Misal:- **مَرَرْتُ بِرَيْدٍ**

اَزَيْدٍ بِقَائِمٍ أَوْ قَائِمًا وَلَا - Ma'tuf,ma'tufun aleyh hükmündedir.Bundan dolayı;- ذَاهِبٌ عَمْرُو -

Bu terkipteki - ذَاهِبٌ - da,ancak ref' caiz olur.Nasb edilse-قَائِمًا e atfedilir.Cer yapılsa;- بِقَائِمٍ e atfedilir.Bu durumda da ma'tuf iki kâimin faili ve - زِيد - den de haber olmuş olur ki;buda imkansızdır.

Ancak kıyasen caiz olmamakla beraber,şu caiz görülmüştür;- يَطِيرُ فَيَعْضِبُ زَيْدًا - (Sinek uçtuğundan dolayı Zeyd kızıyor.) Caiz olmasının sebebi;Fâ-nın Fâ-i Sebebiyye olmasıdır.

Bir atf ile iki değişik âmile yani ikincinin birinciyi te'kid etmiş olmaması –durumunda atfedildiğinde- Ferr-nın hilafına caiz olma.

Yine Sibeveyhin hilafına şu caizdir;- فِي الدَّارِ زَيْدٌ وَالْحَجْرَةَ عَمْرُو -

İzâ müfacaat için olduğunda,Misal:- خَرَجْتُ فَإِنَّا زَيْدٌ يَضْرِبُهُ عَمْرُو -

Burada ref' ihtiyar edilir.Çünkü ekseriyet itibariyle İzâ-i Füccaiye,cümle-i ismiyyeye dahil olur.İşte bu sayılan mezkur isimlerde nasb ihtiyar olunur.Ki şu sebep iledir;Münasebet ve tenasübün olması için cümle-i fi'liyyeye atf sebebiyle yani iki fiil olan ma'tuf ile ma'tufun aleyh arasındaki tenasübe riayet edilir.Misal:- خَرَجْتُ فَرَيْدًا لَقَيْتُهُ

لَنْ - لَمَّا - لَمْ - لَيْسَ - إِنْ - لَا - مَا - Harfi nefiyden sonra mansub olur.Onlarda;-

- مَا زَيْدًا ضَرَبْتُهُ - لَا زَيْدًا ضَرَبْتُهُ -

Harfi istifhamdan sonra;- أ زَيْدًا ضَرَبْتُ -

İzâ-i Şartiyeden sonra;- إِذَا عَبْدَ اللَّهِ لِلدَّقَاءِ فَأَكْرَمُهُ

Ve Haysü-(حَيْثُ) ki buda Metâ (مَتَى) nın hükmündedir.Emir ve nehiyden önce mezkur ismin vaki' olduğu yerdir.Emir:Misal:- زَيْدًا أَضْرِبُهُ - Nehiy.Misal:- زَيْدًا لَا تَضْرِبُهُ -

Çünkü bu mezkur yerler fiilin mevkileridir.

Sıfatı açıklayan kimse iltibas etmekten korktuğu zaman ref' caiz olur.Ve nasb ise ihtiyar edilir.Misal:- إِنَّا خَلَقْنَا كُلَّ شَيْءٍ خَلْقًا بِقَدَرٍ -

Eğer ref' ve nasb-da müsavi olurlarsa,o zaman mütekellim tarafından ihtiyar edilir.Şöyle;- زَيْدٌ قَامَ - وَ - عَمْرًا أَكْرَمْتُهُ -

Nasb ise;şart harfinden ve tahdid,teşvik harfinden sonra gelmesi vacib olur.Şarta

misal:- **إِنْ زَيْدًا ضَرَبْتُهُ ضَرَبَكَ** -

Tahdide misal:- **وَالْأَزِيدًا ضَرَبْتُهُ** -

-T E ' K İ D : Metbuun işini nisbette,mansubda;- **ضَرَبَ ضَرَبَ زَيْدٌ** - Mensubun ileyhd;- **ضَرَبَ زَيْدٌ زَيْدٌ** - veya isnadsız metbuun umum efradını;- **جَانِنِي الْقَوْمِ كَلَّمَهُمْ** sabit kılıp,yerleşiren bir tabi'dir.

Te'kid lafzi ve manevi diye ikiye ayrılır:

1) **LAFZÍ** :İlk lafzın tekrar edilmesiyle olur.Misal:- **جَانِنِي زَيْدٌ زَيْدٌ** -

Mutlak olarak tekrar, isim,fiil,harf,cümle gibi bütün lafızlarda cereyan eder.

2) **MÂNEVÍ** :Buda mahdud ve ma'dud bazı lafızlarda olur ki;şunlardır:- **عَيْنُهُ - نَفْسُهُ** -
- **أَبْصَعُ - أَبْتَعُ - أَكْتَعُ - أَجْمَعُ - كَلَّمَهُ - كَلَّاهُمَا** -

İlk ikisi sığalarının ve zamirlerinin değişikliğiyle beraber;Müfred,Tesniye,Cemi',Müzekker,Müennes üzere vaki' olurlar.Yani bunları kapsarlar.- **نَفْسُهُ - نَفْسُهَا - أَنْفُسُهُمَا - أَنْفُسُهُمْ - أَنْفُسُهُنَّ** -

Tesniye için;- **كَلَّاهُمَا - كَلَّاهُمَا** - Tesniyenin ğayrısında yani diğerlerinde ise,zamirlerin değişmesi iledir.- **كَلَّمَهَا - كَلَّمَهُمْ - كَلَّمَهُنَّ** -

Diğer kelimelerdeki durum ise;sığalarının değişmesi iledir.

- **كُلُّ - أَجْمَعُ - جُمِعُ - أَجْمَعُونَ - جَمَعَاءَ - أَجْمَعُ** -Lafzıyla te'kid edilmez.

Hissen veya hükmen cüzlerden meydana gelen şeylerin ayrılması sahihtir.Misal:-
- **وَإِشْتَرَيْتُ الْعَبْدَ كَلَّمَهُ** -nun hilafına olarak **أَكْرَمْتُ الْقَوْمَ كَلَّمَهُمْ** - olur.

Zamiri merfu muttasıl;- **عَيْنٌ - نَفْسٌ** ve **عَيْنٌ - نَفْسٌ** - kelimeleriyle te'kid edildiğinde;munfasıl bir zamir ve sonra da **عَيْنٌ - نَفْسٌ** - kelimeleriyle te'kid edilir.Misal:- **ضَرَبْتَ أَنْتَ نَفْسَكَ** -

- **أَجْمَعُ - أَبْصَعُ - أَبْتَعُ - أَكْتَعُ** -nın tabileri olup,onun gibi kullanılırlar.

- **أَجْمَعُ (أَبْصَعُ - أَبْتَعُ)** üzerine tekaddüm edemeyip,onsuz - **أَكْتَعُ** - ve ehavatı (**أَبْتَعُ - أَكْتَعُ**) - zikredilmesi de -cemiyet manasına delalet etmesi zahir olacağından- zayıftır.

-B E D E L : Mübdelün minhsiz,metbuuna nisbet ile kastedilen bir mâna ve tabi'dir.Misal:- **مَرَرْتُ بِرَيْدٍ أَخِيكَ - ضَرَبْتُ زَيْدًا أَخَاكَ - جَانِنِي زَيْدًا أَخُوكَ** -

Bedel dörde ayrılır:1)Bedeli Küll:Mânası birincinin yani mübdelü minhin mânasının aynıdır.Misal:-جَانِنِي زَيْدًا أَخُوكَ -

2)Bedeli Ba'z:Mübdelü minhin cüz'üdür.Misal_ضَرَبْتُ زَيْدًا رَأْسَهُ -

3)Bedeli işimal:Bedi kül ile Ba'zın dışında bir bedel ile mübdelün minhin arasında bir ilginin olmasıdır.Misal:-نَظَرْتُ إِلَى الْقَمَرِ فَذَكَرْتَهُ -

4)Bedeli Ğalat:Mübdelün Minhin dışında hatadan sonra bedeli kastetmektir.

Bedel ve mübdelün minh;ma'rife olurlar.Misal:-ضَرَبَ زَيْدٌ أَخُوكَ -

Nekre olurlar.Misal:-جَانِنِي رَجُلٌ عَلَامٌ ذَكَ -

Ma'rifelik ve nekrelikte değişik olurlar.Misal:-بِأَنَّ نَاصِيَةَ نَاصِيَةَ كَانِبَةٍ -

Nekre,ma'rifeden bedel olabilir;lakin nekrenin mevsuf olması vacib olur.Misal:-بِأَنَّ نَاصِيَةَ نَاصِيَةَ كَانِبَةٍ -

İsmi zahir;-جَانِنِي زَيْدًا أَخُوكَ - ismi zamirden,muzmer muzherden;رَأَيْتُ زَيْدًا إِيَّاهُ -
- bedel olabilir.Ve de değişikde olabilirler.Misal:-وَأَخُوكَ ضَرَبْتُهُ زَيْدًا -
إِيَّاهُ

İsmi zahir muzmerden bedeli kül yapılamayıp,ancak gâibden yapılması caiz olur.Misal:-ضَرَبْتُهُ زَيْدًا -

Not:Ma'rife ma'rifeden:-إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ -

Nekre nekreden:-إِنَّ لِمُتَّقِينَ مَفَازًا حَدَائِقَ -

İsim isimden ve fiilde fiilden bedel olur:-قُمْتُ صَلَّيْتُ -

İsmi istifhamdan bedel olanların ise;başında hemze-i istifhamiyye bulunur.Misal:-مَنْ
تَأْتِي أَسْعِدُ أُمَّ عَلِيٍّ

-ATF-I BEYAN :Sıfatın ğayrı olup,metbuunu izah için getirilen bir tabi'dir.Misal:-
أَقْسَمَ بِأَنَّ لِلَّهِ أَبُوهُ حَفْصٌ عَمْرٌ مَا مَسَّهَا مِنْ نَقَبٍ وَلَا دَبْرٍ إِعْفُورٌ لَهُ اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ فَجْرٌ

“Evi uzak olup,devesi de zayıf ve ihtiyar olan bir A'rabi Hz.Ömere uğrayarak bir deve istemesi üzerine;Hz.Ömer onun yalan söylediğini zannederek vermemesi üzerine söylediği şiiirdir.Ebu hafs'ı Ömer Allah'a yemin etti;(Hayvanın yaralı,zayıf ve ihtiyar olmadığına dair.) Hayvana bir zayıflık ve ihtiyarlık temas etmemiştir.(A'rabi bunun üzerine şöyle dedi) Allahım! Eğer Ömer günahkâr ise;onu bağışla...

Daha sonra bunun doğru olduğunu tetkik edip anlayan ve gören Hz.Ömer;adamı giyindirip,memnun etmiştir.

-أَبُو حَفْصٍ - Hz.Ömerin künyesi. - عُمَرَ - ise;atfı beyanıdır.

Bedel ile farkı ise;Misal:-بِشْرٍ:أَنَا ابْنُ التَّارِكِ الْبِكْرِيُّ بِشْرٍ

-بِشْرٍ- Bekr-in atfı beyanıdır.Bedelde ise caiz değildir.Çünkü bedel tarik lafzının tekrarı hükmündedir.Takdiri ise;-أَنَا ابْنُ التَّارِكِ بِشْرٍ

NOT:Atfı beyanlar;sıfatlar gibi metbuuna uygun olur.Ya ikisi de nekre olur veya ikisi de ma'rife olur.Atfı beyan;sıfata değil,zâta taalluk ettiğinden camid isimden olur.

M E B N İ

Sonunda i'rab olmayana denir.Harf,fiili mazi gibi mebniyyi asla uygunveya mürekkebe olmadığı halde vaki' olan bir isimdir.

Hükmü İse;Âmillerin değişmesiyle,sonu değişmeyendir.Mebninin lakabları ise;zamme,fetha,kesre ve vakıftır.

Mebniler;Mebniyyi asıl ve ârız diye ikiye ayrılır:

Mebniyyi asılda;Harf,mazi,emir ve ve cümle diye dörde ayrılır.

Mebniyyi Ârız;İsimler ve Fiillerdir.

Mebniler;Zamirler,ismi işaretler,ismi mevsuller,isim fiiller,savtlar,mürekkebler,kinayeler ve bazı zarflardır.Misal:-جَاءَ هَذَا الرَّجُلُ - رَأَيْتُ هَذَا الرَّجُلُ - مَرَرْتُ بِهَذَا الرَّجُلِ

Yukarıdaki misallerin birincisinde,-هَذَا - faildir. İkincisinde mef'ul,üçüncüsünde ise;harfi cerle mecrurdur.Böylece -هَذَا -her üç halde de aynı kalıb,herhangi bir hareke değişikliğine uğramamıştır.

NOT:Tek bir mânaya konulmuş bir lafız olan kelime üçe ayrılır:

1)Anlaşılma hususunda üç zamandan birine yakınlığı olmaksızın müstakil bir mânaya delalet eden,bir lafız olan isim ki;Zamirler,zarflar,ismi işaretler ve ismi mevsuller gibi olanlar mebnidirler.

2)Üç zamandan birine delalet edip;bir iş,bir oluş,bir hareketi bildiren, kelime olan fiil ki;fiili maziler,emri hazırlar,sonuna Te'kid nun-u bitiştiği zaman muzariler,ayrıca cemi' müennes,muzari mebnidirler.

3)Kendi başına herhangi bir mânâ ifade etmeyen,bir lafız olan harf ki;harfi cerlerdir.Bunlar da mebnidirler.

-ZAMİRLER : Lafzen veya mânen veya hükmen;mütekellim veya muhatab veya zikri geçen gaib için konulup,onlara delalet eden bir isimdir.

Muttasıl ve Munfasıl diye ikiye ayrılır:

1)Zamiri Munfasıl:Kendsinden önceki kelimenin başkasına ihtiyacı olmayıp,zatında müstakil olan veya İllâ-dan sonra gelen bir zamirdir.Misal:-مَا أَذَتْ مُنْطَلِقًا

-صِفَةٌ جَرَتْ عَلَى غَيْرِ مَنْ هِيَ لَهُ-

Bir zamire sahibinin ğayrı üzerine cereyan eden bir sıfat eylemişse,o zamirin merciini karıştırmamak için,munfasıl olarak getirilmesi vacib olur.Cümleden önce gaib bir zamir takdim edilir.Bu da zamiri şe'n olarak isimlendirilir.

2)Zamiri Muttasıl:Zâtında msütakil olmayıp,önceki âmile muhtaçtır.

Zamirler;İ'rab itibariyle üçe ayrılır:Merfu',Mansub,Mecrur.

İlk ikisi;Muttasıl ve Munfasıl diye iki kısma ayrılır.Üçüncüsü ise;yalnız muttasıl olur.Bu taksime göre de zamirler beş nevidir:

Birincisi:-ضَرَبْتُ - ضَرَبْتُ - den....-ضَرَبْتُ - ضَرَبْتُ -

İkincisi:-أَنَا - هُنَّ - ye kadar.

Üçüncüsü:-ضَرَبْتَنِي - ضَرَبْتَنِي - ye ve-

Dördüncüsü:-إِيَّاهُنَّ - إِيَّاهُنَّ - den-

Beşincisi:-عَلَامَهُنَّ وَوَلِيَّ - عَلَامَهُنَّ وَوَلِيَّ - ye

Hasseten merfu' muttasıl;fiili mazinin,gaib ve gaibesinde,sıfatta da mutlak olarak gizlenir.

Zamiri munfasıl ancak zamiri muttasıl özürlü olduğunda caiz olur.

Muttasılın özürlü oluşu ise;

1)Zamirin âmiline takaddüm edip,öne geçmesi.Misal:-إِيَّاكَ ضَرَبْتُ

2)Meydana gelen bir maksad,bir gaye için fasletmek.Misal:-ضَرَبَ زَيْدٌ إِيَّاكَ-

3)Tahsis için,âmilinin hafzedilmesi.Misal:-إِتَّقِ نَفْسَكَ وَالشَّرَّ = إِيَّاكَ وَالشَّرَّ-

4)Âmilinin mânevi olması.Misal:-وَ أَنَا زَيْدٌ-

5)Harf olup,zamirinde merfu' olması.Misal:- **وَمَا أَنْتَ قَائِمًا** -

6)Cereyan eden sıfatın kendisi için olduğu şeyin ğayrına isnad edilmesi.Misal:- **وَهَذِهِ**
زَيْدٌ ضَرِبَتْهُ هِيَ

İki zamir bir araya gelip,birisi merfu' olmadığına;fiil ile zamir yani ikinci zamir arasında fasl gerçekleşmeyip,birleştirmek vacib olur.Eğer iki zamirden biri diğerinden bilinmek hususunda (Müzekker,Müennes,vs.) daha ma'ruf ve bilinen olursa;o bilinen zamiri takdim edip,öne geçirmekle beraber,ikinci zamir için muttasıl getirmekte tercih edilebilir.Misal:- **أَعْطَيْتُكَ إِيَّاهُ** - Ve Munfasılda da **أَعْطَيْتُكَ إِيَّاهُ** -

İkisinden biri merfu' olmayanda ise;birinci izafet ile mecrur,ikinci de mef'ullükle mansub olur.Misal:- **ضَرَبَيْكَ** -

Eğer iki zamirden biri daha ma'ruf olmaz veya olupta takdim etmediğinde;ikinci zamir munfasıl olur.Misal:- **أَعْطَيْتُهُ إِيَّاكَ - أَعْطَيْتُهُ إِيَّاهُ** -

Kâne babının haberinde kabul edilen;fasletmek,arasını ayırmaktır.Misal:- **كَانَ زَيْدٌ**
قَائِمًا وَكُنْتُ إِيَّاهُ

دَوْلًا - dan sonra -ekser kullanılışa göre- merfu' zamirin fasledilmesidir. Tâ ki **دَوْلًا** -
dan sonra haberi mahzuf bir mübteda olsun.Mesela:- **دَوْلًا أَنْتُمْ - سونuna kadar: - أَنْتُمْ** -

- **عَسَيْتُمْ** - sonuna kadar..- **عَسَيْتُمْ** -

Bazı lugatlarda;- **دَوْلًا** - ve **عَسَاكَ** - olarak gelmiştir.

Tesniye,semi',muhataba gibi,i'rab nun-undan soyutlanmış olduğu halde;fiili muzari ve mazide Yâ ile beraber Vikaye nun-u lazımdır.Direk tavanı düşmekten koruduğu gibi,Vikaye nun-u da kelimenin sonunu kesreden korur.Misal:- **يَضْرِبُنِي - ضَرِبْنِي** -

Fiili muzaride i'rab nun-u,- **لَدُنْ - إِنَّ** - ve kardeşleri hususunda;Vikaye nun-u getirmek veya getirmemekte muhayyerlik vardır.

- **دَيْتْ** - de vikaye nun-u tercih edilir.- **مِنْ - عَنْ - قَدْ - قَطْ -** da da -X- nin -X- aksinedir.

Âmilden önce;- **زَيْدٌ هُوَ الْقَائِمُ** - ve âmilden sonra **كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ** - Mübteda ve haberin arasına;Müfred,tesniye,semi'lik gibi,mübtedaya uygun munfasıl bir merfu' sığa girer.Bu merfu';haber,sıfat ve haber olduğunda aralarını ayırmak için olduğundan,fasl diye isimlendirilir.

Bu merfu'la fasletmenin şartı ise;Haber ma'rife olacak.- **زَيْدٌ هُوَ الْقَائِمُ** -

- **كَانَ زَيْدٌ هُوَ أَفْضَلُ مِنْ عَمْرٍو** - ile kullanılıp,ismi tafdil olacak.- **أَفْضَلُ** -

İmam Halile göre; araya girmek için fasledene mahal olmayacak.

Arabların bazısı araya giren faslı mübteda, ondan sonrasını ise haber yapmışlardır. Misal:- عَلِمْتُ زَيْدًا هُوَ الْمُتَطَلِّقُ -

Ve cümleden önce gaib zamiri takaddüm eder, eğer müzekker ise, zamiri şân, müennes ise; kısır-hikaye- zamiri diye isimlendirilir. Kapalılığından dolayı bu gaib zamiri kendisinden sonraki cümle ile tefsir edilip, açıklanır. Bu zâmiri şân veya kısır âmillerin durumuna göre; Munfasıl ve Muttasıl, Müstetir ve (Muttasıl) Bariz olur. Misal:- أَذَّهُ زَيْدٌ قَائِمٌ - كَانُ زَيْدٌ - قَائِمٌ - هُوَ زَيْدٌ قَائِمٌ

Mansub olarak zamiri şân-ın hazfı zaiftir. Ancak hafiflendirildiğinde -أَنَّ ile beraber (fetha) lazımdır. Misal:- وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ -

Haber ile sıfatı birbirinden ayıran zamir, i'rabda mahalli yoktur. Zamirler daima mübteda olurlar.

ESMÂ-İ İŞARET : Müşarun ileyih için konulan isimlerdir. Bunlar:- ذَا müzekker için, ref'de - ذَان - , Nasb ve Cerde- ذَيْن - , Müzekker tesniye için - ذَهُ - , تِي - ذِهِ - تَيْهِ - ذِي - تَا Müennes için; - تَيْن - تَان - Müennes tesniye, müzekker ve müennesin cemi'lerinde - أولاء - med ve kasır halinde...

Esmâ-i işaretin evveline harfi tenbih dahil olur. Sonuna ise hitab harfi bitişir. Hitab harfi beş yerde, her birinde beş defa olunca; yirmibeş eder ki, şunlardır:- ذَاكَ - den - ذَاكَ - ye, ذَانِكَ - ذَانِكَ - ye kadar.

Denilir ki;- ذَا - yakın, - ذَاكَ - uzak, - ذَاكَ - orta içindir.

- ذَاكَ - kelimesi gibidirler. - ذَاكَ - اولادك - ذَاكَ - تَانِكَ - ذَانِكَ -

- هَذَا - هُنَا - هَذَا - هُنَا -

-MEVSUL : Cüz itibarıyla ismin bir sıla ve âid yani müstedrik, kapalılığı giderici ile tamam olması. Bunun silası ise; haber cümlesidir. Âid mevsulün zamiridir. Elif ve Lâm-ın silası; ismi fail veya ismi mef'ul olur. Çünkü mevsul Lâm-ı; ismi müfrde dahil olan Lâm harfine benzemektedir.

Mevsul; kendinden sonra olan bir cümle veya şibih cümle ile tamam olur.

- الَذِي - الَذِي - الَذِي - الَذِي - الَذِي - الَذِي - الَذِي - الَذِي - الَذِي - الَذِي -

- أَيَّ - مَا - مَنْ - لَذَوَاتِي - لِلذِّي - اللَّاءِ - اللَّاءِ - اللَّاءِ - اللَّاءِ - اللَّاءِ - اللَّاءِ -

الأولى

Tay kabilesine göre;- **تَو** - istifham için olan - **مَا** - dan sonra- **تَا** - elif-lâm-dır.Âid olan mef'ulün hazfı,bir mani' olmadığında caizdir.Misal:- **لَلَّهِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَ يَقْدِرُ**.
Yani:- **لِمَنْ يَشَاءُ وَ هُ** idi.

İki cümle arasında bağlayıcı - **وَ** - vazifesini gören,mânası ise kendisinden sonra gelen ile tamamlanan ismi mevsuller;Has ve Müşterek diye ikiye ayrılır:

a)Has olanlar;Müzekker,müennes,müfred,tesniye,cemi' Lâm-ı için ayrı ayrı olan has ismi;mevsul tesniyeleri mu'rab,müfred ve cemi'leri mebnidir.Misal:- **اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي - خَلَقَ**

b)Müşterek ismi mevsuller;Bunlar da - **مَنْ** - Akıllılar için. - **مَا** - Akılsızlar için. - **أَيُّ** - her ikisi için kullanılır.

Mevsulleri kendinden sonra gelen sıla cümlesinde bir zamir bulunur.Açık veya kapalı olan bu zamir ise;âid adını alır.Böylece sıla cümlesini ismi mevsule bağlar.

Cümle ve fiil üzerine dahil olan - **مَا** - i kâffedir.İsme dahil olan ise;- **مَا** - i zâidedir.

- **الَّذِي** - ile haber verilmek istenildiğinde;başa geçirilir.Muhberu anh yani kendisinden - **الَّذِي** - ile haber verilenin yerinde - **الَّذِي** - için bir zamir yapılır.Ve haber olarak te'hir edilir.Çünkü muhberu anh haber olduğundan,haberinde hakkı tehir edip,sonda getirmektir.

- **الَّذِي ضَرَبْتَهُ زَيْدًا** - den haber verilmek istendiğinde; - **زَيْدًا** - deki - **ضَرَبْتَهُ زَيْدًا** - denilir.

İsmi fail ve ismi mef'ulün binasının sahih olması için,hasseten cümle-i fi'liyede;Elif ve Lâm-ın durumu da böyledir.Bu üç işten;yani mevsulün başa geçmesi isim makamında mevsul için bir âid,zamirin konulması ve ismin haber olarak te'hiri ki,bir iş özürlü olduğunda,haber vermekte özürlü olur.Bundan dolayı;zamir-i şân-da - **الَّذِي** - ile,sıfatsız mevsufta,mevsufsuz sıfatta,ma'mulsüz âmilin masdarında,Hâl-de (Çünkü hâl nekre olması vacibdir.) - **الَّذِي** - nin dışındaki için olan zamirde, - **الَّذِي** - nin dışındaki zamire şamil (Muzaf) olan isimde..de;haber vermek imkansız olur.

- **عَرَفْتُ مَا اشْتَرَيْتَهُ** - **مَا** - i ismiyye;Mevsul:Misal:-

İstifham:Misal:- **مَا عِنْدَكَ ؟** -

Şartiyye:- **مَا تَصْنَعُ أَصْنَعُ** -

Mevsuf:- **فَنِعْمًا هِيَ = نِعْمَ شَيْئًا هِيَ** Misal:- **شَيْءٌ** - mânasına tam:

Sıfat: Misal: **اِضْرِبْهُ ضَرْبًا مَّا**

- مَنْ - de böyledir. Ancak Tâmm ve sıfat olarak gelmez.

Tâmm: Sıla, âid ve sıfata ihtiyaç duymamasından dolayı bu ad verilmiştir. Veya yukarıdaki misalde – **فَدِنِعْمًا هِيَ** - de olduğu gibi, buradaki – **نِعْمٌ** - kendisiyle tamamlanmış olacağı – **شَيْئًا** - in olmasını gerektirir.

- مَنْ - gibidir. - **أَيَّةٌ** - Müennes içinde, - **أَيٌّ** - Müzekker için.

İkisinden her biride tek başına mu'rabdır. Ancak mevsul olduğunda; sılanın başından bir kısmı hazfedilir. Misal: - **مَاذَا صَنَعْتَ؟** -

Bunda Sibeveyhe göre iki görüş vardır: Biri; - **الَّذِي** - **مَا** - mânasına olmak üzere - **أَلَا كَرَامٌ** - **أَلَا** dir. Takdiri kelâm; - **شَيْءٌ الَّذِي صَنَعْتَ** - O zaman cevabı ref' olur. Yani; - **أَلَا كَرَامٌ** - olur.

Diğer vecih ise; - **أَيُّ شَيْءٍ** - mânasıdır. Bu durumda da cevab mansub olur. Yani; - **أَلَا كَرَامٌ** dir.

NOT: Zamiri Şân; Mercii olmayandır.

Müennes için olanına da Kıssa denir.

-FİİL İSİMLERİ : Emir ve Mazi mânasına olup, fiil olmadıkları halde, fiil mânasını ifade eden isimlerdir.

Mazi mânasında olanlar hayret ifade eder ki; taaccüb fiili gibidirler. Misal: - **أَمَّهُهُ** = **رُوِيَ زَيْدًا , بَعْدَ = هَيْهَاتَ ذَاكَ** -

- **اِنزَلُ** - mânasıdır. - **نَزَالُ** - gibi. Yani; - **فَعَالٌ** Sülâsiden – kıyasi olarak- emir manasına,

Fiil isimlerden olmayan; - **فَخَّارٌ** - gibi Lâm ile muarref masdardır. Ve müennes için sıfattır. - **يَا فَسَاقٌ = يَا فَاسِقَةٌ** demektir.

- **فَعَالٌ** ye bu son ikisinden herbiri; Adl-lik, Vezin ve - **قَطَامٌ** gibi. Özel isimler için müennes, âlem olmada benzediğinden dolayı mebnidirler.

Böylece - **فَعَالٌ** masdar, sıfat ve âlem olarak üç türlü kullanılır.

- **عَلَامٌ** - Hicaz ehline göre mebni, Beni temim kabilesine göre ise; Mu'rabdır. Ancak özel isimler için âlem olan - **عَالٌ** - nin sonunda - **حَضَارٌ** - deki gibi - Râ- olursa - ihtilaf edilmekle

beraber- ekseri Hicazlılara uyarak mebni kabul etmişlerdir.

-SAVTLAR : Kendisiyle hikaye edilen ses,bağırıtı,takırtı veya hayvanata emir,nehiy,çağırma,bir şey öğretmek veya onu taklid ve zecr makamında kullanılan bir lafız ve sestir.

Birincisi;-عَاقٍ-,İkincisi;-نَحٍّ- gibi.

-MÜREKKEBAT :Aralarında atıf,izafet,vasfiyyet veya isnad gibi bir nisbet olmayıp,iki kelimenin birleşmesinden meydana gelen her isme denilir.Eğer ikinci kısım bir harfi içine almışsa;birinci kısım mebni kılınır.Misal:-خُمْسَةَ وَعَشْرَةَ - Aslı ise;--خُمْسَةَ عَشْرَ - Aslı ise;--خُمْسَةَ عَشْرَ gibi ve benzerleri...-الثَّانِي عَشْرَ hariç,mebni değildir.

Eğer ikincisi bir harf içine almamışsa;ikincisi mu'rab kılınır.Şehir ismi olan;-بَعْدَانَكَّ gibi.En açık ve fasih lugata göre;birincisi mebni kılınır.

-سِبَّ = سِبْوِيَه - elma,-وِيَه - çabuk ol,anlamınadır.

Bu,Amr bin Osman-ı Şirazi-nin adıdır.Elmayı çok sevdiğinden bu lakab verilmiştir.

-KİNÂYELER : Kastedilen manaya delaleti açık olmayan isimlerdir. Yani bilinen şeyleri kapalı olarak anlatmaktır.

Bunlar:- - كَمْ - Kaç?Ne kadar? Gibi,aded içindir.

- كَذَا - Aded içindir.Şöyle,öyle,şu kadar,filan vakit,filan şey gibi.

- كَيْتَ = تَيْتَ - Söz ve Fiilden kinayedir.

- كَمْ - i istifhamiyyenin temyizi;Mansub ve Müfred.

- كَمْ - i haberiyyenin temyizi;birinde müfred,diğerinde cemi'dir.

- كَمْ - i istifham ve haberiyyeye - مِنْ - dahil olur.Misal:-كَمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا - كَمْ مِنْ رَجُلٍ ضَرَبْتُ

Aynı zamanda ikisi de;Merfu',mansub ve Mecrur olarak meydana gelir.Bunlar kelâmın başında gelirler.Bunların her birisinden sonra zamiriyle meşgul olmayan bir fiil bulunur.Bu fiilin ameline göre;Mansub,ma'mul olur.Bunlardan Kem-i istifhamiyye ve Haberiyye,her birinden önce harfi cer veya muzaf olursa;mecrur olur.Eğer kendisinden sonra bir fiil bulunmazsa,merfu' zarf olmazsa mübteda,zarf olursa haber olur.

İstifham ve şart isimleri de aynen böyledir.

Şart isimleri;Lazım mebnilerden olup,hepsi cümlenin başında bulunurlar.Onbir tane olup şunlardır;-- مَا -- مَهْمَا -- اِتْمَا -- مَتَى -- اَيَّانَ -- اَيْنَ -- اَنْتَى -- حَيْثُمَا -- اَيُّ مَنْ -- مَنْ

Soru isimleri de onbir tane olup şunlardır:- اَيَّانَ -- مَتَى -- مَنْ -- مَا -- مَنْ ذَا -- مَاذَا -- اَيْنَ -- كَيْفَ -- اَنْتَى -- كَمْ -- اَيُّ

- كَمْ عَمَّةً لَكَ يَا جَرِيرُ وَحَالَةً - misalinde üç görüş vardır:

- 1)Mübteda olmak üzere merfu' olur.
- 2)Mef'ulü mutlak olmak üzere Mansub olur.
- 3)Mef'ulün fih olmak üzere mansub olur.

- كَمْ ضَرَبْتَ -- كَمْ مَاذَكَ ؟ - Misal:-

-ZARFLAR :1)Lafızdan muzafun ileyhin hazfedilmesi sebebiyle,izafetten kesilenler.Misal:- لَيْسَ غَيْرٌ -- لَا غَيْرٌ -- ve - بَعْدَ قَبْلٌ -

- حَسْبُ - İzafetten kesilen zarfların yerinde geçerli kılınır.

2)- حَيْثُ - Ekser kullanılışda ancak cümleye izafe edilir.

3)- اِنَّا - Müstakbel için olup,kendisinde şart mânası vardır.Bundan dolayı kendisinden sonra fiilin olması kabul edildi.Bazen - اِنَّا - müfacee yani âniden bir şeye karşı tepki göstermek için olur.Ve kendisinden sonra mübteda gerekir.

4)Mazi için olan - اِنَّ - kendisinden sonra cümle-i ismiyye ve fiiliyye meydana gelir.Bazen azlık ve müfaceet için de gelir.

5)- اَيْنَ -- اَنْتَى - İstifham ve şart için olduğu halde,mekân için olur.

- مَتَى - Şart ve istifhamda,zaman içindir.

- اَيَّانَ - İstifham olarak zaman içindir.

- كَيْفَ - İstifhâmen hâl içindir.

6)- مَدَّ -- مُنذُ - bazen fiilin zamanının ilk ânına delalet edip,o ilk başlangıç mânasıdır ve kendilerini müfred ma'rife takib eder.Bazende bütün zaman manasına olur.Ve kendisini

sayı ile açıklanması kastedilen zaman takib eder.Bazen kendilerinden sonra masdar sabit olur.Veya fiil veya da -**أَنَّ** - bu üç işten (Masdar,fiil,**أَنَّ**) birine muzaf bir zaman takdir edilir.Züccaca zıd olarak - **مُدٌّ** - **مُنْدٌ** - Mübteda,kendisinden sonraki haberidir.

7)-**لُدٌّ - لُدٌّ - لُدٌّ - لُدٌّ - لُدِّنْ - لُدِّنْ - لُدِّنْ** olup; **لُدِّي - لُدِّنْ** olarak da gelir.

8)-**قَطٌّ** Menfi mazi içindir.

9)-**عَوْدٌ** - menfi müstakbel içindir.

Cümleye ve **آتٍ** - kelimesine muzaf olan zarfların fetha üzere bina edilmesi caizdir. (**مِثْلُ قِيَامٍ مِثْلُ مَا قَامَ** - da böyledir. Misal:- **عَيْرٌ** - ve **مِثْلٌ** - ile beraber **أَنَّ** - ve **يَوْمِئِذٍ** - **مَا أَنَّ** - **زَيْدٌ** - **وَقِيَامِي مِثْلُ أَنْ يَفْقُومَ زَيْدٌ** - **مِثْلُ أَنَّكَ تَقُومُ** -

-MA'RİFE VE NEKRE : Bir şeyin muayyen ve ma'lum olan zâtı için konulan özel bir isimdir.Bunlarda altı tanedir:

1)Zamirler. 2)Âlemler. 3)Mübhemler. (İsmi işaret ve Mevsuller) 4-5)Lâm veya Nida ile ma'rifelenmiş olanlar. 6)İzafeti Mâneviyye ile bu beşden birine muzaf olması.Âlem: Bir şeyin zâtı için konulup, o şeyin ğayrını içine almyarak tek bir konuluşla kaplaması.Tâ ki bir çok müşterek âlemler çıkmasın.En bilineni ise;Mütেকellim,sonra Muhatab zamirleridir.

Âlem;Âlem-i şahsin **زَيْدٌ** - ve Âlem-i cins **أَسَامَةٌ** - **سُبْحَانَ** - diye ikiye ayrılır.

Nekre;Bir şeyin zâtı ve ve özel bir isme konulmayan bir isimdir.

Nekreden sonra gelen tenvinli Min sıfatı olur.

-ESMÂ-ÜL ADED: Sayılan şeyleri gerek teker teker,gerekse hepsini birden saymak veya miktar için konulmuş lafızlardır.Aded isimlerinin asılları oniki kelimedir.

-Bir-den on-a kadar (On tane),**مِائَةٌ** (Yüz),**أَلْفٌ** - (Bin).

-Müfred-müzekker-tesniyede:**وَاحِدٌ** - **إِثْنَانٌ** denilir.

Müfred-müennes-tesniyede:-**وَاحِدَةٌ** - **إِثْنَتَانٌ**

Üç-den on-a kadar müzekker de Tâ ile.

Üç-den on-a kadar müenneslerde Tâ-sız.

Müzekkerde:-**عَشْرَ** - **عَشْرَ** - **عَشْرَ** -

Müennesde:- **حَدَى عَشْرَةَ** -

Müzekkerde:- **ثَلَاثَةَ عَشَرَ إِلَى - تِسْعَةَ عَشَرَ**

Müennesde:- **ثَلَاثَ عَشْرَةَ - إِلَى - تِسْعَ عَشْرَةَ**

Temim kabilesi terkipte Şin-i kesre kılmışlardır.

Müzekker ve müennesde:- **عَشْرُونَ** - ve kardeşleri:- **أَرْبَعُونَ ثَلَاثُونَ**

Müzekkerde:- **أَحَدٌ وَ عَشْرُونَ** -

Müennesde:- **إِحْدَى وَ عَشْرُونَ** -

Böylece geçen lafızları atfetmek suretiyle yapılır.Tâ...doksan dokuza kadar.

Müfredde:- **مِائَةٌ - أَلْفٌ**

Tesniyenin müzekker ve müenneslerinde:- **مِائَتَانِ - أَلْفَانِ**

Ve böylece geçtiği suret üzere atıfla yapılır.

- **عَشْرَةَ** Ya'nın fethasıyla olup,sükunüyle de gelmiştir.Nun-un fethasıyla beraber Ya'nın hazfı Şâz yani kaide dışıdır.

Üç-den on-a kadar olan sayıların temyizi,lafzen veya mânen **ثَلَاثَةُ رَجَالٍ ثَلَاثَةٌ رَهْطٌ** mecrur- cemi'dir.

Ancak **ثَلَاثُمِائَةٍ** (Üç yüzden) **تِسْعِمِائَةٍ** (Dokuz yüze kadar) hariç.Çünkü bunlar cemi' olmazlar. Yüz-ün kıyası **مِائَتٍ - مِائَتَيْنِ** dir.

Onbir-den doksan dokuza kadarki sayıların temyizi;Mansub-Müfredidir.

- **أَلْفٌ - مِائَةٌ** - ve tesniyelerinin ve **أَلْفٌ** - un cemi'sinin temyizi;mecrur-Müfredidir.

Sayılan sayı müennes ve lafızda müzekker veya bunun aksi olursa;bu durumda iki görüş vardır:1)Lafza itibar edip,kadınlar irade edildiğinde **ثَلَاثَةُ أَشْخَاصٍ** denilir ki;buda ekser olan kullanıştır.

2)Mânaya itibar edip;- **ثَلَاثَ شَخْصٍ** denilir.

İhtiyaç duyulmadığından dolayı;- **وَاحِدٌ** - ve **لِثَنَانٍ** - nin temyizi yapılmaz.Misal:- **رَجُلٌ - رَجُلَانِ** - Burada kastedilen sayı,lafızda ifade edilmektedir.Değiştirmeye itibar ederek müfredin müteaddidinde;- **عَاشِرَةٌ - عَاشِرٌ - لِي - الثَّانِيَانِ - لثَانِيَةً** - denilir. Müfredin

haline itibar ile müfred-müzekkerde;- **الْأَوَّلُ – الثَّانِي** - denir.

Müennesde;- **الْعَاشِرَةُ – الأُولَى** - (Müzekker) **الْأُولَى** - (Müennes)
الْحَادِي عَشَرَ - (Müzekker), **الْحَادِي عَشْرَ** - (Müennes)

(Müzekker) **التَّاسِعَ عَشَرَ – الثَّانِيَةَ عَشْرَةَ** - (Müennes)

(Müennes) **التَّاسِعَةَ عَشْرَةَ** - Bundan dolayı müfredde denilir.

(İkiyi üç yaptım) Yani; Bu şu sözden alınmıştır; **ثَلَاثَ إِسْدِينَ** -

(İkiyi üç yaptım) Bu değiştirmeye itibarla kullanılır. **ثَلَاثَتُهُمَا** -

İkincisi; Hâline itibar ile müfredde denilir.- **ثَلَاثُ ثَلَاثَةٍ** (Üçün üçüncüsü denilir.)

On üzerine ziyade olunan izafette mesela, birinci terkibi ikinci terkibe izafette denilir.-
حَادِي عَشْرَ – أَحَدَ عَشْرَ -

Hasseten ikincisi olan hâle itibarda; **حَادِي أَحَدَ عَشْرَ** - den **تَاسِعَ تِسْعَةَ عَشْرَ** - ye kadar gider.

Birincisi ise, yukarıda da **لَا عَيْرُ** - ifade edildiği gibi on-u geçmez. Birinci terkibden birinci kısmı i'rablanır.

-MÜZEKKER – MÜENNES : Müennes; Sonunda lafzen veya takdiren Te'nis yani müenneslik âlameti bulunan isimdir.

Dişilik alameti üçtür: 1) Yuvarlak Te olarak. Misal:- **الدَّافِدَةُ** -

2) Yâ şeklinde yazılan Elif ile.- **وَالضُّحَى – الْحُبْلَى** -

3) (أ - ع) Elif ve Hemze sonunda bulunanlar da müennesdir.

Cinsi bakımından dişî olan kelimelere hakiki müennes denir. Misal:- **مَرْيَمٌ** -

Bazı kelimeler dişîlik alameti taşımadıkları halde müennes olarak kabul edilir.- **الْعَيْنُ**
الدَّارُ – الشَّمْسُ -

Müzekker: Ne lafzen, ne de takdiren sonunda te'nis alameti olmayan isimdir.

Te'nis alameti; Tâ, Elifi maksûre ve Memdûdedir.

Müennes iki nevi olup, Lafzi ve Hakikidir.

Hakiki:Mukabilinde **مَرَأَةٌ - نَاقَةٌ** - gibi hayatlılar cinsinden bir erkeğin bulunmasıdır.

Lafzi:- **ظُلْمَةٌ** (Lafzı hakiki) ve **عَيْنٌ** - (Tâ-sı mukadder) gibi mukabilinde hayatlardan bir erkeğin bulunmaması.

Fiil müennese isnad edildiğinde;fiil Tâ ile olur.

Gayrı hakikinın zahirinde Tâ ister isbat,isterse isbat edilmeyebilir.Yani;- **طَلَعَ الشَّمْسُ** - **طَلَعَتِ الشَّمْسُ**

Müzekker veya Müennes,Cem'i müzekkeri salimin dışında zahir cem'in hükmü;gayrı hakikinın zahirinin hükmü gibi olur.İstenirse Tâ fiile eklenir,istenirse terkedilir.

İsmi zahir ve fail gibi,hükmü zahiri em' ve cem'i müzekkeri salimin dışındaki;cem'i müzekkeri âkillerin zamiri;- **فَعَدُوا فَعَدَّتْ** gelir.

فَعَلَنَ فَعَدَّتْ (Gayrı âkil) da;- **أَلَا يَأْمُرُ الذَّسَاءُ** (Cem'i Mükesser).

-TESNİYE : Müfredinin sonuna,hâleti ref'inde;elif veya kendisinden önceki meftuh Yâ ve meksur Nun bitişir.Tâ ki müfredinin cinsinden olup sayı hususunda müfrediyle beraber misil olduğuna delalet etsin.

Memdûdun zıddı olan ismi maksûr;eğer elif-i vav-dan münkalib yani dönüştürülmüş ise;ki oda sülasi olduğu halde,aslına itibar ederek elifi tekrar vav-a dönüştürülür.

İsmi memdûd;eğer hemzesi zâid olmayıp,aslından da dönüştürülmemek suretiyle aslı ise;sabit kılınır.Eğer **حَمْرَاءٌ** - gibi te'nis elifinden dönüştürülmüş te'nis elifi ise;vav-a kalbedilir. **حَمْرَوَانَ** -- gibi.

Ne hemze aslı,ne de te'nis için değilse;bu durumda iki görüş vardır:

1)Hemzenin sabit kılınması.Çünkü birinci durumda hemze asla ekleyerek -Vav veya Yâ-dan münkalib- diğerinde ise,aslından dönüştürülmek suretiyle yapılmıştır.

2)Hemzenin Vav-a kalbedilmesi.Çünkü her iki durumda da aslı değildir.

Tesniye nun-u izafet sebebiyle hazfedilir.

- **حُصَيَانَ** - (ün tesniyesi) ve **أَلِيَّةٌ** - (ün tesniyesi) deki te'nis Tâ-sı hazfedilir.

-MECMU' : Müfredinin harflerinin değişmesi hasebiyle kastedilen ferdlerin toplamına delalet eden bir isimdir.Misal:- **تَمْرٌ** - müfrediyle arasındaki fark Tâ-nın kalkmasıdır.

- رَكْبٌ - Kabul edilen görüşe göre bir cemaat ismi olup, cemi' değildir.

- قَدْكَ cemi'dir.

Cemi'; Sahih ve Mükesser diye ikiye ayrılır:

Cem'i sahih bazen müzekker, bazen de müennes için olur.

CEM'İ SAHİH-İ MÜENNES: Hâlet-i ref'inde müfredinin sonuna, mâkabli mazmum bir Vav veya haleti nasb ve cerrinde; Mâkabli meksûr bir Yâ'nın bitişmiş olduğu isimdir. Ve de meftuh bir nun-un...Tâ ki müfredinden daha çok olduğuna delalet etsin.

Eğer müfredinin sonu Yâ olup, kendisinden önceki de kesre ise; - قَا ضُونَ - gibi. قَا ضِي - de olduğu gibi Yâ hazfedilir.

Eğer ismin sonu Elif-i maksûre ise; İltikâ-i sakineynden yani iki sükunun karşılaşmasından dolayı elif hazfedilir. Hazıftan sonra mâkabli meftuh olarak kalır. Misal: Hâlet-i ref'inde; - مُصْطَفَوْنَ -, nasb ve Cerrinde - مُصْطَفَيْنَ - olur.

Sahih Cem'i Müzekkerin şartı; 1) Eğer bu isim kendisinde vasfîyyet mânası olmayan sırf isimden ibaret ise; Müzekker, âlem ve âkil olur.

Eğer sıfat (Müştak-ismi fail-ismi mef'ul gibi) ise; Müzekker, âkil (düşünen) olur.

2) Sıfat olan ismin - أَحْمَرَ = فِعْلَاءَ - أَفْعَل - vezninde olmaması. Ğayrı müştak, müzekker olmaması.

3) Bu ismin; - فِعْلَانٌ - فِعْلَى - vezninde Ğayrı müştak müzekker olmaması. Belki - فِعْلَانٌ - - sığasında müzekker, - فِعْلَى - sığasında müennes olması gerekir. - سَكْرَى - سَكْرَانٌ - gibi.

4) Müzekkerlik hususunda bir kelime; hem müzekkerliğe, hem de müennesliğe delalet etmiş olmayacak, müsavi olmayacak. - صَبُورٌ - جَرِيحٌ - gibi.

5) Müzekker olarak zikredilen ismin Tâ-i te'nis ile olmaması. - عِلَامَةٌ - gibi. Eğer bunlardan biri olursa cem'i salim olamaz.

İzafet sebebiyle cemi' nun-u hazfedilir. - رَضِينٌ - سِنِينٌ - ise, bunlar Şâz, kaide dışıdır.

-MÜENNES : Cem'i sahih-i müennes; müfredinin sonuna Elif ve Tâ eklenen cemi'dir.

Cem'i müennesi sahih-in şartı; Müfredin müzekker olduğu halde, müennesin müfredinin sıfat olmasıdır.

Bu müfredin müzekkerinin Vav ve nun ile cemi'lenmiş olması. Eğer müfredinin vav ve

nun ile cemi'lenmiş müzekker olmaması durumunda bu müfredin - حَائِضٌ - gibi Tâ-i te'nisden soyulmamış olması gerekir.

Eğer sıfat olursa yani müennes sıfat olmayıp belki isim olursa herhangi bir şarta itibar edilmeksizin cemi' kılınır.

-CEM'İ MÜKESSER : Kendisine zâid ve hariç harflerin katılmasıyla müfredinin binası değişen cemi'dir.Yani genel bir kaideye bağlı olmayan kelimenin,harflerinin bazen kökünün değişmesiyle yapılan bir çoğuldur.Misal:- اَقْرَاسٌ - رَجَالٌ - gibi.

Cem'i mükesser ikiye ayrılır:1)Cem'ul Killet:Üç-den on-a kadar olan aradaki sayıyı içine alır.Şu vezinlerde gelir;- فِعْلَةٌ - اِقْعَةٌ - اَفْعَالٌ - اَفْعَالٌ

- اِمْرَاَةٌ - نِسْوَةٌ , مِثَالٌ - اَمْتِلَةٌ , جُزْءٌ - اَجْزَاءٌ , نَفْسٌ - اَنْفُسٌ .

2)Cem'ul Kesret:Cem'u killetin dışındakiler olup,on-un üzerindeki sayıları içine alır.- سَوْرٌ - فُعْلٌ , اَسَالِيْبٌ - اَفَاعِيْلٌ , اَفَاضِلٌ - اَفَاعِلٌ , مَكَاتِبٌ - مَفَاعِلٌ , قَوَانِيْنٌ - فَوَاعِيْلٌ , عِلْمَاءٌ - فُعْلَاءٌ

a)Ef'âlün veznindeki cemi'lerde;Mehmûzel Fâ kısmında;baştaki iki hemzeden biri elife çevrilir.Misal:- اَلَا دَابٌ - اَلَا دَابٌ .

b)Nâkıslarda Vav-lar yahut Ye-ler yine hemzeye çevrilir.Misal:- اَلَا غَضَاءٌ - اَلَا لِعَضُو

c)Muzafda,müfredde şeddeli olan,cümlede şeddesiz olarak gelir.Misal:- اَلَا سِرَارٌ - اَلَا سِرٌّ .

d)Ef'iletün vezninin müdafında idğam vardır.Misal:- اَلَا عِزَّةٌ - عَزِيْزٌ .

-MASDAR : Mef'ulü mutlak olarak vaki' olan masdardır.Fiil üzerine cereyan eden hadesin yani başkasıyla kâim olan işin ismidir.Sülasiden olanı semâ-i,şülasinin dışından olanı ise,kıyasidir.Misal:- اَخْرَجٌ - اِحْرَاجًا , اِسْتَخْرَجٌ - اِسْتِحْرَاجًا .

1)Masdar mazi fiilinin ameli gibi amel eder..Misal:- اَعْجَبْنِي ضَرْبُ زَيْدٍ عَمَرُوا - اَمْسٌ .

2)Mazinin dışında ise;mef'ulü mutlak olmadığında.Misal:- اَعْجَبْنِي اِكْرَامٌ عَمْرٌ خَالِدًا - عَدَاؤًا وَاَلَانٌ .

3)Masdarın ma'mulü kendisine takaddüm edip öne geçemez.- اَعْجَبْنِي عَمْرًا ضَرْبٌ .-

زَيْدٌ - denilmez.

4)Ve masdarın ma'mulü kendisinde gizlenmez.Misal:-ضَرْبِ زَيْدًا حَاصِلٌ -

5)Masdarın failinin zikredilmesi de gerekmez.Misal:-: - اَعْجَبَنِي ضَرْبُ زَيْدًا -

6)Masdarın faile izafetide caizdir.Misal:-وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ -

7)Bazen masdar mef'ule izafe edilir.Misal:-ضَرْبُ اللَّصِّ الْجَلَادُ -

Masdarı Lâm-ı tarifle amel ettirmek ise,azdır.Misal:-لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ -

9)Eğer masdar mef'ulü mutlak olursa;masdar için amel caiz olmayıp,fiil içindir.Misal:-ضَرَبْتُ ضَرْبًا زَيْدًا -

10)Mef'ulü mutlak olarak vaki' olan masdar eğer fiilden bedel ise;Bunda iki vecih caizdir:1)Fi'lin amelinin asalet için.

2)Masdarın amelinin de Niyabet –Naiblik için amel etmiş olmasıdır.Misal:-— شُكْرًا لَهُ سَقِيًّا لَهُ

-İSMİ FAİL : Hudus manasına,fiilin kendisiyle kâim olduğu hades yani masdardan türediği bir isimdir.

İsmi failin sülasi-i mücerred de sığası -فَاعِلٌ- vezni üzeredir.

Sülasi-i Mezid,Rübâ-iyi mücerred ve mezid de ise;sondan bir öncekinin kesresi ve Mim-in mazmumiyle,muzari-i ma'lum sığası üzeredir.Misal:-مُسْتَعْفِرٌ - مُدْخِلٌ -

İsmi fail kendi fiilinin ameli gibi,yani lazım ise lazım,müteaddi ise müteaddi olarak amel eder.Şu şarttaki;

-Hâl ve istikbal manasına olması,

-Mübteda,mevsul,mevsuf,zilhâl gibi vasıflandığı şeye dayanıp itimad etmesi.Eğer mazi için olursa;izafeti mâneviyye ile failin mef'ulüne izafeti vacib olur.Kesâ-îye göre ise;mazi,hal ve istikbal diye bir fark yoktur.

İsmi failin kendisine izafe olunduğu şeyin dışında başka bir ma'mul olduğunda;mukadder bir fiil gerekir.Misal:-زَيْدٌ مُعْطَى عَمْرٍُ بِرُهْمًا أَمْسَى -

- اَعْطَى - mukadderdir. - بِرُهْمًا - den önce;

Eğer ismi faile Lâm-ı mevsule dahil olsa;bütün zamanları mazi,hal,istikbali içine alır.

İsmi failde mübalağa yani fazla yaptığını gösterenler ise;— **حَنِزٌ — عَلِيمٌ — مِضْرَابٌ** — bunlar gibi olanlardır.

Mübalağalı ismi failin tesniye ve cem'isi,amelde müfredi gibidir.

Tesniye veya ceminin ma'mulünde amel ve tarifile (Lâm-ı mevsulle) beraber tahfif kasdıyla;tesniye ve cemi' nun-unun hazfı caizdir.

-İSMİ MEF'UL :Fiilin kendisine vaki' olduğu şeyden dolayı hades yani masdardan türemiş bir isimdir.

Meçhul fiilin ameli gibi amel eder.

Sülasiden sığası ise;- **مَفْعُولٌ** - gibi. - **مَضْرُوبٌ** - vezni üzeredir.

Sülasinin dışında ise;sondan bir öncekinin fethasiyle ismi fail sığası üzeredir.- **مُسْتَخْرَجٌ** - gibi-

İsmi mef'ulün ameldeki işi ve ameldeki şartı;ismi failin işi gibidir.Misal:- **زَيْدٌ مُعْطَى** - **عَلَامَةٌ يَرْهَمًا** .

-SIFAT-I MÜŞEBBEHE : Sübut ve devamlılık mânasına kendisiyle kâim olan şey için lazimi yani geçişsin olan bir hadesten,türeyen bir isimdir.

Sığası ise;Sema' hasebiyle yani;Araplarda duyulduğu şekliyle,ismi failin sığasına zıd olup,ismi fail vezninde değildir.Misal:- **شَدِيدٌ — صَعْبٌ — حَسَنٌ** -

Sıfat-ı müşebbehe;şartsız olarak kendi fiilinin ameli gibi amel eder.

Mes'elelerinin taksimine gelince;sıfat-ı müşebbehenin lâm ile olması veya Lâm-dan mücerred ve soyutlanmış olması,zâtı hasebiyle...Misal:- **حَسَنٌ — الْحَسَنُ** -

Bu ikisinden her birinin ma'mulü ya muzaf veya Lâm-a bitişik veya bu her ikisinden de tecrid edilip,soyulmuştur.Yekûnu altı kısımdır.Bu altı kısımdan her birinde sıfatı müşebbehenin ma'mulü;bazen merfu',bazen mansub ve bazen de diğerinde mecrur olup,hepsi on sekiz kısım olur.

Altı tanesi ma'mulde failiyet üzere ref',altı tanesi ma'mul ma'rifede mef'ule teşbih ve ma'mul nekrede temyiz üzere nasbdır.Altı tanesi de izafet üzere cerdir.

Tafsilleri:- **حَسَنٌ وَجْهٌ ٍ — حَسَنٌ الْوَجْهَةِ ٍ — حَسَنٌ وَجْهٌ ٍ هُ — الْحَسَنُ الْوَجْهَةِ ٍ هُ — الْحَسَنُ وَجْهٌ ٍ هُ** yekûnu;18-dir.

Bunlardan;- **الْحَسَنُ وَجْهٍ** - **الْحَسَنُ وَجْهٍ** - ikisi imkansızdır.

حَسَنٌ وَجْهٍ - de ise;ihtilaf edilmiştir.Diğer on beşinde ise;kendisinin de bir zamir olan ahsen,iki zamir olan hasen,zamir olmayan ise;çirkin ve kabihtir.

Ne zaman sıfatın ma'mulü ref' olunursa;sıfatta zamir olmayıp,fiil gibidir.Eğer sıfatın ma'mulü sıfatla ref' edilmeyip belki nasb ve cer edilirse;onda mevsufun zamiri olup müennes,tesniye ve cemi' yapılır.Misal:- **هَذِهِ حَسَنَةٌ وَجْهٍ - أَوْ - حَسَنَةٌ وَجْهٍ** .

—İzafetle— **الزَّيْدُونَ حَسَنُوا وَجْهٍ** -

وَحَسَنُوا وَجْهًا - Mef'ul üzere temyiz

حَسَنًا وَجْهٍ وَحَسَنَانٍ وَجْهًا - **الزَّيْدَانِ** .

-İzafetle ve Temyiz üzere mef'ul -

Mef'ule müteaddi yani geçişli olmayan ismi fail ve ismi mef'ul;sıfatı müşebbehe gibidir.Çünkü müteaddi olurlarsa;kendilerine izafe ve nasb caiz olmaz.

Böylece sıfat-ı müşebbehe;güzellik,çirkinlik gibi sıfatlara,sakatlık ve kusur çeşitlerine ve bazı iç duygulara delalet eden kelimelerdir.

-İSMİ TAFDİL : Mevsufun ğayrına ziyade ile,mevsuf için olduğu halde hadesten türeyen bir isimdir.

Müzekker için- **الْفَعْلُ** -,müennes için-**فُعْلَى** sığasındadır.

Şartı ise;sülasiyi mücerredten bina edilmiş olmasıdır.T â ki;- **الْفَعْلُ فُعْلَى** - nın binası mümkün olsun.Renk,ayıp ve kusurluğa delalet etmez.Çünkü renk ve ayıplıktan - **الْفَعْلُ** - ismi tafdilin ğayrı için çıkartılmıştır.- **أَعْوَرَ - أَحْمَرَ** - gibi.Misal:- **زَيْدٌ أَفْضَلُ النَّاسِ** .

Eğer sülasi-i mücerredten başkası kasddilmiş olsaydı,ona - **أَشَدَّ** - ve benzerleriyle bitştirilirdi.Misal:- **هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ اسْتِحْرَاجًا وَبَيَاضًا وَعَمَى** .

İsmi tafdilde vaki olup meydana gelen failin kıyası — **أَشَعْلٌ - أَعْدَرٌ - أَلْوَمٌ** - olarak kullanılır.Semâ-i olarak az yerde mef'ul içinde gelir.İsmi tafdil üç şekilden birisiyle kullanılır:Muzaf veya **مِنْ** -, veya Lâm-ı ta'rifle.

- **أُخْرٌ** - ise;bunlardan birinden udul edip,çıkılmıştır.

Üç taneden ikisinin bulunması caiz olamayacağından şu misalde caiz değildir.Misal:- **زَيْدٌ أَفْضَلٌ مِنْ عَمْرٍو** .

Üçünden birisinin bulunmamasıyla da caiz olamayacağından şu caiz değildir: **زَيْدٌ**
- **أَفْضَلُ**

Ancak üstün kılınan mufaddalun aleyh âlem olup, bilinen şeylerden olma durumunda caiz olur. Misal: - **اللَّهُ أَكْبَرُ** -

İsmi tafdil izafe edildiğinde iki manası olur: Birincisi, en çok olanı; İsmi tafdil kendisine izafe edildiği şeye ziyadeliğin kastedilmesi. Bu mânaya isti'malinde onlarda dahil olması şart koşulur. Misal: - **زَيْدٌ أَفْضَلُ النَّاسِ** -

Kardeşlerine izafeti sebebiyle kardeşlerinden hariç olduğundan şu caiz değildir. Misal: -
يُوسُفُ أَحْسَنُ إِخْوَتِهِ

İkincisi; Mutlak bir ziyadeliğin kastedilmesi. Ve ismi tafdil izafe edilen şeye tavzih yani açıklamak için izafe edilmesi.

Bu mânâ ile; İsmi tafdil kendilerinde dahil olan bir cemaata izafelerinde şu caizdir. Misal: - **يُوسُفُ أَحْسَنُ إِخْوَتِهِ** -

Birinci nevide; mevsufun sıfatı olduğu ismi tafdil mutabakat yani uygunluk ve efrâdı yani müfredliliği caizdir. Misal: - **وَالزَّيْدُونَ أَفْضَلُوهُمْ - وَهَدُّ -**
فُضِّلِي النَّسَاءَ - وَالْهَدَّانَ فُضَّلِيَاهُنَّ - وَالْهَدَّتُ فُضَّلِيَاتِهِنَّ

İkinci neviye gelince; Lâm-ı Ta'rifli olması. Bunda ismi tafdil mevsufuna –müfred-tesniye-cem'i müzekkerlik-müenneslik de mutabakat etmesi.

- **مِنْ** - ile kullanılan ismi tafdil yalnız müfred ve müzekkerdir.

İsmi tafdil ismi zahirde yani failde amel etmez.

İsmi tafdil faili zahiri ref' etmesi için beş şart gerekir:

1) İsmi tafdilimiz bir şeyin sıfatı olacak.

2) Bu sıfat o şeyle başkası arasında müşterek olan o şeyin müteallakının sıfatı olacak. Hakikatta o şeyin sıfatı. Bu tarz sıfata, sıfatı sebebiye veya sıfatun ceret alâ ğayri men hiye lehu, denilir.

Sıfatı Hakikiyye: Misal: - **رَأَيْتُ رَجُلًا عَاقِلًا** -

Sıfat-ı Sebebiyye: Misal: - **رَأَيْتُ رَجُلًا عَاقِلًا عِلْمَهُ** -

3) Müteallak birinci şey itibariyle nefsinde mufaddal olacak.

4) O müteallak ğayri itibariyle de nefsinde mufaddalun aleyh olacak.

5) Cümle menfi olacak.

Özetle:Sıfat olacak.Müteallakının sıfatı olacak.Mufaddal olacak.Mufaddalun aleyh olacak.Cümle menfi olacak.Misal:-**مَا رَأَيْتُ رَجُلًا أَحْسَنَ فِي عَيْنِهِ (أَوْ فِيهَا) الْكُحْلُ مِنْهُ فِي عَيْنِ زَيْدٍ**

-Minhu'ya kadar Mufaddal,ondan sonrası ise Mufaddalun aleyhdir.

“Gözündeki sürme,Zeydinkinden daha güzel olan hiçbir adam görmedim.”

1)-**أَحْسَنَ** - Racülde lafzen sıfatı olmuştur.

2)-**أَحْسَنَ** - Racülün lafzı,racülle Zeyd arasında müşterek olan ve onların gözünde bulunan Kühl (sürme) kelimesinin halini beyan etmektedir.

3)Önceki şey itibariyle racülün gözündeki sürme mufaddal olmuştur.

4)Zeydin gözündeki sürme itibariyle de mufaddalun aleyhdir.

5)Cümlemiz **مَا** - ile nefyedilmiştir.Şairi şu sözünün misali:-**مَرَرْتُ عَلَى وَادِي السَّبَّاعِ وَلَا أَرَى كَوَادِي السَّبَّاعِ حِينَ يُظْلَمُ وَإِيَّا أَقْلَ بِهِ رَكْبٌ اتَّوَّهُ تَائِيَةً – وَ الْخُوفَ إِلَّا مَا وَقَى اللَّهُ سَارِيًّا**

Aşlı ise:-**لَا أَرَى وَإِيَّا أَقْلَ بِهِ رَكْبٌ مِنْهُمْ فِي وَادِي السَّبَّاعِ**

-FİİL :Üç zamandan birisine bitişik olarak,kendi nefsinde olan bir mânaya delalet eden kelimeye denir.

Özellikleri;-**سَوْفَ – سَيْنُ – قَدْ** - Cezm edatlarının dahil ve sakin olduğu halde Tâ-i te'nisin katılması.Misal:-**فَعَلْتُ**

-MAZİ : Hazır zamandan önceki zamana delalet eden fiildir.Mazi,fetha üzere mebnidir.Şununla ki;Vav ve müteharrik olan merfu' zamirin dışında olacak.Misal:-**ضَرَبْنَا** -den,-**ضَرَبُوا** - ya kadar.

-MUZARİ' : **سَيْنُ** - ile yakın zamana,-**سَوْفَ** - ile uzak geleceğe,has olması ve hal ile istikbal arasında müşterek olarak vaki' olduğundan **ن – نَأَيْتُ** - **ت – ي – ع – ن** harflerinden biriyle isme benzeyen fiildir.

Hemze;müfred,nefsi mütekellim için.

Nun;Nefsi mütekellim maal ğayr için.

Tâ;Muhatab-gaib için.Müennesi vahide ve gaiban.

Yâ;Müfred,müennes ve tesniyenin dışında gaib için.

Muzaraat harfleri;Ruba-î de mazmum,onun dışındakilerde ise;meftuhtur.Kendisinde i'rablanma sebebi olmadığından,muzari'den başka hiçbir fiil i'rablanmaz.Şu şartlaki;Muzariye te'kid nun-u ve cem'i müennes nun-u bitişmeyecek,bitiştiğinde mebni olmuş olur.

İ'rabı;Ref',nasb ve Cezmdir.

Tesniye,cemi',muhabat,müennes için olan,zamiri barizi merfu'dan mücerred olan sahih;haleti ref'inde zamme,haleti nasbında fetha ve haleti cezminde sükun ilemdir.Misal:-
يَضْرِبُ - لَنْ يَضْرِبَ - لَمْ يَضْرِبْ

Zamiri barizi merfu'a bitişen muzari';ref' halinde nun,haleti nasb ve cezmdede nun-un hazfıyladır.Misal:- - يَتَضَرَّبَانِ - تَيَضَّرِبُونَ - تَضْرِبِينَ -

Sonu illetli olan muzari';haleti ref'inde Vav ve Yâ ile olup,zammenin takdiriyledir.Haleti nasbda lafzen fetha,haleti cezmdede Vav ve Yâ-nın hazfıyladır.

Sonu illetli olan muzari'nin i'rabı;Elifi zamme ve fethası takdiri ve elifin hazfıyledir.Muzari' nasb ve cezm edatlarından soyulduğunda merfu' olur.Misal:-تَقْوَمُ-

Muzari';- اِنَّ - اِنَّ - اِنَّ - اِنَّ - اِنَّ - ile mansub olur.

(اِنَّ) - اِنَّ - اِنَّ - اِنَّ - اِنَّ - a'inasına Lâm,inkâr lâm-ı olan Lâm-ı cühud,Fa,Vav ve Ev (اِنَّ) den mukadder olup,takdir edilir.Misal:- اِنَّ اَنْ تُحْسِنَ اِلَيَّ -

Musakkalden (اِنَّ) muhaffef olan - اِنَّ - âlemden sonra vaki' olur.Bu şu misaldeki gibi değildir.Misal:- عِلْمْتُ اَنْ سَيَقُومُ وَاَنْ لَا يَقُومُ-

Zandan sonra vaki' olanda ise iki görüş vardır:1)Fiili nasb eden - اِنَّ -

2)Musakkalden muhaffef olan - اِنَّ - dir.

- اِنَّ = لَنْ اَبْرَحَ لَنْ اَفَارِقَ - mânasına.Nefyi istikbal.

- اِنَّ - Mâba'dinin mâkabline itimad edip de ma'mul olmaması.Ve fiilin istikbale delalet etmesi.Misal:- اِذَنْ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ -

Eğer Vav ve Fa-dan sonra vaki' olursa iki vecih vardır:Biri;Amel ettirmek.Diğeri;amel ettirmemek caizdir.

- اَسَلَّمْتُ كَيْ اَدْخُلُ الْجَنَّةَ - Sebebiyyet mânasınadır.Misal:-

- لى- ve - كى- - mâkabline nazarla - حَتَّى- - in takdiriyle kendisinden önce olan - اَنَّ- - mânasıdır. Misal: - وَكُنْتُ سِرْتُ حَتَّى ادْخُلَ الْبَدَدَ - وَ- اَسَلَّمْتُ حَتَّى ادْخُلَ الْجَنَّةَ - اَسِيرُ حَتَّى تَغِيْبَ الشَّمْسُ -

- حَتَّى- -nın dahil olduğu fiille -Tahkik veya hikaye yoluyla- zamanı hal irade edildiğinde harfî ibtida olup, ref' kılınır. Ve sebebiyyette vacib olur. Misal: - مَرَضَ فُلَانٌ حَتَّى لَا يَرْجُوْنَهُ -

Bundan dolayı şurada ref' olması imkansızdır. - كَانَ سَيْرِي حَتَّى ادْخُلَهَا -

Kâne-i nakısa olduğunda da: - وَاسِرْتُ حَتَّى تَدْخُلَهَا -

Kâne-i Tâmmede ref' caizdir. Misal: - وَايَهُمْ سَارَ حَتَّى يَدْخُلَهَا - كَانَ سَيْرِي حَتَّى ادْخُلَهَا

- اَنَّ- - in takdiriyle kendisinden sonra muzariyi nasb eden Lâm-ı Key, - اَسَلَّمْتُ لِادْخُلَ الْجَنَّةَ -

وَمَا كَانَ اللهُ لِيُعْتَبَ هُمْ

Kâneyi nefiyden sonra; Lâm-ı te'kid ve Lâm- cühudda böyledir. Misal: -

Aynı şekilde atıf Fâ-sı da böyle olup yani kendisinden sonra - اَنَّ- - in takdir edilmesi - iki şart vardır. Biri; sebebiyyet. Diğeri; Fâ-dan önce emir, nehiy, istifham, nefiy, temenni veya arzın olması.

Vav-da iki şart vardır: Biri; Cem'iyet. Diğeri; Vav-ın mâkablindeki altı şart olması.. Fâ-da olduğu gibi.

Ev (اَوْ) - اَلَا اَنَّ - - mânasına olmak şartıyla...

Atıf harfleri; Ma'tufu aleyh sarîh isim olduğunda; - اَعْجَبَنِي ضَرْبُكَ زَيْدًا - olur.

اَنَّ - اَعْجَبَنِي قِيَامُكَ - ve atıf harfleriyle beraber - جُنْتُكَ لِاَنَّ تُكْرَمَنِي - Lâm-ı Key -in izharı caizdir.

- اَنَّ- - in izharı vacibdir. - لَنَا - لِاَنَّ لَا - لا -) - Lâm-ın suretinde - كَى- - mânasına

Muzari'; - لَمَّا - لَمَّا - lâm-ul emir ve nehiy lâm-ı şart ve ceza kelimeleriyle; cezm olur. Ve mukadder - اَنَّ- - le de cezm olur.

Bu şart ve ceza kelimeleri ise; - مَتَى - اَيْنَ - حَيْثُمَا - اَتَمَّا - مَهْمَا - اِنَّ - كَيْفَمَا - اَتَى - اَى

- ile beraber **إِذَا - أَمَا -** -nın da böyle gelmesi şaz ve kaide dışıdır.

-**لَمْ**- muzari' mânasını,maziye dönüştürmek ve nefiy içindir.

-**لَمْ = لَمَّا**- gibi olmakla,maziye de şümulü vardır.Maziye has olduğu gibi,kendisiyle menfi olan fiilin hazfı da caizdir.

Lâm-ul emir:Kendisiyle bir işin yapılmasının istenmesidir.

Nehiy lâm-ı :Kendisiyle bir şeyin terkedilmesini istemektir.

Kelimum Mücazat: Birinci şart fiile sebebiyyet,ikinci ceza fiiline müsebbebiyet olmak üzere yani netice;iki fiile dahil olur.Ve şart-ceza diye isimlendirilirler.

Eğer şart ve ceza ikisi de muzari' olurlarsa;- **إِنْ تَزُرْنِي أَرْزُكَ** - Veya yalnız birincisi muzari' olursa- **إِنْ تَزُرْنِي فَقَدْ زُرْتُكَ** muzari' de cezm vacib olur.

Eğer ikincisi muzari' olursa;bunda iki görüş vardır:1)Cezm. 2)Ref'dir.

Eğer ceza lafzen - **إِنْ خَرَجْتَ لَمْ أَخْرُجْ** - veya mânen - **إِنْ خَرَجْتَ خَرَجْتَ** -

-**قَدْ**- sız mazi olursa;cezaya Fâ-nın dahil olması caiz olmaz.

Eğer ceza müsbet muzari' veya Lâ ile menfi olursa;iki görüş vardır:1)Fâ-yı getirmek. 2) Fâ-yı getirmemek.

Eğer ceza -**قَدْ**- sız mazi ve muzari' olmazsa;cezada Fâ-nın olması lazımdır.

Böylece;Fâ-nın dahil olmasının caiz olduğu yerler:1)Fiil ve zarf ile sılalanmış bir isim olursa.

2)Fiil ve zarfla sılalanmış bir isme sıfat olursa.

Cevabın başında Fâ-nın duhulü vacib olan yerler ise;1)Cevab isim cümlesi olursa.

2)Gayrı mutasarrıf mazi veya o mânaya yani mazi olup,mazi manasına ise.Bu takdirde burada zahir veya mukadder -**قَدْ**- gerekir.

3)Cevabın başında - **مَا - لَنْ - سَوْفَ - سَيْنُ** - bulunursa.

4)Fiili inşâiyye (Emir,nehiy,istifham,dua) cümleleri ise.Misal:- **إِنْ ضَرَبْتُ فَأَدَّتْ - مَضْرُوبٌ** -

Ânilik bildiren **إِذَا** - i müfacee,ceza olarak vaki' olan cümle-i ismiyye ile beraber Fâ-nın yerine gelir.Misal:- **إِنْ تَصِبُّهُمْ سَنَةٌ بِمَا قَدَّمْتَ أَيْدِيَهُمْ إِذَا هُمْ يَقْدِطُونَ** - Yani;- **فَهُمْ يَضُقُّونَ**

-اِنْ- Sebebiyyet kastedildiğinde;emir,nehiy,istifham,temenni ve ârazdan sonra takdir edilir.Misal:- وَلَا تَكْفُرْ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ - أَسْلِمَ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ -

Bundan şu olmaz:- وَلَا تَكْفُرْ تَدْخُلُ النَّارَ -

Kesâ-i ise olacağını söyler.

Oysa;- اِنْ لَا تَكْفُرْ تَدْخُلُ النَّارَ - Olduğundan mâna fasid olmaktadır.Yani;Eğer küfretmezsen,cehenneme girersin,olmaktadır.

-EMR : Muzaraat harfinin hazfiyle muhatab olan failden kendisiyle yapılması istenilen bir sığadır.

Emrin sonunun hükmü;Meczum muzarinin hükmü gibidir.

Eğer muzari' harfinden sonra bir sakin olursa,-Rubâ-i olmadığı halde- mazmum bir hemze-i vasil ziyade olunur.

Eğer sakinden sonraki zamme ise,onun dışındakiler kesre olur.Misal:- اِعْلَمُ - اِضْرِبُ - اِقْلُ -

Eğer muzari' rubâ-i ise;Maktu' meftuh olur.

-NÂİB-İ FAİL : Faili hazfedilendir.Eğer fiil mazi ise;evveli zamme,sondan bir öncekide kesre kılınır.

- اِنطَلِقُ - hemze-i vasil ileberaber üçüncü harf zamme kılınır.

Tâ ile beraber ikicisi zamme kılınır.Misal:- تَعْدَمُ

Sebebi ise;Karıştırma korkusundandır.

Aynel fiili illetli ve özürlü olan Mu'tellul Ayn-da;- بَيْع - قِيل - قَوْل - Aslı;- بَيْع - قِيل - قَوْل -

Dudakları yumma demek olan İşmam ve Vav-ılda ,- بوع - قول - gelmiştir.

- اِنقشيدَ - اِحْتيرَ - babından benzeri;- اِنْفِعالَ - ve - اِقْدِعالَ - dir.

- اِسْتُخِيرَ - بَيْع - قِيل - ise;- اُقِيمَ - اِسْتُخِيرَ -

Eğer fiili muzari' ise;evveli zamme,sondan bir önceki fetha kılınır.- يَضْرَبُ - gibi.Mu'tellul ayn elife dönüştürülür. - يَحْتَارُ - بَبَاعُ - gibi.

NOT:Tam ve Meçhul ve o mânadaki bir fiilin kendisine isnad edilmesi demek olan naib-i fail;fail gibi ancak iki isimde olurlar.

Car vasıtasıyla mecrur olup,âmilinin de müfred ve müzekker olması vacib olur.

Fail ve naib-i failin âmilleri üzerine takdimi caiz değildir.

Masdarda müstesna olmak üzere,ikisininde aynı zamanda beraber hazfı caiz değildir.

-MÜTEADDİ : Anlaşılması bir müteallıka yani fiile dayanan bir fiildir.Diğer bir ifadeyle;failin fiilinin kendisinde kalmayıp,mef'ulün bihe geçen fiile denir.Üçe ayrılır:

1)Bir mef'ule müteaddi yani geçen.Misal:-ضَرَبَ -

2)İki mef'ule müteaddi;Misal:-عَلَّمَ - اَعْطَى -

3)Üç mef'ule müteaddi;- اَخْبَرَ - خَبَرَ - نَبَأَ - اَنْبَأَ - اَرَى - اَعْدَمَ -

- اَعْطَيْتُ - babının mef'ulü,ikinci ve üçüncü mef'ulü;- حَدَّثَ - bunların birinci mef'ulü - اَعْطَيْتُ - mef'ulü gibidir.

-ĞAYRI MÜTEADDİ : Yapmış olduğu iş –Müteaddi gibi başkasına geçmeyip- kendi nefsinde kalan fiildir.Misal:-قَعَدَ

Aynı zamanda buna Lazım fiil denir.

-EF'ALİ KULÛB (KALBİ) FİİLLER : - خَلْتُ - Bu üçü zan için,- حَسِبْتُ ظَنَنْتُ - Bazen zan,bazen ilim için,- عِلِّمْتُ - Bu üçü de ilim içindir.

Bunların hepsi ilimde ve zanda olan şeyi beyan için cümle-i ismiyyeye dahil olur.Bu fiiller cümle-i ismiyyedeki müsned ve müsnedü ileyihi nasb eder.

Özellikleri:1)- اَعْطَيْتُ - babının,çünkü bu bir mef'ule has kılınır.- Hilafına,iki mef'ulden biri zikredildiğinde diğerinin de zikredilmesi vacib olur.

2)Ef'ali kulûb;iki mef'ulün arasına girerse veya sonda gelirse;amelden ibtali caiz olur.Böylece - اَعْطَيْتُ - babının hilafına,tan kelâm bakımından iki cüz (Mübteda-Haber) müstakil olur.Misal:-رَيْدٌ قَائِمٌ ظَنَنْتُ

3)İstifham,nefiy ve Lâm-ı ibtidadan önce;mânen sabit kalıp,amelinin iptaline ta'lik edilir.Misal:-عِلِّمْتُ لِرَيْدٍ مُنْطَلِقٍ - عِلِّمْتُ مَا رَيْدٌ فِي الدَّارِ - عِلِّمْتُ اَرَيْدُ عِنْدَكَ اَمْ -

- عَمْرُو -

4)Ef'ali kulûbün failinin ve mef'ulünün bir fiile muttasıl zamir olması caizdir.Misal:-
عَلِمْتَنِي مُنْطَلِقًا

Ef'ali kulûbun (- حَسِبْتُ - خَلْتُ - زَعَمْتُ - nün dışında) bazısı başka manaya gelmesi sebebiyle bir mef'ule taaddi eder,geçer.

اَصْبْتُ = وَجَدْتُ -manasına,-, عَرَفْتُ = عَلِمْتُ -manasına,- اِتَّهَمْتُ = ظَنَنْتُ -
رَأَيْتُ = اَبْصَرْتُ - manalarına gelmektedirler.

NOT:Mübteda ve haber üzerine dahil olup,kalbi bir fiil üzerine delalet eden ef'ali kulûb;mef'uliyet üzere de onlardan birini nasb eder.

İkisinin beraber veya karinesiz birinin hazfi caiz değildir.Karine ile beraber ikisinin hazfi ekserdir.Yalnız ikisinden birinin hazfi azdır.

Ef'ali kulûbun hasselerindendir:1)Ef'ali kulûbun failinin birinci mef'ulüne mânası müttehid ve Muttasıl iki zamir olmasıdır.Misal:-عَلِمْتَنِي قَا نِمًا -

2)İki mef'ulü üzerine - اَنَّ - nin dahil olmasıdır.Misal:-عَلِمْتُ اَنَّ زَيْدًا قَائِمٌ -

-EF'ALİ NÂKİSE : Eğer fiil tam bir fiil olup,başkasına muhtaç olmuyorsa, Tam fiil,fiil tam olmayıp mansub bir ma'mule,habere ihtiyaç duyuyorsa;ona da Nâkıs fiil denir.Merfu onun ismi olarak,mansubu da onun haberi olarak isimlendirilir.

Yani Nâkıs fiiller;Lugat anlamlarıyla olurlarsa tam fiil olurlar.Lugat anlamı olmazlarsa Nâkıs olarak mânalanır.

Böylece;faili bir asla yerleştirmek,tesbit için konulan fiillerdir.Bunlar da ;- صَارَ - كَانُ -
- اَصْبَحَ - اَمْسَى - اَضْحَى - ظَلَّ - بَاتَ - اَدَّ - عَادَ - عَادَ - رَاحَ - مَازَالَ - مَا
- اُنْفَكَّ - مَا فَتَى - مَا بَرَحَ - مَا دَامَ - لَيْسَ

مَا جَاءَتْ - de Nâkıs olarak kabul edilmiştir.- جَاءَ - gibi;Arabların şu sözlerinde olduğu gibi;
حَاجَتَكَ (Hacetin olmadı -veya- oldu mu?)

حَتَّى قَعَدْتُ كَأَنَّهَا حَرْبَةٌ - de nâkıs olarak gelmiş.- قَعَدْتُ -
biçak bir kargı oldu.)

Bu fiiller cümle-i ismiyyeye dahil olurlar.Tâ ki habere bu nakıs fiillerin mânasını,eserini ve izini versin.

NOT:Haber cümle-i ismiyye olur.Fiil önde olursa fiil cümlesi,isim önde olursa;isim cümlesi olur.

Bu fiiller birincisi olan ismini ref',ikincisi olan haberini nasb eder.Misal:-**كَانَ زَيْدٌ قَائِمًا**

-**كَانَ** - devamlılığı ifade eder.Misal:-**كَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا** - (Allah'ın Âlim ve Hâkimliği devamlıdır.)

Veya Munkatı'lığı ifade eder.Misal:-**كَانَ زَيْدٌ غَنِيًّا فَأَفْتَقَرَ** Zeydin zenginliği devamlı olmayıp,sonra fakir olmuştur.”

Geçmiş zamanda.-**صَارَ** - mânasına,haberini isminde sabit kılarak nâkıs olur. Ve – **كَانَ** - kendi ismi olarak,zamiri şân olur.

كَانَ = ثَبَتَ mânasına,mansuba ihtiyaç duymadan merfu' ile tam olur.Ve zâid olur.

-**صَارَ** - Bir yerden bir yere geçişi beyan eder.Misal:-**صَارَ زَيْدٌ عَالِمًا** - Cahillik sıfatından alimlik sıfatına bir nakildir.

-**صَارَ = اَضْحَى - اَمْسَى - اَصْبَحَ** - Mânasına olup,cümlelerin vakitlerini de içine alarak beraberliği,yani:-**اَصْبَحَ زَيْدٌ قَائِمًا**,-Zeydin kalkmasının sabah vaktiyle beraber olması.Sabaha girmiş olmasından tam olur.

-**صَارَ = بَاتَ - ظَلَّ** - Mânasına.Cümlelerin içine almış olduğu mazmununun vakitleriyle beraber gelmesi.Misal:-**ظَلَّ زَيْدٌ سَائِرًا** -“Zeydin yürüyüşü gündüzün tamamında –veya gecenin tamamında - sabit oldu.”

-**مَا اِنْفَكَّ - مَا فَتِيَ - مَا بَرَحَ** -dan) **مَا زَالَ (يَزَالُ - زَالَ** - Ayrılmadı.

Failin haberini kabul ettiğinden beri,bu fiillerin failinin –isminin- haberinin devamlılığı içindir.Bu dört kelimedede nefy edatının olması gerekir.

-**مَا دَامَ** - Haberinin faildeki sübut yani devam müddetiyle işi vakitlendirip,ta'yin için olur.Bundan dolayı,zarf olduğundan müstakil bir kelâma muhtaçtır.-**اَجْسَمَ مَا دَامَ زَيْدٌ جَالِسًا** “Zeyd oturduğu müddetçe sen de otur.”

-**لَيْسَ** - Zamanı halde cümlelerin mânasını nefy içindir.Diğer bir görüşe göre;Hal ve mazidekini nefy içindir.

Ef'âli nâkisenin haberlerinin ismine üç kısımda takdimi caizdir:

1)- **كَانَ** - den –**رَاحَ** - ya kadar (11 tane) caizdir.

2)- **مَا دَامَ** - nin dışında,İbni Keysana muhalif olarak;evvelinde –**مَا** - bulunan ki,caiz değildir. (4 tane)

3)-**اَيْسَ**- de ise ihtilaf edilmiştir.

-**EF'ÂLİ MUKARBE** (Yakınlığı ifade eden fiiller): Ümid ederek veya meydana gelmesinin yakın olduğunu bildirmek veya başlamanın yakın olduğuna delalet ederek;haber in yakınlığına delalet etmek için konulan fiildir.

Birincisi;-**عَسَى** - dır. Bu ise,ğayrı munsarıftır.Misal:-**عَسَى أَنْ يَخْرُجَ زَيْدٌ** - de olur.

Ef'âli mukarebenin haberi ancak fiil ve muzari' olur ve ekseriya -**أَنَّ** - ile beraber olan fiili muzari'dir.Bazen -**أَنَّ** - hafzedilir.

İkincisi;-**كَادَ** - dir.Misal:-**كَادَ زَيْدٌ يَجِيءُ**

Ekseriyetle -**أَنَّ** - siz muzari'dir.Bazen -**أَنَّ** - de dahil olur.

- **كَادَ** - ye nefy dahil olduğunda,diğer fiiller gibi olur.Zayıf bir görüşe göre;-**كَادَ** - nin nefyi -mazi ve muzari'de- isbatı fiil için denilmiştir.

Mazide isbat,muzari'de diğer fiiller gibi olur,denilmiştir.Buna delil;-**وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ** -
- **إِذَا عَيَّرَ الْهَجْرُ الْمُحِبِّينَ لَمْ يَكُنْ - رَسِيسُ الْهَوَى مِنْ حُبِّ مِيَّةَ يَبْرَحُ**

Üçüncüsü;-**أَخَذَ** - Başladı,-**جَعَلَ** - Yakınlaştı,-**كَرَبَ** - Başladı,-**طَفِقَ** -
Aldı,Başladı.Bunlar -**كَادَ** - gibidir.

-**كَادَ** - ve -**عَسَى** - Kullanışda -**أَوْشَكَ** - gibidir.

Ef'ali mukarebenin kendi nefesine takdimi caiz değildir.

-**TAACCÜB FİİLİ** : Taaccüb etmek yani şaşkınlığı ifade etmek için konulan fiildir.İki sığası,çekimi vardır:-**مَا أَفْعَلَهُ** - **أَفْعَلَهُ بِهِ** - Bu ikisi ğayrı munsarıftırlar.Misal:-**مَا أَحْسَنَ زَيْدًا - وَأَحْسَنَ زَيْدًا**

Taaccüb fiilleri ef'ali tafdil in binasının caiz olduğu şeyden bina edilir.Taaccüb sığasının binası mümteni' olan fiilde bitştirilir.

İsmi tafdil in binasının imkansız olduğu yerde,fiili taaccübün de binasının imkansızlığıyla hükmedilmiştir.Misal:-**وَأَشَدُّ بِرَأْسَتِهِ حَرَجُهُ - مَا أَشَدُّ اسْتِحْرَاجَهُ**

Fiili taaccübün binası;bina edilmesi imkansız olmayan fiilde bina edilir.Taaccüb sığasında;Takdim,Te'hir -**مَا أَحْسَنَ فِي الدَّارِ زَيْدًا** - ve Fasl -**مَا زَيْدًا أَحْسَنَ** - kullanılmaz. Mazeni zarfla olan faslı (ekserde) -**كَانَ** - ile yapılan faslı caiz görmüşlerdir.Misal:-**مَ كَانَ**

اَحْسَنَ زَيْدًا -

Sibeveyhe göre;- مَا - ismi mef'ul mânasına masdar olmak üzere mübteda ve Şey mânasına nekredir.

Ahfeşe göre;- مَا - dan sonraki haber ve mevsuldür.

Sibeveyhe göre;haber mahzuf,- بِهِ de اَفْعَلُ - in failidir.Lafız bir olduğundan zamir de yoktur.

Ahfeşe göre;- بِه - ب (Ba) müteaddi veya zâid ve fiilde zamir vardır.

NOT: Taaccüb fiilinden sonra gelen kelime nahiv bakımından mef'ul kabul edilir.Mansub olur.Taaccüb fiilinin faili daima müstetirdir.

İki taaccüb fiili atf edatlarıyla birbirine bağlanırsa:- مَا - ve - بِهِ - kelimelerini hazfetmek caizdir.Misal:- اَسْمِعْ بِهِ وَابْصُرْ - “O,ne işitici ve ne görücüdür!”

-MEDİH VE ZEM FİLLERİ :Övme veya yermeyi ifade için konulan fiildir.Bunlar;Medih için نِعْمَ - ve Zem için بِئْسَ - dir.

Şartları;Bunlardan her birinin failinin Lâmı ta'rif olması.Misal:- نِعْمَ
الرَّجُلُ الَّذِي زَيْدٌ

Veya Lâm-ı ta'rife muzaf olması.Misal:- نِعْمَ صَاحِبُ الرَّجُلِ زَيْدٌ -

Veya mansub nekre ile temyizlenmiş zamir olması.Misal:- نِعْمَ رَجُلًا -

Veya Şey mânasına مَا - ile temyiz edilmiş olacak.Misal:- فَنِعْمًا هِيَ = نِعْمَ شَيْئًا هِيَ -
Mahsus faildir. Buda mübteda,mâkabli ise haberidir.

Veya mahzuf mübtedanın haberidir.Misal:- نِعْمَ الرَّجُلُ زَيْدٌ -Zeyd ya mübteda veya mahzuf mübtedanın haberidir.Diğerleri ise,mübteda olduğunda,haberidir.

Mahsus olarak vaki' olmasının şartı;faile uygun olmasıdır.

مَثَلُ الَّذِينَ كَتَبُوا - بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَتَبُوا - ile takdir edilir.(1)
Fail. 2)Muzafun ileyh. 3)Mübteda.)

Karine olduğunda;medih ve zem ile mahsus bazen hazfedilir.Misal:- نِعْمَ الْعَبْدُ - Karine Eyyub (AS), نِعْمَ الْمَاهِدُونَ - Karine - دَحْنُ - سَاءَ - de - بِئْسَ - gibidir.

حَبَّذَا - da ef'ali medih ve zemden olup,- ذَا - failidir. Tesniye ve cemi'lik yönüyle

mahsusun değişmesiyle değişmez.Bundan sonraki de mahsustur.

İ'rabı;- نِعْمَ - nin mahsusunun i'rabı gibidir.

- حَبَّذَا - nin mahsusundan önce ve sonra temyiz ve h âl-in mahsusa uygun olarak gelmesi caizdir.

-HARF : Kendisinin dışındaki bir mânaya delalet eden kelimedir.

Bundan dolayı;Kâinata mânayı harfi ile bakıp,mânayı ismiyle bakmamak gerekir.Yani,sanata san'atlı oluşu yönüyle değil,sanarkârı,ustası hesabına,kısaca,Allah hesabına bakmak-sözü gayet meşhurdur.Çünkü sanat kendisine bir yönüyle delalet ederse,sanatkârı,yapıcısı,yaratıcısı hesabıyla bir çok yönden delalet eder.Onun maharet,ustalık ve kabiliyet gibi sıfatlarını göstermiş olur.

Zaten kâinattan maksud olan kendisi değil,yaratıcısıdır.

Kendi dışındaki bir mânaya delalet etmesi sebebiyle;kelâmın cüz'iyetinde isme veya fiile ihtiyaç duymuştur.Misal:- قَدْ ضَرَبَ

زَعَمَ الْمُنْجِمُ وَالطَّيِّبُ كِلَاهِمَا

لَنْ يُحْشَرَ الْأَجْسَادُ وَقَدْ تَدَّتْ إِلَيْهِمَا

إِنْ صَحَّ قَوْلُكُمْ فَدَسْتُ بِرِجَاسٍ

إِنْ صَحَّ قَوْلِي فَالْخُسْرَانُ عَلَيُّكُمْ

“Müneccimler ve Tabibler derler ki;Cesedler öldükten sonra haşrolunmazlar.”Eğer sizin dediğiniz doğru ise;Ben zarar etmem.Fakat eğer benim sözüm doğru ise (ki bir çok delil ve belgeler,bu konuda söz sahibi olan peygamberler ve kitapların isbatlı ve doğru sözleriyle sabittir.);Vay sizin halinize...”(Hz.Ali)

-HARFİ CERLER : Harfi cerden sonra gelen isme fiil veya fiil mânasını ulaştırmak için konulan kelimedir.Bunlar;- مِنْ - الَى - حَتَّى - فِي - الْبَاءُ - اَدَّلَامُ - رَبِّ - Kendisinden sonra - رَبِّ - nin dahil olduğu vav,Kasem Vav-ı,kasem Bâ-sı,kasem Tâ-sı,- عَدَا - خَلَا - حَاشَا - مُنْذُ - مُنْذُ - اَلْكَافُ - عَلَيَّ - عَنْ

- مِنْ - İbtida (Başlangıç),Tebyin (Açıklama),Teb'ız (Ba'ziyyet) içindir.

İmam-ı Ahfeş ve Kûfililere muhalif olarak;Menfi kelâmı zâiddir.Misal:- مَا جَانَنِي مِنْ أَحَدٍ

Ahfeş ve Kûfililer müsbette bile zâid olduğunu söyleyerek şunu delil getirmişlerdir; - **كَيْدٌ** - **شَيْءٌ مِنْ مَطَرٍ أَوْ قَدْ كَانَ بَعْدُ** - **كَانَ مِنْ مَطَرٍ** Bu ve benzeri ise;

- **مَعَ** - mânasıdır. Bir şeyin nihayetini bildirmek için ve bazen - **إِلَى** -

- **حَتَّى** = **إِلَى** gibi olup, çoğu zaman - **مَعَ** - mânasıdır. Müberred; ismi zahir ve zamire dahil olmasını caiz gördüğünden (- **إِلَى** - gibi) ona muhalif olarak ismi zahire hasdır.

- **عَلَى** - mânasıdır. zarfiyyet için ve bazen - **فِي** -

- **إِلْبَاءٌ** - İlsak (Bitiştirmek), İstiâne (Yardım dilemek), Musahabe (Beraberlik), Mukabele (Karşılıklı, karşılık olarak), Ta'diye (Geçişli) ve haber, nefiy, istifhamda kıyasî olarak ve nefiy ve istifhamda meydana gelen haberin dışında da samâ-î olarak zâiddir. Misal: - **أَلْقَى بِرِيْدِهِ بِحَسْبِكَ** -

- **إِدْلَامٌ** - Tahsis (Sahib kılma), Ta'lil (Bir şeyin zihnen sebebini açıklamak) için, Zâid (Fazla), - **عَنْ** - sözünü beraber - **عَنْ** - mânasına, Taaccüb yerinde Vav-ı kase m mânasıdır.

- **رُبٌّ** - Taklil (Azlık) için. (Ma'rifeye ihtiyacı olmadığından) mevsuf bir nekreye has olup, kelâmın başında gelmesi vacibdir.

Rübbe-nin alakalanıp bağlandığı fiil - ekseri durumda mahzup mazi- dir. Bazen Rübbe mahzup bir nekre ile temyiz edilmiş (Mercii olmayan) Mübhem yani kapalı bir zamire dahil olur. Kûfiyyunların hilafına- zamir (Yalnız temyiz mutabakatını caiz görmüşlerdir.) Müfred-müzekkerdir.

Rübbe-yi amelden men edip engelleyen - **مَا** - i kâffe olur. Bundan sonra da cümleye dahil olur. Rübbe-nin vav-ı mevsuf nekreye dahil olur. Misal: - **وَبَدْدَةٌ لَيْسَ بِهَا أَيْسٌ - إِلَّا** - **أَلْبَعَا فِيرٌ وَإِلَّا أَلْعَيْسُ** “Nice şehir vardır ki; orada dost yoktur. Ancak yaban öküzü ve beyaz develer vardır.”

Vav-ul Kase m; Yemin vav-ı ancak kase m fiilinin - **أَقْسَمْتُ** - hazfında, sualin dışında ismi zahire has olarak olur. - **وَرَبُّ الْكَعْبَةِ ش - وَاللَّهِ** -

Tâ-da vav gibidir. Allah'ın ismine hastır.

Bâ ise; Bütün kullanışlarda vav ve Tâ-dan kapsamca daha umumidir.

Kaseme Lâm (-ı ibtida), - **إِنَّ** - ve nefy harfiyle cevap verilir. Bazen kase m, iki cümlenin arasına girdiğinde - **رَيْدٌ وَاللَّهِ قَائِمٌ** - veya cevabının kendisinden önce geldiğinde cevabı hazfedilir.

- **عَنْ** - Tecavüz yani geçişi bildirmek içindir.

- **عَلَى** - İsti'la yani bir şeyin üstünlüğünü bildirmek içindir. Bazen bu ikisi kendilerine – **مِنْ فَوْقِهِ** – **وَمِنْ عَلَيْهِ** – **مِنْ جَانِبِ يَمِينِي** – Misal: – **مِنْ عَن يَمِينِي** in dahil olmasıyla isim olurlar.

- **أَلْكَافُ** - Teşbih (Benzetme) için ve zâiddir. Bazen **مِثْلُ** - mânasına isim olur. Ve ismi zahire hasdır.

- **مُذٌ** – **مُذٌ** - Geçmiş zamanın başlangıcını bildirmek için ve hazır zamanda zarfiyyet içindir. Misal: **مَا رَأَيْتُهُ مُذْ شَهْرِنَا وَ مُذْ يَوْمِنَا** -

- **حَاشَا** – **عَدَا** – **خَلَا** - İstisna içindirler. İlk ikisi fiilde olurlar.

NOT: Mef'ullerde harfi cerle gelmeyen Sarih, harfi cerle gelen ise; Mef'ulün bih ğayri sarih olur.

- **HURÛF-U MÜŞEBBEHE BİL FİİL** (Fiile benzeyen harfler): Bu altı harf, başına geldikleri isim cümlesinin mübtedasını merfu' iken mansub kılarlar. Bu harfler; – **لَعَلَّ** – **لَيْتَ** – **أَنَّ** – **كَأَنَّ** – **كَانَ** – **كَانَ** dir. Diğerlerinin aksine olan **أَنَّ** - hariç, beşinin başta gelmesi vacibtir. Bunlara **مَا** - **مَا** - i kâffe dahil olup, amel etmesini engeller.

- **مَا** - dahil olduğunda da fiile dahil olur.

- **أَنَّ** - Cümelinin mânasını değiştirmez. Mânayı bozmadığı için ismini başka bir isme atfetmek caizdir. Aynen o da ref' olur.

- **أَنَّ** - İsmi ve haberiyle birlikte müfred hükmündedir. Aralarındaki bu farkdan dolayı; cümleyi gerektiren yerde kesre (**أَنَّ**), müfredi gerektiren yerde de fetha (**أَنَّ**) okunması vacib olur.

- **أَنَّ** - **NİN OKUNDUĞU YERLER :**

1) Kelâmın başlangıcında.

2) **قَوْلٍ** - kelimesinden sonra.

3) İsmi mevsulden sonra.

4) Kasemin cevabında.

5) Özel ismin haberinde.

6) İbtida Lâm-ının haberinin üzerine dahil olduğu cümlede.

7)- حَتَّى - i ibtidaiyyeden sonra.

8)Tasdik harflerinden sonra.- جَيْرٌ - بَدَى - اَجَلٌ - نَعَمٌ -

9)İftitah harflerinden sonra.

10)Hâl bildiren vav-dan sonra.

- اَنَّ - NİN OKUNDUĞU YERLER :

1)Cümlesiyle birlikte Hâl olduğunda.

2)Cümlesiyle birlikte mef'ul olduğunda.Misal:- كَرِهْتُ اَنَّ زَيْدًا شَاعِرٌ -

3)Cümlesiyle birlikte mübteda olduğunda.Misal:- عِنْدِي اِنَّكَ فَاضِلٌّ -

4)Cümlesiyle birlikte muzafun ileyh olduğunda.Misal:- اَعْجَبَنِي اِشْتِهَارُ اِنَّكَ عَالِمٌ -

5)- لَوْلَا - dan sonra.(Çünkü- لَوْلَا - dan sonra olan mübtedadır. Misal:- لَوْلَا اِنَّكَ - ضَرَبْتَنِي -

6)- لَوْ - den sonra.(Çünkü- لَوْ -den sonra olan faildir.)Misal:- لَوْ اِنَّكَ قَائِمٌ -

7)- مَا - i masdariyeyi tevkitiyyeden sonra.Çünkü- مَا - i masdariyye fiile has olduğundan - مَا - i masdariyyeden sonraki de faildir.Misal:- “دُنْيَا بَاكِي بِقَوْلَا فِي الدُّنْيَا مَا الدُّنْيَا بَاكِيَّةٌ” “Dünya bâki kaldığı müddetçe,bâki kalınız.”

8)Cer harflerinden sonra.Misal:- عَجِبْتُ مِنْ اِنَّكَ قَائِمٌ -

9)Müfrede atif olan - حَتَّى - dan sonra.Misal:- عَرَفْتُ اُمُورَكَ حَتَّى اِنَّكَ صَالِحٌ -

10)- مَآ رَأَيْتَهُ مُذْ اِنَّكَ قَائِمٌ - مِّنْذُ - ve - مُذْ -

Bir yerde müfredin ve cümlenin takdiri mümkün olursa;bu durumda - اَنَّ - elif-nun maddesinin hem fetha (اَنَّ),hem de kesre (اِنَّ) okunması caiz olur.Misal:- مَنْ يُكْرِمُنِي فَاِنَّنِي اَكْرَمُهُ

Kesre olarak cümle yerinde gelirse şöyle olur:- مَنْ يُكْرِمُنِي فَاِنَّنَا اَكْرَمُهُ -

Fetha olarak ise;- مَنْ يُكْرِمُنِي فَجَزَاؤُهُ اَنْنِي اَكْرَمُهُ -

Ferezdak-ın şu beyti ki iki durumda (Fetha-Kesre) caizdir.Misal:- ذَا اِنَّهُ عَبْدٌ اَلْقَفَا -

وَاللَّهَازِمُ

1)- (ان) nin ismi ve haberi - اِذًا - i füccaiyyeden sonra vaki' olan cümle olduğunda kesre.

2)İsmi ve haberi;haberi mahzuf mübteda olduğundan fetha caiz olur.Yani;- اِذًا
عَبُودِيَّتَهُ لِدَقْفَا وَاللَّهَازِمِ تَابِرَتَهُ” eklindedir. “Zeydin ense ve çene (yatmak ve yemek) için olan abdlığı –Kulluğu) sabittir.”

Misal:- اَوَّلُ مَا أَقُولُ إِنِّي أَحَمَدُ اللَّهِ - Eğer - ما - mevsul veya mevsuf yapılırsa –
- olarak, kesre, - ما - masdar yapılırsa (اَوَّلُ الْوَالِي) - olarak) fetha olmuş
olur.

- اِنَّ - cümlenin mânasını değiştirmediğinden,yalnız te'kid için olup,yok hükmünde
olduğundan,isinin ref' yerinde olması sebebiyle Lafzen veya Hükmen (Meksur olan- اِنَّ -)
nin ismine –fetha ile olmaksızın- ref' ile atıf caizdir.Misal:- (اِنَّ) - اِنَّ زَيْدًا قَائِمٌ وَعَمْرٌو -
olursa,- عَمْرٌو - olur)

Lafzen (اِنَّ زَيْدًا قَائِمٌ وَعَمْرٌو) veya Takdiren veya Hükmen (اِنَّ زَيْدًا قَائِمٌ وَعَمْرٌو)
yani (اِنَّ زَيْدًا قَائِمٌ وَعَمْرٌو) haberin geçmesi yani ma'tuftan önce haberin zikri
şarttır.Kûfililere göre şart değildir.

- اِنَّكَ وَزَيْدٌ تَاهِبَانِ - nin isminin mebni olmasında bir faide ve fark yoktur.Yani;-
gibi.Müberred ve Kesâ-i gibi nahivciler,bu şekildeki atfı caiz görmüşlerdir.

- اِنَّ de - اِنَّ - gibi olup,cümlenin mânasını değiştirmez.

- اِنَّ - cümlenin mânasını değiştirdiğinden,- اِنَّ - değiştirmediğinden dolayı kesreye –
اِنَّ - cümlenin mânasını te'kid için –Lâm-ın habere veya ismine- İne ile isminin arası
açıldığında - اِنَّ زَيْدًا لَطَعَامُكَ آكِلٌ - Veya ikisi arasına girdiğinde;- اِنَّ فِي الدَّارِ لَزَيْدًا - Bu
durumlarda Lâm-ın dahil olması caizdir.- اِنَّ de dahil olması ise zaiftir.

- اِنَّ - tahfif edilip (اِنَّ) bir lâm gerekir.Lâm gelmekle - اِنَّ - i nâfiye olmadięı da
anlaşılmış olur.

- اِنَّ - Mübteda fiillerinden (Kâne ve Ef'ali kulûb ve kardeşleri) bir fiile dahil olması
caizdir.Kûfiyyunlar ise;hangi fiil olursa olsun sabit olur,derler.

- اِنَّ - de muhaffef (اِنَّ) kılınp,mukadder bir zamiri şân-da amel eder.İster ismi,ister
fiili olsun cümlelere dahil olur.

İř,hal,durum bildiren zamir olan şân zamirinin dışında amel etmesi ise;şâzdır.Fiile
bitişik olan - اِنَّ - e - السُّ - سَوْفَ - قَدْ ve nefiy harflerinin mevcudiyeti gerekir.

-كَأَنَّ- Teşbih içindir.Tahfif edilir. (كَأَنَّ) amelden lağv edilir.

-لَكِنَّ- Aslı لَا كَأَنَّ olup,kâf zâiddir. İstidrak yani daha önce söylenilen sözden meydana gelen vehmi kaldırmak içindir.Mâna yönünde birbirine zıd iki kelâmında arasına girer. Muhaffef veya Müşedded (Şeddeli şeddesiz) olduğu halde kendisiyle beraber Vav-ın bulunması caizdir.

-لَيْتَ- Temenni yani husûlü umulmayan bir şeyi istemek içindir.

Ferrâ;-لَيْتَ زَيْدًا قَدِيمًا iki ma'mulünde nasbolmasını caiz görmüştür.

-لَعَلَّ- Terecci yani rica ve ummak içindir.Bununla cer yapmak Şâzdır.

-ATIF HARFLERİ : Şunlardır;ثُمَّ – حَتَّى – أَوْ – اِمَّا – اَمْ – لَّا – بَلْ – لَكِنَّ –
-الفَاءُ – الْوَاوُ –

İlk dördü cemi' içindir.Misal:-جَانِبِي زَيْدٌ وَعَمْرٌو فَعَمْرٌو ثُمَّ عَمْرٌو حَتَّى عَمْرٌو-

- الْوَاوُ - Cemi' için olup,tertib yani sıraya göre diziliş yoktur.Misal:Âyette geçen;-
وَأَسْجُدُوا وَارْكَعُوا - Eğer vav tertib için olmuş olsaydı;Secdenin rüku'dan önce olması gerekirdi.

-جَانِبِي زَيْدٌ فَعَمْرٌو- Cem' ile beraber,tertib içindir.Misal:-الفَاءُ-

-ثُمَّ- Fâ gibi olup,yalnız onun gibi zamansız,müddetsiz değildir.

-ثُمَّ = حَتَّى- gibi olup,yalnız onun gibi uzun müddetli değildir.

Hattâ-nın ma'tufu kuvvet ve zaifliğe delalet etmesi için;metbuundan bir cüzdür.Misal:-جَاءَ الْقَوْمُ حَتَّى عَرَفْتَهُمْ- Zaife bir misaldir.

مَاتَ النَّاسُ حَتَّى الْأَنْبِيَاءِ- Kuvvete misal:-

- اَمْ – اِمَّا – أَوْ - Belli olmayıp da kapalı olan iki işten birine delalet için kullanılır.-

- اَمْ - i muttasıla,istifham hemzesiyle gelen Em'in istifham hemzesiyle olması gerekir.Muhatabdan belirtmesini istemek için,-Zeyd,Amr- gibi iki müsavi şeyden biri sabit olduktan sonra,biri Em'i muttasılayı,digeri de (Zeyd-i) Hemzeyi takib eder.

Bundan dolayı;-أَرَأَيْتَ زَيْدًا اَمْ عَمْرٌو- Caiz değildir..Çünkü iki müsaviden biri olan Amr,Em'i takib ettiği halde,Zeyd hemzeyi takib edip,hemen ondan sonra gelmemiş,araya fiil girmiş...

- لا - ile - لا - veya - عَمَّ - ile olup, - عَمَّ - ile - لا - ile olmaz.

Em'i munkatı'a; - بَلْ - ve şek için olan hemze gibidir. Misal: - بَلْ - mânasına - إِنَّهَا لِأَيُّلْ - .
- اَمْ شَاةْ -

- اَمْ زَيْدٌ عِنْدَكَ اَمْ عَمْرُو - Hemze mânasına -

- اِمَّا - ,diğer bir İmma ile beraber olması Ma'tufun aleyhden önce bir İmma - اِمَّا - gerekir. Misal: - جَانِبِي اِمَّا زَيْدٌ وَاِمَّا عَمْرُو -

- جَانِبِي اِمَّا زَيْدٌ اَوْ عَمْرُو - İmma-nın, - اَوْ - ile olması caizdir. Misal: -

- بَلْ - her birisi muayyen, belli bir şey için yani hükmü iki şeyden birine nisbet için kullanılır.

- لَكِنْ - Nefiysiz olmaz.

- TENBİH HARFLERİ : - هَا - اِمَّا - اَلَا - Bunlar muhatabı gaflet ettiği şeyden uyarmak için kullanılırlar.

- NİDA HARFLERİ : - يَا - Uzak ve yakın için.

- هَيَّا - اَيَّا - Uzak için.

- اَيُّ - اَلْهَمْزَةَ - Yakına nida için kullanılırlar.

- İCAB HARFLERİ : İcab yani cevap verme harfleri şunlardır: - اِنَّ - جَيْر - اَجَلْ -
- اِي - بَلَى - نَعَمْ -

Bunlardan - نَعَمْ - ;geçmişte olan şeyi daha da sağlamlaştırmak için.

- اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ - Geçen nefyi bozarak onu müsbet şekle getirir. Misal: - اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ - Cenâb-ı Hakkın bu hitabına karşı; - نَعَمْ - denilmiş olsaydı; - اَلَسْتُ بِرَبِّنَا - Rabbimiz değilsin, olurdu.

Ruhlar aleminde - بَلَى اَنْتَ رَبَّنَا - ile cevap verildiğinden - بَلَى اَنْتَ رَبَّنَا - "Evet, sen bizim Rabbimizsin." diyerek, menfiden müsbete çevirmiştir.

اِى لَعْمْرِى - Misal:- İstifhamdan sonra isbat için olup,kasemle beraber kullanılır. اِى -
- اِى وَرَبِّى - اِى وَاللّٰه

لَعَنَ اللّٰهُ تِلْكَ - Misal:- Dua,istifham gibi,haberi tasdik içindir. اِنَّ - اِنَّ - جَيْر - اَجَلْ -
النّٰفَاةَ وَرَاكِبَهَا

اِنَّ - اِنَّ - اِنَّ - مَآ - لَآ - HURÛF-UZ ZİYADE :Zâid olarak vaki' olan harfler şunlardır:-
- مِّن - البَاء - اللّٰم

- مَآ - ve - لَمَّا = اِنَّ - i masdariyye ile ziyade olması az olmakla beraber,çoğu zaman -
- مَآ - i nâfiye ile geldiğinde ziyade olur.Misal:- مَآ اِنَّ رَأَيْتُ زَيْدًا - yani; - مَآ رَأَيْتُ زَيْدًا - dir.

فَلَمَّا - ile beraber;- لَمَّا - ile beraber,çoğu zaman - اِنَّ - Kaf ile beraber zâidliği az olmakla beraber,
وَاللّٰهُ اِنَّ لَوْ قَا زَيْدًا فَمُتُّ - Misal:- اِنَّ جَاءَ الْبَشِيرُ - ve Lev ile kasem arasında zâid olur.

- مَآ = مَآ - nın muzaf ile ziyade olması.Misal:- عَضِبْتُ مِنْ عَيْرٍ مَاجْرَمٍ - Az olmakla
beraber,bazı hafi cerler ve şart edatları olan; اِنَّ - اَيْنَ - اِى - مَتَى - اِذَا - ile beraber
geldiğinde zâid olur.

اِنَّ - لَآ اُقْسِمُ - dan önce ziyade olması az olmakla beraber, اُقْسِمُ = لَآ -
اِنَّ - لَآ اُقْسِمُ - dan önce ziyade olması az olmakla beraber, اُقْسِمُ = لَآ -
مَآ جَاءَ زَيْدًا وَلَا عَمْرُو - مَآ مَدَعَكَ اِنَّ لَآ تَسْجُدَ - Misal:-

Muzaf ile beraber ziyadeliği ise şâzıdır.

-TEFSİR HARFLERİ : Cümleden kapalılığı kaldıran harfler şunlardır:

جَانِّى زَيْدًا اِى اَبُو عَبْدِ اللّٰهِ - Misal:- اِى - Yani mânasına izah içindir.

نَادَيْنَاهُ - Misal:- اِى - gibi şümüllü değildir. اِنَّ - Sözüün mânasındaki şeye has olup,
اِنَّ يَا اِبْرَاهِيْمُ

-HURÛF-UL MASDAR :- اِنَّ - اِنَّ - مَآ - İlk ikisi cümle-i fi'liyyeye dahil
olurlar.Misal:- وَصَافَتُ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ -

- اِنَّ - ise;cümle-i ismiyyeye dahil olur.Misal:- عَجَبْنِي أُنْكَ قَائِمٌ -

-HURÛF-UT TAHDİD : - هَلَّا - الْآ - لَوْلَا - لَوْمَا - Teşvik harfleri olan bu harflerden her biri kelâmın nevilерinden birine delalet etmek için başta gelmesi;çünkü mesela;- هَلَّا - mazide geldiğinde; muhatabın kötülüğü terketmesi için,kötülemek ve ayıplamak mânasına,Muzari'de ise;bir işi yapmaya teşvik edip,onu yapmasını istemek mânasına gelir.Ve lafzen veya Takdiren kendilerinden sonra bir fiilin gelmesi gerekir.

-HARFU-T TEVAKKU' : Bir şeyin olmasının yakın olduğunu bekleme mânasıdır.Misal:- قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ

Burada üç mâna vardır:Tahkik,Tevakku',Takrib.

Buda;- قَدْ - harfidir ki;mazide Tahkik,muzari'de Taklil yani azlığı bildirmek içindir.

İstifham harfi olan;- هَلْ - ve - الهمزة - nin kelâmın başında gelmesi gerekir.

Cümle-i ismiyyeye ve fi'liyyeye dahil olurlar.

Cümle-i ismiyyeye misal:- أَرَيْدُ قَائِمًا

Cümle-i fi'liyyeye misal:- أَقَامَ زَيْدٌ

- هَلْ - de hemze gibidir.Misal:- هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ

- قَدْ أَتَى - demektir.

Fakat Hemzenin kullanılışı,Hel'inkinden daha umumi ve çoktur.Misal:- أَرَيْدُ عِنْدَكَ أُمَّ عَمْرٍو - أَتَضْرِبُ زَيْدًا وَهُوَ أَخُوكَ - أَرَيْدًا ضَرَبْتَ - أَوَمَنْ كَانَ عَلَى بَيْنَةٍ مِنْ رَبِّهِ - أَفَمَنْ كَانَ مِيثًا فَأَحْ عِيْنَاهُ - أَتُمْ أَذًا مَا وَقَعَ أَمَنْتُمْ بِهِ

Haberi fiil olmayıp,Hel - هَلْ - Hemze gibi olamamaktadır.

-ŞART HARFLERİ : Şunlardır:- اِنْ - اَمَّا - لَوْ - Kelâmın başında gelirler.

- اِنْ - İstikbal için olup,maziye dahil olsa bile muzari' mânasıdır.Misal:- اِنْ اَكْرَمْتَنِي اَكْرَمْتُكَ

- لَوْ - ise - اِنْ - in aksinedir.Yani muzariye dahil olsa da,mazi içindir.Misal:- لَوْ تَضْرِبُ اَضْرِبُ

وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ - Yani; - اسْتَجَارَكَ أَحَدٌ - in - ve - اِنْ - için lafzen veya takdiren fiilin olması gerekir. Misal:-

Bundan dolayı denilmiştir; - اِنْ لَوْ اَنَّكَ - ma'mulüyle beraber, Lev'den sonra mukadder bir fiilin failidir. - اِنْطَلَقَتْ - مُطْلِقٌ yerindedir. Tâ ki; ismi fail yerinde zikredilen fiil; mahzup fiilden îvaz yani bedel gibi olsun. Misal:- لَوْ اَنَّكَ اِنْطَلَقْتَ Fiil ile olup, isim ile - لَوْ اَنَّكَ مُنْطَلِقٌ olmaz.

Eğer haber müştak olmayıp camid olursa, özründen yani fiilin o camidden çıkması mümkün olmadığından caizdir. Misal:- لَوْ اَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ -

- أَقْلَامٌ - Camid olup, müştak değildir.

Eğer kaseş şarttan önce kelâmın başında gelirse; kaseşden sonra vaki' olan şartın lafzen veya mânen mazi olması gerekir. cevab da, lafzen yalnız kaseş için olur. Mânen ve Lafzene misal:- لَوْ اَنَّكَ اِنْطَلَقْتَ - وَاللَّهُ اِنْ اَتَيْتَنِي - اِنْ لَمْ تَأْتِنِي - olur.

Şartın veya başka bir şeyin başa geçmesiyle, eğer kaseş araya girerse; bu durumda iki şey de caizdir: Biri, kaseş itibar edilip, şartın lağvedilip ortadan kaldırılması, diğeri de; şarta itibar edilip, kaseşin lağvedilmesi. Misal:- وَ اِنْ اَتَيْتَنِي وَاللَّهُ لَا تَدِينَكَ - اِنَّا وَاللَّهُ اِنْ اَتَيْتَنِي - اَتَيْتَكَ

وَاللَّهُ لَئِنْ اَخْرَجُوا لَئِنْ اَخْرَجُوا لَئِنْ اَخْرَجُوا لَا - Kasemin takdiri, kasemi söylemek gibidir. Misal: - اِنْ اَخْرَجُوا لَئِنْ اَخْرَجُوا لَئِنْ اَخْرَجُوا لَا - olur.

وَاللَّهُ اَطْعَمُوهُمْ - وَ اِنْ اَطْعَمُوهُمْ اِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ - Takdirinde.

جَانِبِي - Mütekelliminin sözünde kısaltmış olduğu şeyi açıklamak içindir. Misal:- جَانِبِي - اَمَّا - اِحْوَاك اَمَّا زَيْدٌ فَاَكْرَمْتُهُ وَ اَمَّا عَمْرٌ فَاَهْتَنْتُهُ وَ اَمَّا بِيْشْرٌ فَاَعْرَضْتُ عَنْهُ

“Kardeşlerin bana geldi, Zeyd ise, ona ikram ettim. Amr'a ihanet ettim. Bişr'den ise yüz çevirdim.”

Emma'nın fiili hazfedilip, Emma ile Fâ arasında, Fâ'nın sahasındaki olan şeyden bir parça, bedel kılınmıştır. O parça ve cüz ise; mübtedadır. Misal:- اَمَّا زَيْدٌ فَمُنْطَلِقٌ

Müberrede göre; Emma ile Fâ arasında vaki' olan, mahzup şartın ma'mulüdür. Misal:- اَمَّا يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَزَيْدٌ مُنْطَلِقٌ

مَهْمَا يَكُنْ مِنْ شَيْءٍ فَزَيْدٌ مُنْطَلِقٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ - bu Takdiri kelâm ise; Misal:-

مَهْمَا يَكُنْ زَيْدٌ مُنْطَلِقٌ - Takdim caiz olmayınca ikinci görüşü; Misal:-

Şart fiili de hazfedilince;kabul etme hususunda,- **أَمَّا زَيْدٌ مُنْطَلِقٌ** - olmuş diyen,

Mazeni der;Eğer Emma'dan sonra vaki' olan isim (Zeyd),Emma ile Fâ arasına girerse,Fâ üzerine takdim caiz olmuş olur.

-HARFU-R RED : Zecr ve men etmek mânasına – **كَلَّا** - dır.Mesela,seni kızdıran bir kimseye karşı;- **رَدَعَا لَكَ** - yani;- **لَيْسَ الْأَمْرُ** - gibi.

- **كَلَّا** اِنَّ الْأِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَّا كَفَّارٌ - Hakkan (**حَقًّا**) mânasına gelir.- **كَلَّا** -

NOT: Sakin olan Tâ-i te'nis;Müsnedü ileyhın –ister fail olsun,ister naib-i fail) müennesliğinden dolayı mazi fiile bitişir.

Eğer müsnedü ileyh ismi zahir olursa,muhayyer olunup;te'nis Tâ-sı ister bitişirilir,isterse de bitiştirilmeyebilir.

Tesniye ve cemi' alametinin bitiştirilmesi ise;zaiftir,olmaz.Misal:-- **قَامُوا لِرَزِيدُونَ**
قَامَا الزَّيْدَانِ

-TENVİN : Tenvin;Sakin bir nun olup,fiili te'kid ve kuvvetlendirmek için olmayıp,kelimenin son harekesine tabi olur.

Tenvin;Temekkün yani İ'rabın mümkün olup yerleşmesi,fil veya harfe benzemeyerek,munsaruf veya munsarif hükmünde olması demektir.

Ve Tenkir yani,ma'rife ile nekrenin arasını ayırarak,muayyen bir şeye delalet etmediğini gösterir.Misal:- **أُسْكُتٌ = صَهٌ** (Uskut) mânasına Sus demek olup,vakit muayyen değildir.

Eğer ma'rife olsaydı;-şu anda sus- demek olurdu.

Tenvin;İvaz için yani,kelimenin sonunu takib ederek,muzafun ileyhden ivaz yani bedel olduğu halde isme dahil olur. **يَوْمَئِذٍ** -- gibi. Bu ise;- **يَوْمَئِذٍ كَانٌ** - dir.- **يَوْمٌ** - e muzaf olmuş.

- **يَوْمٌ** - Kendisinden sonra gelen cümleye muzaf olunca,tahfif için cümle hazfedilip,cümleden ivaz olmak üzere - **يَوْمٌ** - e tenvin dahil olmuş.

Ve Tenvin;Mukabele içindir.Yani,Cem'i Müzekkeri Salim nun-unun mukabili olan – **مُسْلِمَاتٍ** - gibi.

Ve tenvin;Terennüm içindir.Yani beyit ve mısraların sonuna katılarak,şiirin okunuşunu güzelleştirmek için.

Ve Tenvin;başka bir âleme muzaf olan **اِبْن** - (İbn) ile mevsuf olduğu halde âlemden de hazfedilir.Misal:- **جَانِّى زَيْدُ ابْنِ عَمْرٍو** -

-**اِبْن** - İki âlem arasında kullanılır.

Birincisi;İbn ile mevsuf,diğeri de;Muzafun ileyh olur.

اِبْن - İbn,başka bir âleme sıfat veya muzaf olduğunda lafızdan tenvin ve yazılışda da -nin elifi hazfedilmez.

-TE’KİD NUN-U : Hafif-Sakin ve Müşedded (Şeddeli) Meftuh (tesniye elifinin dışında) diye ikiye ayrılır.

Te’kid nun-u;Emir mânasında -**اِضْرِبَنَّ** - (Hafif),-**اِضْرِبَنَّ** - (Şeddeli),

Ve Nehiy,-**لَا تَضْرِبَنَّ** -

İstifham -**هَلْ تَضْرِبَنَّ** -

Temenni-**لَا يَتَّك تَضْرِبَنَّ**,

-,**لَا تَذُرَنَّ**-Araz,

Kasem.-**وَاللَّهِ لَأَقَطَنَّ** - mânasında olmak için müstakbel filine hastır.Yani;Muzari’ veya muzariye benzeyen ismi faildir.

Te’kid nun-u nefiyde az olmuştur.

Müsbet kasemde (Cevabı müsbet) ise gereklidir.

Te’kid nun-unun şartta gelmesi ise çoktur.Misal:-**إِمَّا تَقُطَنَّ** -

Te’kid nun-unun mâkabli,müzekker zamirini (ki oda vav-dır.) ve meksur muhatab zamirini içine almaktadır.Müfred-Müzekker-Ğaib ve Muhatab-Müennes-Ğaibe gibi.Bunun dışındakilerde ise;Meftuhtur.

-**اِضْرِبَنَّ** - **اِضْرِبَنَّ** - Tesniye ve cemi’ müzekkerde;

Tesniye ve cemi’ müzekker,iltikâ-i sakineynden dolayı nun-u hafifeye dahil olmazlar.

İmam Yunus ise;İltikâ-i sakineyni caiz görmüştür.

Nun-u sakile ve hafife,tesniye ve cemi’ müennesin dışında zamiri bârizle (Cemi’ müzekker vav-ı ve muhatab Yâ-sı) beraber,munfasıl kelime gibidir.

Eğer zamiri barizle olmazsa, muttasıl kelime gibidir. Bundan dolayı denilir:— اُعْزَنُّ
- اُعْزَنُّ - اُعْزُونَ - تَرِيَنَّ - تَرُونَ - هَلْ تَرِيَنَّ

Nun-u muhaffefe iltikâ-i sakineynden dolayı hazfedilir. Aynı şekilde vakıf halinde de hazfedilir. Muhaffefden dolayı hazfedilen reddedilir. Misal:— اُعْزَنُّ - اُعْزَنُّ - (Vav ve Yâ-yı hazfetmekle...)

Vakfedildiğinde mahzufu reddetmek vacib olur. Yani;— اُعْزَى - اُعْزُوا -

Mâkabli muhaffef olan ise; elife kalbedilir. Misal:— اِضْرِيَنَّ - اِضْرِيَا -

— اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى كُلِّ حَالٍ سِوَا الْكُفْرِ وَالضَّلَالِ - ◌ TEMME
“Elhamdülillahi alâ külli hâlin sivel küfri ved dalâl.”

Tercüme:23-09-1983

Tashih:18-10-1998

Balıkesirli Hasan Basri Çantay'ın dedesi olan İmam-ı Birgivî-nin yazdığı eser...

A V Â M İ L

Elhamdulillah rabbil âlemin. Vesselâtu vesselâmu alâ Muhammedin ve âlihi ecmaîn...

Bundan sonra i'rabı bilmek isteyen her talebeye şu yüz şeyi bilmek gerekir.

Onlardan altmış tanesi ÂMİL, Otuz tanesi MA'MUL ve On tanesi de AMEL ve İ'RAB diye isimlendirilir. Bu üçünü üç babda şöyle beyan ederiz:

Birinci bab; Âmil, İkinci bab; Ma'mul, Üçüncü bab; İ'rab hakkındadır.

-Âmil iki kısma ayrılır: Lafzî ve Mânevî.

-Lafzî de ikiye ayrılır: Semâ-î ve Kıyasî. Yani işitme ve kıyas yoluyladır.

-Semâ-î ise; 49 kısım ve 5 nevidir.

-Birinci nev': Sadece bir ismi cer eden harfler ki; Onlar Harfi Cer ve İzafet harfleri diye isimlendirilir. O harflerde 20 tanedir:

1) Bâ. (البَاء) Misal: - آمَنْتُ بِاللَّهِ تَعَالَى وَبِهِ لَا بُعْدَ نَّ

2) Min. (مِنْ) Misal: - مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ -

3) İlâ. (إِلَى) Misal: - تَبْتُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى -

4) Ân. (عَنْ) Misal: - كُفْتُ عَنِ الْحَرَامِ -

5) Alâ. (عَلَى) Misal: - تَجِبُ التَّوْبَةُ عَلَى كُلِّ مُذْنِبٍ -

6) Lâ. (لَنَا) Misal: - لَنَا عُبُدٌ لِلَّهِ تَعَالَى -

7) Fî. (فِي) Misal: - اَلْمَطِيْعُ فِي الْجَنَّةِ -

8) Kâf. (كَافٍ) Misal: - لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ -

- 9)Hattâ.(حَتَّى) Misal:- اَعْبُدُ اللَّهَ تَعَالَى حَتَّى الْمَوْتِ -
- 10)Rübbe.(رُبَّ) Misal:- رُبَّ تَالٍ يَدْعُهُ الْقُرْآنُ -
- 11)Kasem Vav-i.(وَ أَوْ الْقَسَمِ) Misal:- وَاللَّهِ لَا أَقْبَلُ الْكِبْضَائِرَ -
- 12)Kasem Tâ-i.(تَاءُ الْقَسَمِ) Misal:- تَا اللَّهٍ لَا أَقْبَلَنَّ الْفَرَائِضَ -
- 13)Hâşâ.(حَاشَا) Misal:- هَذَا النَّاسُ حَاشَا الْعَالَمِ -
- 14)Müz.(مُدُّ) Misal:- تُبْتُ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ فَعَلْتُهُ مُدُّ يَوْمِ الْبُدُوعِ -
- 15)Münzü.(مُنْذُ) Misal:- تَجِبُ الصَّلَاةُ مُنْذُ يَوْمِ الْبُدُوعِ -
- 16)Halâ.(خَلَا) Misal:- هَذَا الْعَالِمُونَ خَلَا الْعَامِلِ بِعِلْمِهِ -
- 17)Adâ.(عَدَا) Misal:- هَذَا الْعَامِدُونَ عَدَا الْمُخْلِصِ -
- 18)Levlâ.(لَوْ لَا) Misal:- لَوْلَاكَ يَا رَحْمَةَ اللَّهِ لَهَذَا النَّاسُ -
- 19)Key.(كَيْ) Misal:- كَيْمِهِ عَصَيْتَ -
- 20)(Ukayl lugatında) Leâlle (لَعَلَّ) Misal:- لَعَلَّ اللَّهَ تَعَالَى يَغْفِرُ ذَنْبَ -

-İkinci Nev':İsmini nasb,haberini ref' eden edatlardır.O da 8 tanedir:

- 1)İnne.(إِنَّ) Misal:- إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى عَالِمُ كُلِّ شَيْءٍ -
- 2)Enne.(أَنَّ) Misal:- لِعْتَقَدْتُ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَادِرٌ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ -
- 3)Keenne.(كَأَنَّ) Misal:- كَأَنَّ الْحَرَامَ نَارٌ -
- 4)Lâkinne.(لَكِنَّ) Misal:- مَا فَاَزَ الْجَاهِلُ لَكِنَّ الْعَالِمَ فَاذِرٌ -
- 5)Leyte.(لَيْتَ) Misal:- لَيْتَ الْعِلْمَ مَرْزُوقٌ لِكُلِّ أَحَدٍ -
- 6)Leâlle.(لَعَلَّ) Misal:- لَعَلَّ اللَّهَ تَعَالَى عَافِرٌ ذَنْبَ -

7)İllâ. (إِلَّا) İstisnâ-i Munkatî' yani bitişik olmayan,kesik olan istisnalarda kullanılır.Misal:- اَلْمَعْصِيَّةُ مُبَعَّدَةٌ عَنِ الْجَنَّةِ اِلَّا الطَّاعَةَ مُقَرَّبَةٌ مِنْهَا -

8) Lâ. (لا) (Nefyi cins yani cinsini nefiy için kullanılan harftir. Misal:- لَافَاعِلٍ شَرًّا
فَائِرٌ

-Üçüncü Nev': İsmi ref, haberini nasb eden, iki harf olan (ما) ve (لا) ki; bu ikisi Leyseye (لَيْسَ) olumsuzlukta benzemektedirler.

Ancak mutlak mânada ve geleceğide nefyetmek anlamında olmayıp; hâl-i nefyeder. Misal:- مَا اللَّهُ تَعَالَى مُتَمَكِّنًا بِمَكَانٍ - وَلَا شَيْءٌ مُشَابِهًا لِلَّهِ تَعَالَى

-Dördüncü Nev' Fiili muzariyi nasb eden harflerdir. Bunlarda 4 harftir.

- 1) En. (اَنْ) Misal:- اُحِبُّ اَنْ اُطِيعَ اللّٰهَ تَعَالَى
- 2) Len. (لَنْ) Misal:- لَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ تَعَالَى لِلْكَافِرِينَ
- 3) Key. (كَى) Misal:- اُحِبُّ طَوْلَ الْعُمَرِ كَى اُحْصَلَ الْعِلْمَ
- 4) İzen. (اِذَنْ) Misal:- اُطِيعَ اللّٰهُ تَعَالَى

“Allah'a itaat et” dediğin kimseye karşı sebebini bildirmek üzere, söylediğin şu söz gibi:-
لِذَنْ تَدْخُلَ الْجَنَّةَ

-Beşinci Nev': Fiili Muzariyi Cezm eden kelimelerdir. Bunlar 15 kelimedir.

- 1) Lem. (لَمْ) Misal:- لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ
- 2) Lemmâ. (لَمَّا) Misal:- لَمَّا يَنْفَعُ عُمَرَى
- 3) Lâ-m-ul emr yani emir lâ-m-i. (لَمْ أَمْ) Misal:- لِيَعْمَلَ عَمَلًا صَالِحًا
- 4) Lâ fin Nehy. (لَا فِي النَّهْيِ) Nehy mânasına Lâ-m-elif. Misal:- لَا تَذَنْبٍ

Bu dört kelime tek bir fiili Cezmeder.

- 5) İn. (اِنْ) Misal:- اِنْ تَتَّبِعْ يُعْفَرْ ذُنُوبُكَ
- 6) Mehmâ. (مَهْمَا) Misal:- مَهْمَا تَفْعَلْ اِسْئَلْ عَنْهُ
- 7) Mâ. (مَا) Misal:- مَا تَفْعَلْ مِنْ حَيْرٍ تَجِدُهُ عِنْدَ اللّٰهِ تَعَالَى

8)Men.(مَنْ) Misal:-صَالِحًا يَكُنْ نَاجِيًا.

9)Eyne.(اَيْنَ) Misal:-تَكُنْ يُدْرِكُكَ الْمَوْتُ.

10)Metâ.(مَتَى) Misal:-مَتَى تَحْسُدُ تَهْلِكُ.

11)Ennâ.(أَنَّى) Misal:-أَنَّى تَذُنِبُ يَعْلَمُكَ اللَّهُ تَعَالَى.

12)Eyyü.(أَيُّ) Misal:-أَيُّ عَالِمٍ يَتَكَبَّرُ يُبْغِضُهُ اللَّهُ تَعَالَى.

13)Haysümâ.(حَيْثُمَا) Misal:-حَيْثُمَا تَفْعَلُ يَكْتُبُ فِعْلَكَ.

14)İzmâ.(إِذْمَا) Misal:-إِذْمَا تَتَّبُ تَقْبَلُ تَوْبَتَكَ.

15)İzâ mâ.(إِذَا مَا) Misal:-إِذَا مَا تَعْمَلُ بِعِلْمِكَ بِعِلْمِكَ تَكُنْ خَيْرَ النَّاسِ.

Bu 11 taneye de iki fiili Cezm eden anlamına;Şart ve Ceza (Cevab) adı verilir.

-KIYASÍ :Mukayese yoluyla olan âmil de 9 nevi'dir:

1)Başkası kendisine tabi olup,kendisi ise âmilde asıl olan,fiili mutlak.Her fiil ref' eder ve nasb eder.Misal:- خَلَقَ اللَّهُ كُلَّ شَيْءٍ – وَنَزَلَ الْفُرْآنُ نَزُولًا .

Tâm,Nâkıs,Lâzım ve Müteaddi gibi her fiil için bir merfu' (Fail) gerekir.Eğer kelâm onunla tamam olmuş ise;ona fiili Tâmi yani tam fiil denir.Misal:-عَلِمَ اللَّهُ تَعَالَى.

Eğer kelâm yani söz onunla tamam olmayıp bir mansûba yani mef'ule ihtiyaç duyarsa;buna da Nâkıs yani noksan ve eksik fiil denir.Misal:-كَانَ اللَّهُ تَعَالَى عَلِيمًا حَكِيمًا , وَصَارَ الْعَاصِي مُسْتَحَقًّا لِلْعَذَابِ , وَمَا زَالَ الْمُدْنِبُ بِعِيدًا مِنَ اللَّهِ شِ تَعَالَى , وَيُقْبَلُ النَّوْبَةُ مَا دَامَ الرُّوحُ دَاخِلًا فِي الْبَدَنِ , وَلَيْسَ اللَّهُ تَعَالَى جِسْمًا

2)İsmi fail: Buda kendi ma'lum yani bilinen fiilinin işini yapar.Misal:- كُلُّ حَسُودٍ - مُخْرَقٌ حَسَدَهُ عَمَلُهُ .

3)İsmi mef'ul:Buda kendi meçhul fiilinin amelini yapar.Misal:- كُلُّ تَائِبٍ مَقْبُولٌ تَوْبَتُهُ .

4)Sıfat-ı Müşebbehe:Buda aynen İsmi Fail ve İsmi Mef'ul gibi,kendi fiilinin amelini

-عِبَادَةُ حَسَدٍ تَوَابُهَا وَالْمَعْصِيَةُ قَبِيحٌ عَذَابُهَا- Misal: yapar.

5)İsmi Tafdil:Buda aynen kendi fiilinin işi olan üstünlük işini yapar.Misal:-مَامِنُ رَجُلٍ
أَحْسَنَ فِيهِ أَلْحَمُّ مِنْهُ فِي الْعَالَمِ

6)Masdar: Kendi fiilinin ameli olan Kök mânasını ifade eder.Misal:-يُحِبُّ اللَّهُ تَعَالَى
إِعْطَاءً لَهُ عَبْدُهُ فَقِيرًا دِرْهَمًا

7)İsmu-l Muzaf::Cer yani esre kılar.Misal:-عِبَادَةُ اللَّهِ تَعَالَى خَيْرٌ

8)İsmu-l Mübhemi-t Tâmi:Nasb işini yapar.Misal:-الْتَرَاوِيحُ عِشْرُونَ رَكْعَةً

9)Ma'nel Fiil: her lafızda fiil mânası anlaşılır.Misal:-هَيْهَاتَ الْمَذْنِبُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى
(اَى -بَعْدَ) , تَرَاكَ ذَنْبًا (اَى - اَثْرُكُهُ) , مَا فِي الدُّنْيَا رَحَةً (اَى - مَا حَصَلَ) ,
يَذْبَعُ لِلْعَالَمِ أَنْ يَكُونَ مُحَمِّدًا خَلْقَهُ (اَى - يَلْزَمُ)

-MA'NEVİ (Amil ise) :İki kısımdır:

1)Mübteda ve haberi ref' eden.Misal:-مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ -

2)Fiili muzariyi ref' eden.Misal:-يَرْحَمُ اللَّهُ تَعَالَى التَّائِبَ -

-İKİNCİ BAB : MA'MUL HAKKINDA

Ma'mul da iki kısımdır:

1)Ma'mulün bil asâle:Âmilin orada vasıta gerekmeksizin müessir olmasıdır.Tebe-î olan ma'mulün i'rabı,metbu'unun i'rabı gibidir.

2)Ma'mulün bit-Tebeiyye:Bunda da müessiriyetinin bir vasıta ile olmasıdır.Tebe-î olan ma'mulün i'rabı,metbu'unun i'rabı gibidir.

Birincisi olan ma'mulün bil asaleye misal ise,dört nevidir;

1)Merfu'. 2)Mansûb. 3)İsme hâs mecrûr. 4)Fiile mahsus meczûm.

-MERFU'A gelince,buda 9 kısımdır:

1)Fâil: Misal:- رَحِمَ اللهُ تَعَالَى التَّائِبَ

2)Nâib-i Fail. Misal:- رَحِمَ التَّائِبِ

3)Mübteda.

4)Haber. Misaller:- مُحَمَّدٌ خَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ

5)Kâne- Misal:- كَانَ اللهُ تَعَالَى - صَارَ - مَازَالَ - مَا دَامَ - لَيْسَ - ve Kardeşleri. - كَانِ - عَدِيمًا حَكِيمًا

6)İnne (اِنَّ) bâb-ının haberi. Misal:- اِنَّ الْبَعْتَ حَقٌّ

7)Cinsini nefy için olan Lâ-nın haberi. (لَا) Misal:- لَا عَمَلَ مُرَائٍ مَقْبُولٍ

8)Leyse-ye (لَيْسَ) benzeyen - ما - ve - لا - ismi. Misal:- مَا التَّكْبُرُ لَا يِقْدَا لِلْعَالَمِ - وَلَا حَسَدٌ حَلَالٌ

9)Nasb ve Cezm edatlarından hâli yani bu ikisi kendisinden olmayan fiili muzari' Misal:- يُحِبُّ اللهُ تَعَالَى التَّوَّاعِعَ

-MANSÛB'A gelince;bu da 13 tanedir:

1)Mef'ulü Mutlak: Misal:- نُبِتَتْ تَوْبَةً نَصُوحًا

2)Mef'ulü Bih. Misal:- اَعْبُدُ اللهُ تَعَالَى

3)Mef'ulü Fih: Misal:- صُمُّ شَهْرٍ رَمَضَانَ

4)Mef'ulü Leh: Misal:- اِعْمَلْ طَلِبًا لِمَرْضَاةِ اللهِ تَعَالَى

5)Mef'ulü Maah: Misal:- يَفْنَى الْمَالَ وَتَبْقَى وَعَمَلُكَ

6)Hâl: Misal:- اَعْبُدُ اللهُ تَعَالَى خَائِفًا رَاجِيًا

7)Temyiz: Misal:- طَابَ الْعَالِمُ عِبَادَةً

8)Müstesna: Misal:- بِدُخْلِ الْجَنَّةِ النَّاسُ إِلَّا الْكَافِرَ-

9)Kâne (كَانَ) Bâb-ımn haberi: Misal:- كَانَ الْمَلَائِكَةُ عِبَادَ اللَّهِ تَعَالَى-

10)İnne (إِنَّ) Bâb-ımn ismi: Misal:- إِنَّ السُّؤَالَ حَقٌّ-

11)Cinsini Nefy için olan Lâ (لَا) nın ismi. Misal:- لَا طَاعَةَ مَعْتَابٍ مَقْبُولَةٌ-

12)Leyseye (لَيْسَ) benzeyen -ما- ve -لَا- nın haberi: Misal:- مَا الْغَيْبَةُ حَلًا وَلَا تَمِيمَةٌ جَائِزَةٌ-

13)Nasb edatlarından birisinin dahil olduğu fi'li muzari': Misal:- أَحَبُّ أَنْ تُغْفَرَ ذُنُوبِي

-Amma MECRÛR'A gelince: Bu da 2 tanedir:

1)Harfi cerle mecrur. Misal:- اِعْمَلْ بِأَخْلَاصٍ -

2)İzafetle mecrur. Misal:- ذَنْبُ الْعَبْدِ يُسْوَدُ قَلْبَهُ-

-Amma MECZÛM'A gelince: O da 1 tanedir:

O da cezm edatlarından birisinin dahil olduğu fiili muzari'dir. Misal:- اِنْ تَخْلِصَ يُقْبَلَ عَمَلِكَ-

İKİNCİ KISIM :Beşdir:

1)Sıfat. Misal:- اِعْبُدُ اللَّهَ الْعَظِيمَ-

2)On harfden birisi ile yapılan Atf.

a)Vav (وَ) Misal:- اَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ-

b)Fâ.(فَا) Misal:- فَالْقِيَامُ تَجِبُ تَكْبِيرَةٌ الْأَقْتِحَاقِ

c)Sümme.(ثُمَّ) Misal:- يَجِبُ الْعِلْمُ ثُمَّ الْعَمَلُ-

d)Hattâ.(حَتَّى) Misal:- مَاتَ النَّاسُ حَتَّى الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ-

e)Ev.(اَوْ) Misal:- سَلِّ الضَّحَىٰ اَرْبَعًا اَوْ ثَمَانِيًا.

f)İmma.(اِمَّا) Misal:- اِعْمَلْ اِمَّا وَاِجْبًا وَاِمَّا مُسْتَحَبًّا.

g)Em.(اَمْ) Misal:- اِرْضَاءَ اللّٰهِ تَطْلُبُ اِمَّ سَخَطُهُ.

k)Lâ.(لَا) Misal:- اِعْمَلْ صَالِحًا لَا سَيِّئًا.

l)Bel.(بَلْ) Misal:- اُطْلُبْ حَلَالَ بَلْ طَيِّبًا.

m)Lâkin.(لٰكِنْ) Misal:- لَا يَحِلُّ رِيَاءٌ لٰكِنْ اَلْاِحْلَاصُ.

3)Te'kid.Misal:- اُطْلُبُ اَلْاِحْلَاصَ اَلْاِحْلَاصَ - اُتْرِكُ الذُّنُوبَ كُلَّهَا.

4)Bedel.Misal:- اُعْبُدْ رَبَّكَ اِلٰهَ الْعَالَمِيْنَ - اَبْعُدْ النَّاسَ مِنْ عَصَى اللّٰهِ تَعَالٰى مِنْهُمْ. - اِحْفَظِ اللّٰهَ تَعَالٰى حَقَّهُ.

5)Atfu Beyan.Misal:- اَمَدًا يَنْدِيْنَا مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ.

-ÜÇÜNCÜ BÂB: İ'RAB HAKKINDA

İ'rab,ya harekedir veya harf veya Hazf yani ilk ikisinden birini ortadan kaldırmadır.

-Hareke üçtür:Zamme ve Fetha ve Kesredir.

-Harf dördtür:Vav,Yâ,Elif ve Nun-dur.

-Hazf üçtür:ki,Fi'li Muzariye Hâsıdır.

a)Harekenin Hazfı.Misal:- لَمْ تَضْرِبْ -

b)Sonun Hazfı.Misal:- لَمْ يَعْرُ -

c)Nun-un Hazfı.Misal:- لَمْ يَضْرِبَا - لَمْ يَضْرِبُوا.

Özetle: Birinci kısım üç, İkincisi dört ve Üçüncüsü üç olmak üzere toplam on nevi olmaktadır.

Bununla beraber; İ'rab ya mahzâ, tam hareke ile veya mahzâ harflerle dir. Hareke ve harflerle olanlar da İsme Hâsırlar.

Veya hazfla beraber hareke ile veya hazf-la beraber harf ile dir. Hareke ve harfle olanlar da fiili muzariye hâsırlar.

Mahzâ hareketler ile olan birincisi;ya tam i'rabdır.Bu durumda ref'i zamme ile olur.Misal:- **خَرَجَ زَيْدٌ** -

-Nasbı fetha ile.Misal:- **رَأَيْتُ زَيْدًا** -

-Cerri kesre ile olur.Misal:- **مَرَرْتُ بِزَيْدٍ** -

Bu i'rabı tâm;Müfredi munsarîf ve cem'il mükesseril munsarîf yani ğayrı musahhahtır,demektir.Misal:- **جَاءَنَا الرَّسُولُ عَلَيْهِ السَّلَامُ** -

Burada Mansub ve Muttasıl olduğundan takaddüm etmiştir.Misal:- **وَصَدَقْنَا الرَّسُولَ عَلَيْهِ السَّلَامُ - وَأَمَّا يَا الرَّسُولَ عَلَيْهِ السَّلَامُ - نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ كُتُبٌ - وَصَدَقْنَا الْكُتُبَ - وَأَمَّا يَا الْكُتُبَ**

Veya Nâkıs i'rabdır.Buda iki kısımdır:

1)Ref'i zamme iledir.

2)Nasb ve Cerri fetha iledir.Ve bu da ğayrı munsarîftır.Misal:- **جَاءَنَا أَحْمَدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ - وَصَدَقْنَا أَحْمَدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ - وَأَمَّا يَا أَحْمَدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ - -**

Bir kısmı da;Ref'i zamme ile,nasbı ve cerri kesre iledir.Bu da Cem'ul müennesi salimdir.Misal:- **جَاءَنَا مُعْجَزَاتٌ - وَصَدَقْنَا مُعْجَزَاتٍ - وَأَمَّا بِمُعْجَزَاتٍ -**

2)İ'rabı mahzâ harf ile olan ya tam i'rabdır.Bunun da ref'i vav (**وَأَوْ**) ile,nasbı elif (**بِ**) ile,cerri **يَا** iledir.

Gerek müfred gerekse de cemi' olarak;Mütekellim **يَا**-sının ğayrına izafe edilen illetli altı isim ki onlar:- **أَبُوهُ - وَأَخُوهُ - وَحَمُوهُ - وَهَنُوهُ - وَفُوهُ - وَذُوهُ**

İlk dördündeki Vav;Vav-ı nâkise olup,noksanlığı ifade eder.

Diğer ikisinde de iki vav birbirine mukarin ve bitişik olduğundan birisi düşmektedir.Mesela:- **ذُو مَالٍ = ذُو مَالٍ** dir.Misal:- **جَاءَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ - وَصَدَقْنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ - وَأَمَّا يَا أَبِي الْقَاسِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ**

Veya Nâkıs i'rab ki,iki kısımdır:

1)Ref'i Vav ile.

2)Nasbı ve Cerri **يَا** iledir.Bu da Cem'i müzekkeri salimdir.

- **تِسْعِينَ** - ve kardeşleri olan doksana kadar ki, **وَاعِشْرُونَ - وَأُوْدُو** sayılardır.Misal:- **جَاءَنَا الْمُرْسَدُونَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ - وَصَدَقْنَا الْمُرْسَدِينَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ - وَأَمَّا يَا الْمُرْسَدِينَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ**

-İkinci kısım ise;Ref'i elif ile,Nasb ve Cerri yâ iledir.Bu da zamire izafe edilerek;-

جَانِدَا الْأَثْنَانِ كِلَاهُمَا - أَيْ - الْكِتَابُ وَالسُّنَّةُ - وَالتَّبَعْنَا الْأَثْنَيْنِ كِلَيْهِمَا وَعَمَلْنَا بِالْأَثْنَيْنِ كِلَيْهِمَا - الْأَثْنَانِ - كِلَا

3)Hazıfla beraber hareke ile olan ise;bu da ancak Tâm i'rab olur.

İki kısımdır:a)Ref'i zamme ile. b)Nasbı fetha ile. c)Cezmi harekenin hazfı iledir. Bu fiilin sonuna zamir birleşmediğinden bu sahih harftir.Misal:-نُحِبُّ أَنْ نُشْفَعَ وَدَمْ نَحْرَمَ-

b)Ref'i zamme ile,Nasbı fetha ve cezmi sonun hazfı iledir.

Bu ikinci kısım;Vav,ya ve elif illet harfleri olduğu halde,sonuna zamirin birleşmemiş olduğu fiili muzaridir.Misal:-نَدْعُو اللَّهَ تَعَالَى أَنْ يَغْفِرَ لَنَا وَدَمْ يَرْمِنَا فِي النَّارِ-

4)Hazfla beraber harf ile olan ise;bu da ancak Nâkıs i'rab olur.Bu da nun-un dışında sonuna zamirin birleşmiş olduğu fiili muzari'dir.

Ref'i nun ile,nasb ve cezmi nun-un hazfı iledir.Misal:-أَوْلِيَاءُ وَالْعُلَمَاءُ يَشْفَعَانِ - يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَدَرْجُوا أَنْ يَشْفَعَا لَنَا وَدَمْ يُعْرَضَا عَنَّا

Böylece,bundan sonra i'rab;eğer lafızda zahir olursa –geçmiş misallerde olduğu gibi-lafzî diye isimlendirilir.

Eğer i'rab lafızda zahir olmazsa,belki sonunda takdir edilirse;Takdirî diye isimlendirilir.Misal:-أَنَا الْعَاصِي-

Eğer i'rab hem sonunda zahir olmaz,hem de takdir edilmezse;oda Mahallî diye isimlendirilir.Misal:-تَوَكَّلْنَا عَلَى مَنْ لَا يَأْتِي الْخَيْرَ إِلَّا مَشْنَعُ جَهْتِهِ-

TEMME.

MEHMET ÖZÇELİK / ADIYAMAN

İÇİNDEKİLER

-KELİME :

-KELÂM :

-İSİM :

-MU'RAB :

-İ'RAB :

-Lafzî İ'rab :

-Takdirî İ'rab :

-Mahallî İ'rab :

-ÂMİL :

-ESMÂ-İ SETTE-İ MU'TELLE :

-Tesniyeler :

-Ğayrı munsarîf :

1)Adl :

2)Vasf :

3)Te'nis :

4)Ma'rife :

5)Ûcme :

6)Cemi' :

7)Terkib :

8)Elif ve Nun :

9)Vezn-i Fiil :

M E R F Ū A T

1)FÂİL :

2)NÂİB-İ FÂİL :

3)MÜBTEDA :

4)HABER

5)İNNE VE KARDEŞLERİNİN HABERİ :

6)CİNSİNİ NEFY İÇİN OLAN LÂ-NİN HABERİ :

7)LEYSE-YE BENZEYEN MÂ VE LÂ-NİN İSMİ :

M A N S Ū B A T

-MEF'ŪLŪ MUTLAK :

-MEF'ŪLŪ BİH :

-MÜFRED MEBNİ MÜNADANIN TABİ'LERİ :

-TERHİM-İ MÜNADA :

-TAHZİR :

-MEF'ÛLÜ FİH :

-MEF'ÛLÜ LEH :

-MEF'ÛLÜ MAAH :

-HÂL :

-TEMYİZ :

-MÜSTESNA :

-1)Muttasıl :

-2)Munkatı' :

-3)Müferrağ :

-KÂNE VE KARDEŞLERİNİN HABERİ :

-İNNE VE KARDEŞLERİNİN İSMİ :

-LEYSE-YE BENZEYEN MÂ VE Lâ-NİN HABERİ :

M E C R Ū R A T

1)İZAFET-İ MÂNEVİ :

2)İZAFET-İ LAFZİ :

T Â B İ L E R

-SIFAT :

-ATF :

-TE'KİD :

-BEDEL :

-ATFI BEYAN :

M E B N İ

-ZAMİRLER :

-ESMÂ-İ İŞARET :

-MEVSUL :

-FİİL İSİMLERİ :

-SAVTLAR :

-MÜREKKEBAT :

-KİNAYELER :

-ZARFLAR :

-MA'RİFE VE NEKRE :

-ESMÂ-ÜL ADED :

-MÜZEKKER – MÜENNES :

-TESNİYE :

-MECMU' :

-MÜENNES :

-CEM'İ MÜKESSER :

-MASDAR :

-İSMİ FAİL :

-İSMİ MEF'UL :

-SIFAT-I MÜŞEBBEHE :

-İSMİ TAFDİL :

-FİİL :

-1)MAZİ :

-2)MUZARİ' :

-3)EMR :

-NÂİB-İ FAİL :

-MÜTEADDİ :

-ĞAYRI MÜTEADDİ :

-EF'ALİ KULÛB : (Kalbi Fiiller) :

-EF'ALİ NÂKİSA (Noksan Fiiller) :

-EF'ALİ MUKAREBE (Yakınlık ifade eden fiiller) :

- TEACCÜB FİİLİ :
- MEDİH VE ZEM FİİLLERİ :
- HARF :
- HARFİ CERLER :
- HURÛF-U MÜŞEBBEHE BİL FİİL (Fiile benzeyen harfler) :
- İNNE-NİN OKUNDUĞU YERLER :
- ENNE-NİN OKUNDUĞU YERLER :
- ATIF HARFLERİ :
- TENBİH HARFLERİ :
- NİDA HARFLERİ :
- İCAB HARFLERİ :
- HURÛF-UZ ZİYADE :
- TEFSİR HARFLERİ :
- HURÛF-UL MASDAR :
- HURÛF-UT TAHDİD (Teşvik Harfleri):
- HARF-UT TEVAKKU' (Beklemeyi ifade eden harf) :
- ŞART HARFLERİ :
- HARF-UR RED' (Zecr ve Men' harfleri) :
- TENVİN :
- TE'KİD NÛN-U :

A V Â M İ L

- BİRİNCİ BAB : ÂMİL HAKKINDA :
- BİRİNCİ NEV' : BİR İSMİ CER EDEN HARFLER :
- İKİNCİ NEV' :İSMİNİ NASB,HABERİNİ REF' EDEN EDATLAR :
- ÜÇÜNCÜ NEV' :İSMİNİ REF',HABERİNİ NASB EDEN MÂ VE LÂ :
- DÖRDÜNCÜ NEV' :FİİLİ MUZARİYİ NASB EDEN HARFLER :
- BEŞİNCİ NEV' :FİİLİ MUZARİYİ CEZM EDEN KELİMELER :

-KIYASÍ :

-İKİNCİ BAB : MA'MUL HAKKINDA :

-MANSÛB :

-MECRÛR :

-MECZÛM :

-ÜÇÜNCÜ BAB : İ'RAB HAKKINDA :

-ÖZETLE :

-İÇİNDEKİLER :